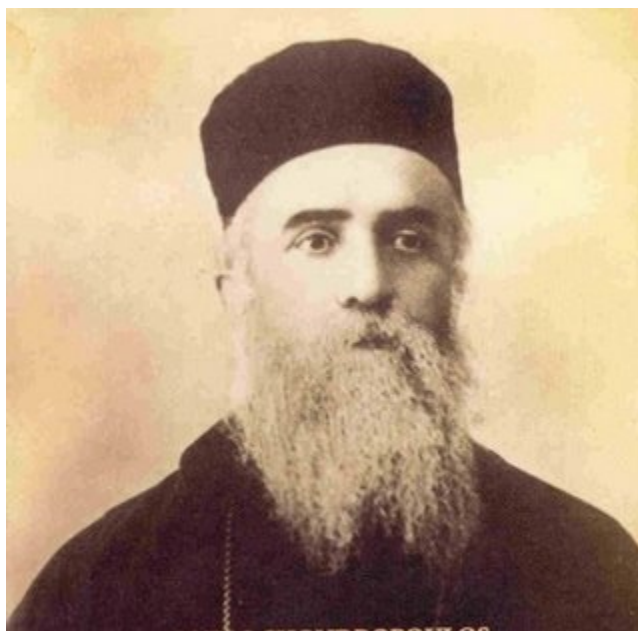

Sfântul Nectarie Kefalas din Eghina

Zece cuvântări la Postul Mare

Tipărită cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și
Teleormanului

Traducere din limba greacă de Parascheva Grigoriu

Editura Cartea Ortodoxă București, 2010

Download PDF și Word: <http://archive.org/details/SfntulNectarieDinEghina-ZeceCuvantariLaPostulMare>

SĂ NU UITĂM DE SFINȚII NOI MUCENICI MĂRTURISITORI AI ÎNCHISORILOR COMUNISTE ROMÂNE

Powered by **ABBYY FineReader** 11

CUPRINS

Despre credință	5
Partea I	7
Partea a II-a	11
Despre răbdarea în necazuri	16
Partea I - Dumnezeu poartă de grijă lumii și nimic nu se întâmplă fără voia Lui	18
1. Că Dumnezeu proniază cu privire la lume	18
2. Toate cele ce se întâmplă în lume, se întâmplă numai prin voia lui Dumnezeu	20
Partea a II-a	22
Cuvânt despre pricina pentru care necazurile noastre sunt dese și unul după altul, și pentru ce trebuie să le răbdăm cu stăpânire de sine	22
1. Pentru ce necazurile noastre sunt dese și succesive	22
2. De ce suntem datori să răbdăm necazurile cu stăpânire de sine?	24
Despre adevărata libertate și despre relația ei cu libertatea morală	26
Partea I	27
1. Omul este liber prin fire	27
2. Caracterul adevăratei libertăți. Identificarea ei cu libertatea morală	29
3. Identificarea adevăratei libertăți cu libertatea morală	31
Partea a II-a - În ce chip putem rămâne liberi	33
Despre mărturisire	37
Partea I - Că mărturisirea este necesară pentru vindecarea sufletelor noastre	38
1. Mărturisirea ca poruncă dumnezeiască	39
2. Spovedania readuce și restabilește împăcarea între Dumnezeu și om	41
3. Folosul moral și duhovnicesc al mărturisirii	44
Partea a II-a	45
1) Mărturisirea cere o pregătire prealabilă	45

2) Mărturisirea, ca să fie desăvârșită, trebuie să fie completă și sinceră	47
Despre dumnezeiasca împărtășire	49
Partea I - Arătarea măreției Sfintei Împărtășanii	50
1. Statornicirea Tainei Sfintei Împărtășanii.....	50
2. Mărimea și vrednicia Tainei Dumnezeieștii Euharistii.....	52
Partea a II-a - Cum trebuie să venim la împărtășirea cu Sfintele Taine	55
1. Înainte de Sfânta Euharistie	55
2. Caracterul celui ce se împărtășește cu vrednicie	56
3. Cum trebuie să ne purtăm după Dumnezeiasca Împărtășanie	58
Despre iubirea și slujirea datorate lui Dumnezeu	61
Partea I	63
1. Că dragostea față de Dumnezeu este porunca lui Dumnezeu	63
2. Că se cuvine a-L iubi pe Dumnezeu, pentru a fi iubiți de El	64
3. Că însăși firea rațională a omului caută dragostea față de Dumnezeu	65
Partea a II-a Despre slujirea lui Dumnezeu	68
1. Că slujirea Lui este o poruncă a lui Dumnezeu	68
2. Că slujirea lui Dumnezeu este expresia dragostei față de El.....	69
3. Că slujirea este liturghia celei mai înalte vrednicii.....	70
4. Că putem să Îl slujim pe Dumnezeu	71
5. Care este slujirea bineplăcută lui Dumnezeu.....	72
Dovedirea dragostei noastre față de Domnul nostru Iisus Hristos	73
La Sfânta și Marea Vineri	75
Despre împăcarea cu Dumnezeu și despre mântuire	75
Partea I - Despre păcat și împăcare	77
1. Că omul a păcătuțit împotriva lui Dumnezeu.....	77
2. Că s-a rugat prin Mântuitorul, Dumnezeu-om, pentru împăcare și izbăvire	79
Partea a II-a - Despre venirea Mântuitorului și consecințele ei	81
1. Că venirea unui asemenea Mijlocitor Dumnezeu-Omenesc a fost vestită de profeții lui Dumnezeu și de cei ai neamurilor.....	81
2. Că venirea Mântuitorului este mântuitoare atât pentru viața cerească, cât și pentru cea pământească	84
Despre pocăință	87
Partea I	88
1. Rațiunea pentru care păcătuim.....	88
2. Că păcatul strămoșesc îl trage pe om la păcătuire	89
3. Că voința împreună cu harul dumnezeiesc mântuiesc pe om	90
Partea a II-a	92
1. Că omul trebuie să caute îndreptarea vieții lui la timp	92
2. Că dumnezeiescul har se îndepărtează de omul nepocăit	95
3. Că pocăința noastră trebuie să fie adevărată.....	97

Despre slujirea în duh și în adevăr a lui Dumnezeu	99
Partea I	100
Partea a II-a Despre slujirea exterioară	105
 Cugetare despre sufletul omului și despre animal.....	113
1. Existența și raționalitatea sufletului omului mărturisite de înzestrările trupului și de relația acestuia cu creația.....	113
Vârsta maturității.....	117
2. Iraționalitatea animalului mărturisită de însăși nepotrivirea trupului cu cerințele raționalității și de relația lui cu întreaga creație din jurul său	118
3. Că lucrările și celelalte înclinații inteligente ale animalelor sunt expresia unei priceperi naturale sădite în sufletul lor, care se numește instinct.....	120
4. Comparație între manifestările simțirii animalului și puterile sufletești ale omului	123
Percepția senzorială în general	123
Simțirea exterioară sau particulară	124
Cercetări în conștiință.....	126
Puterea voitoare și poftitoare	127

Despre credință

Atunci răspunse Nathanail și zise lui Iisus: „Învățătorule, Tu ești Fiul lui Dumnezeu, Tu ești Împăratul lui Dumnezeu” (Ioan 1, 49)

Minunată cu adevărat este, frați creștini, spontaneitatea credinței dreptului Nathanail, care numai ce L-a văzut pe Domnul, că îndată a și crezut într-un adevăr. Cine nu ar rămâne uimit, cunoscând necredința poporului israelit, în fața unei mărturisiri de credință atât de spontană, precum cea a lui Nathanail? Sfântul Evanghelist Ioan, vorbind despre necredința iudeilor, zice că „nici frații Lui nu credeau într-un El” (Ioan 7, 5).

Nu este oare lucru de mirare că cei de un neam cu Domnul, frații și apropiații Lui, care Îl vedeau pe Domnul în fiecare zi și vedeau atâtea minuni și primeau atâtea învățături, erau necredincioși, iar Nathanail, care L-a văzut pe Domnul numai pentru puține clipe și care nu a fost învrednicit să vadă nici una dintre minunile Lui, să creadă nemijlocit și de îndată? Cine l-a învățat pe el? Cine l-a convins pe el cu privire la identitatea Mântuitorului? Această nedumerire a noastră o dezleagă cuvintele Mântuitorului pe care le-a spus când l-a văzut pe Nathanail venind la El. De bună seamă, cuvintele acelea ne dau nouă întreaga dezlegare a acestor nedumeriri. Aceste cuvinte îl numesc pe Nathanail „fără de vicleșug”, adică israelit adevărat, bun și plecat spre primirea Cuvântului lui Dumnezeu. Așadar virtuțile adevăratului israelit (Ioan 1, 47) erau simțirile treze și neadormite din sufletul lui Nathanail, care i-au descoperit ochilor lui sufletești caracterul slăvit al Domnului nostru Iisus Hristos. Fiindcă inima cea bună și curată L-a întrevăzut pe Dumnezeu și i l-a descoperit pe El acolo unde o inimă vicleană nu poate să vadă. Și chiar de i s-ar arăta ei și chiar de i s-ar descoperi, nu ar putea să-L

recunoască. Aceasta mai înainte văzând-o profetul Isaia, în duhul profeției, a zis: „ochi au și nu vor vedea, urechi au și nu vor auzi (Isaia 6, 9; Psalmi 134, 16-17). Că s-a învârtoșat inima poporului acestuia și cu urechile sale greu a auzit și ochii săi i-a închis, ca nu cumva să vadă cu ochii și cu urechile să audă și cu inima să înțeleagă și să se întoarcă la Mine și Eu să-l vindec” (Isaia 6, 10).

Așadar, este limpede că necredința este reaua odrăslire a unui suflet stricat și a unei inimi pervertite, fiindcă inima fără viclenie și curată Îl descoperă pretutindeni pe Dumnezeu, pretutindeni Îl recunoaște pe El și crede pururea și fără de îndoire în existența Lui. Un om curat cu inima, de îndată ce își întoarce privirea către lumea întregii făpturi, adică spre cer, spre pământ, spre mare și spre toate cele dintr-însele, va observa aceste lumi diferite unindu-se și corespunzându-și, armonizându-se, mulțimea nesfârșită a corpurilor cerești, nenumăratele mulțimi ale înaripatelor și târătoarelor, și toate speciile de animale de pe fața pământului, felurimea plantelor și pomilor, bogăția peștilor mării, care toate strigă, împreună cu David, uimitoarea prezență a lui Dumnezeu pretutindeni: „Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut!” (Psalmi 103, 25). Unul ca acesta, din imboldul inimii lui bune, Îl descoperă pe Dumnezeu și în lumea harului Bisericii, de care cel viclean se depărtează. Cel curat și bun cu inima crede în Biserică, se minunează de unitatea ei duhovnicească, Îl descoperă în Taine pe Dumnezeu, în adevărul învățăturilor, în poruncile Legii, în faptele sfinților, în toată fapta cea bună, în tot darul desăvârșit și în toată făptura. Așadar, pe bună dreptate Domnul, în Fericirile Lui, a zis despre cei cu inima curată: „Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8), și era foarte drept să îi învrednicească pe ei de vederea lui Dumnezeu, fiindcă El S-a descoperit pe Sine ca într-o icoană în faptele Lui.

Prin urmare, de vreme ce credința este expresia inimilor curate ale creștinilor și, inversând termenii, de vreme ce inimile curate sunt credincioase, de aceea voiesc să vă predic despre credință, pentru ca cei credincioși să devină mai buni și mai curați, iar cei buni să devină încă și mai credincioși.

Partea I

Înainte de a trece la prezentarea problemei privitoare la credință, se cuvine să spunem că toate teoriile diferitelor științe nu își primesc demonstrațiile din afară, ci fiecare are propriile metode, în funcție de natura sa. Alte metode au științele matematice, altele fizica, altele filozofia, altele istoria și altele teologia. De aceea este o aberație pretenția de adaptare a metodelor științelor amintite prin schimbarea unora cu altele, adaptând pe una la celelalte și pe celelalte în raport cu una singură. Cum ar fi cu putință pentru rațiune ca metoda fizicii, care are ca obiect de studiu energiile limitate ale ființelor văzute din făptura creată, să fie adaptată la voile necuprinse ale lui Dumnezeu celui Nevăzut, ale Atotînțeleptului și Atotputernicului, Celui ce lucrează în chip nevăzut, ale Căruia temeiuri duhovnicești neschimbătoare să îi convingă și să îi întărească în credință pe oameni? [Nota traducătorului: Astăzi, viziunea asupra științei s-a schimbat mult în raport cu concepția din vremea Sfântului Nectarie. Interdisciplinaritatea a creat noi perspective și a deschis noi câmpuri de cercetare în știința modernă. Relația dintre religie și știință însăși nu mai este considerată pozitivist, ca în concepția lui Husserl sau chiar Wittgenstein, care au scris despre relația religie-știință descriind-o ca pe o incompatibilitate absolută. Acești filozofi aproape contemporani cu Sfântul Nectarie, care au marcat profund gândirea secolului al 20-lea, optau în favoarea științei. Cu toate acestea, Sfântul Nectarie nu vorbește aici în mod necesar despre incompatibilitatea celor două domenii, religia și știința, opuse ca metode de investigație. Aducând în discuție credința lui Nathanail, Sfântul Nectarie spune că, de fapt, în teologie și în spațiul credinței, există un quantum imposibil de evaluat științific. Teologia are rațiuni și temeiuri care nu pot fi investigate sau explicate pe baza nici unei abordări științifice. Dar,

desigur, aceasta nu exclude posibilitatea deschiderilor științei spre religie și ale religiei spre știință, cum o demonstrează recent cu prisosință cercetările din bioetică¹.

Cărei cercetări științifice vom supune credința lui Nathanail (Ioan 1, 49), mărturia lui Petru (Matei 16, 16), chemarea lui Pavel (Faptele Apostolilor 9, 1-9)? Prin urmare, așa cum fiecare știință își are propriile metode de a-și demonstra teoriile, tot așa și teologia are propriile metode, adecvate caracterului ei teoretic specific.

Metodele teologiei, pe care aceasta le-a dobândit și de care se folosește pentru dovedirea sfințeniei și caracterului dumnezeiesc al credinței noastre, sunt acelea pe care ni le-a transmis Sfântul Apostol Pavel, cel învățat de Dumnezeu, bărbatul care a urcat la cer. Scriind către corinteni și convingându-i pe ei cu privire la propovăduirea lui și la obiectul cuvântului său, a spus limpede că nu prin cuvintele meșteșugite ale înțelepciunii omenești, ci prin dovedirea duhului și a puterii dumnezeiești îi convinge pe oameni. „Iar cuvântul meu și propovăduirea mea nu stăteau în cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omenești, ci în adevărarea Duhului și a puterii Lui” (1 Corinteni 2, 4). Și aceasta, zicea, Dumnezeu a rânduit-o ca să nu se socotească credința întemeiată pe înțelepciunea omenească, ci lucrare și faptă a puterii Celui Preaînalt, pentru ca și credința noastră să nu fie într-o înțelepciune omenească, ci întru puterea lui Dumnezeu (1 Corinteni 2, 5).

Dar care este dovedirea Duhului? Care este dovada puterii pentru credință? Dovedirea Duhului sunt minunile. Iar dovada puterii este sinergia, adică ajutorul și sprijinul dumnezeiescului har. Harul este cel ce lucrează și îi convinge pe oamenii buni și curați cu inima, iar minunile îi întăresc pe ei în credință. „Aceia, plecând, au propovăduit pretutindeni și Domnul lucra cu ei” (Marcu 16, 20), zice Sfântul Evanghelist Marcu. Iată ajutorul dumnezeiescului har! „Și întărea cuvântul, prin semnele care urmau”. Iată întărirea care vine din minuni! Ce demonstrație matematică ar putea fi adecvată acestora?

Luminarea și energia dumnezeiescului har au lucrat aceasta îndată după pogorârea Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii (Faptele Apostolilor 2, 1-13), când Sfântul Petru a convertit (Faptele Apostolilor 2, 14-36), după mărturia Sfântului Apostol Luca, cele trei mii de suflete care au primit cuvântul lui Petru și au crezut în el și s-au botezat. „Și s-au adăugat în zilele acelea suflete ca la trei mii” (Faptele Apostolilor 2, 41). Și, nu după multe zile, s-au adăugat la numărul credincioșilor și alți cinci mii de bărbați, în afară de femei și copii: „Și numărul bărbaților credincioși s-a făcut ca la cinci mii” (Faptele Apostolilor 4, 4). Prin ce teoremă a fizicii vom putea demonstra schimbarea morală care s-a lucrat în cei ce au crezut? Dumnezeiescul har a arătat înțelepți pe cei neînvățați, a întărit pe cei bolnavi, i-a arătat plini de slavă pe Apostolii cei puțini și simpli, care prin conlucrarea harului și prin minuni întăritoare au rușinat înțelepciunea lumii acesteia, au biruit puterea lumii, au smerit mândria ei, precum zice Sfântul Apostol Pavel: „Ci Dumnezeu Și-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; Dumnezeu Și-a ales pe cele slabe, ca să le rușineze pe cele tari; Dumnezeu Și-a ales pe cele de neam de jos ale lumii, pe cele nebăgate în seamă, pe cele ce nu sunt, ca să nimicească pe cele ce sunt” (1 Corinteni 1, 27-28). Și toată această convertire a tuturor, atestată istoric, prin ce alte metode, afară de credință, vom putea să o acceptăm ca adevărată și să ne explicăm modul acestei schimbări generale? Dacă nu credința ne convinge pe noi cu privire la atotputernica energie a lui Dumnezeu, ce altceva ne va convinge? Credința este interpretul și singurul tâlcuitor vrednic de crezare al dumnezeieștilor descoperiri. Așa încât dovada sfințeniei credinței noastre este însăși credința noastră. Credința noastră sădită înăuntrul nostru ne întărește pe noi cu privire la sfințenia credinței noastre. Crede, ca să poți vedea minunatele descoperiri ale lui Dumnezeu în lume. Dovada matematică a creștinului este însăși credința lui. Aceasta îl convinge prin glasul ei tainic, care grăiește în inima lui despre sfințenia credinței lui și despre adevărul dumnezeieștilor descoperiri.

Credința creștinilor este credința patriarhilor Avraam, Isaac și Iacov, este aceeași credință cu cea a strămoșului nostru Noe; toți aceștia aveau drept dovadă - pentru

descoperirile lor dumnezeiești și pentru revelațiile lor - însăși credința lor, care îi convingea pe deplin. Prin credință, Noe, când a zidit arca, a fost izbăvit din apele potopului (Geneza 6, 5-8, 22; Evrei 11, 7). Prin credință, Avraam s-a sălășluit în pământul făgăduinței și a primit moștenirea ei (Geneza 12, 1-9; Evrei 11, 8-9). Prin credință, l-a adus jertfă pe însuși fiul său cel unul născut (Geneza 22, 1-19). Prin credință, Isaac a binecuvântat pe fiii lui (Geneza 27, 27-29). Prin credință, Iacov i-a binecuvântat pe fiii lui și i-a chemat ca întâistători ai neamurilor și semințiilor. Prin credință, Iosif a cerut să îi fie luate și strămutate osemintele când frații lui vor fi plecat din pământul Egiptului (Geneza 50, 25), și credința tuturor acestora este mărturisită de-a lungul istoriei drept cea mai sigură și mai tare cunoștință. Așadar, credința, chiar dacă o vei afla neîncercată (adică nedovedită prin dovezi), chiar dacă nu e adunată în canoane, nu are o mai mică putere de convingere.

Arătând metodele credinței noastre și importanța certitudinii argumentelor lor, trecem deja la dovedirea adevărului sfintei noastre credințe din faptele istorice ale Vechiului Testament, care închipuie umbrit planul economiei întrupării lui Dumnezeu, și din profeții, după care urmează să trecem la argumentele logice.

Partea a II-a

Credința ortodoxă, întemeiată pe iconomia întrupării lui Dumnezeu, a fost preînchipuită simbolic din veac în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament. Arca lui Noe, care a fost construită prin credință într-o vreme a stricăciunii și a închinării la idoli (Geneza 6), preînchipuie Biserica întemeiată sub aceleași vremuri tulburi, destinată, ca o arcă, să mântuiască întreaga unitate a credincioșilor care intră în ea, izbăvindu-se din putreziciunea stricăciunii și din pierzania materială și sufletească. Arătarea celor trei îngeri lui Avraam la stejarul Mamvri (Geneza 18, 1-15), care preînchipuiau Sfânta Treime, și jertfirea unicului său fiu de către Avraam (Geneza 22, 1-19) preînchipuie jertfa Unuia-Născut Fiul lui Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care a binevoit să Se lase legat de lemnul crucii (Matei 27, 35; Marcu 15, 24; Luca 23, 33; Ioan 19, 17) și să o poarte pe umerii Lui, ca și Isaac (Geneza 22, 6). Iar jertfa, în toate părțile ei, corespunde celei a lui Isaac. Căci în acel cort al jertfei sunt prezente cele două firi: una, mai înaltă, închipuită prin jertfa lui Isaac, iar alta, a celor de jos, prin oaia jertfită (Geneza 22, 9-13). De asemenea, și în moartea pe cruce a lui Iisus sunt prezente două firi, cea nepătimitoare - a dumnezeirii - și cea pătimitoare - a omenității.

Istoria lui Iosif cel preafrumos, potrivit celor două stadii ale acesteia, semnifică patimile Domnului nostru Iisus Hristos și slava Lui. Sfatul fraților lui mai mari, osândirea lui (Geneza 37, 18-22), coborârea în puț (Geneza 37, 23-24), vânzarea lui pentru treizeci de arginți, ieșirea lui din puț după trei zile (Geneza 37, 25-28), toate acestea oare nu preînchipuie patimile Domnului? Iar slăvita împărăție a lui Iosif și mântuirea care va veni prin El la egipteni și la fiii lui Israel (Geneza 41, 37-47) nu semnifică oare slăvită împărăție a Domnului și veșnica Lui slavă? Iar izbăvirea din nenorocirea foametei atât a egiptenilor, cât și a israeliților (Geneza 41, 37-47), nu

înseamnă izbăvirea care a venit prin Iisus la neamuri și la israeliți, care sufereau din pricina foamei de dumnezeiescul har?

Dar ce vom spune despre îngroparea cea de trei zile a profetului Iona (Iona 2, 1-11) în pântecele chitului? Și ce vom spune despre ieșirea aceluiași? Acest semn l-a tâlcuit și Domnul nostru ca fiind foarte sugestiv, voind a arăta iudeilor învierea lui cea de a treia zi. „Neamul acesta cere semn, dar semn nu i se va da lui decât semnul profetului Iona” (Matei 12, 39; Luca 11, 29).

Dar ce capitol al credinței noastre îl voi socoti cel dintâi, de vreme ce nu sunt în ordine numerică cele preînchipuite în Vechiul Testament? Ne-ar ajunge nouă timpul să istorisim cele de la ieșirea din Egipt a israeliților până la stabilirea lor în pământul făgăduinței, pentru pomenirea minunilor acelora care au preînchipuit credința noastră? Mulțimea celor preînchipuite și greu de asemănat nu îmi îngăduie o selecție ușoară, de aceea le voi trece sub tăcere și mă voi opri la dovezile transmise nouă prin profeți.

Marele Moise a vestit iudeilor mai dinainte venirea lui Hristos și le-a statornicit cu asprime credința în El, amenințându-i cu stârpirea sufletului necredincios din popor: „Domnul Dumnezeu va ridica vouă, dintre frații voștri, Prooroc ca mine. Pe El să-L ascultați în toate câte vă va spune. Și tot sufletul care nu va asculta de Proorocul Acela va fi nimicit din popor” (Deuteronomul 18, 15-16; dar paragraful este citat după Faptele Apostolilor 3, 22-23). De același loc din Scriptură se folosește și Sfântul Apostol Petru în cea dintâi învățătură către poporul israelit, precum se arată în Faptele Apostolilor (Faptele Apostolilor 3, 22-23), ca să readucă în amintirea poporului profeția și, ca să arate împlinirea ei, adaugă și faptul că toți profeții de la Samuel, și toți cei câți le-au urmat, au vorbit (Faptele Apostolilor 3, 24), adică au spus de mai înainte, „și au vestit zilele acelea”, adică zilele descoperirii în care toată profeția avea să fie plinită.

Iar înțeleptul Daniil profetul a vestit și timpul acelor zile, zicând: „Să știi și să înțelegi că de la ieșirea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului și până la Cel-Uns

- Cel-Vestit - sunt șapte săptămâni și șaiszeci și două de săptămâni” (Daniel 9, 25), adică aproximativ după 483 de ani de la profetie, cronologie deja adevărată istoric.

Iar Isaia, cel ce a vestit cu mare glas nașterea Domnului din Fecioară, nu atât ca profet, ci ca evanghelist [*scilicet* = vestitor al buneii vestiri, binevestitor], scrie: „Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu, și vor chema numele lui Emanuel [cu noi este Dumnezeu]” (Isaia 7, 14), dar văzând în duhul profetiei caracterul Lui că Se va naște din Fecioară, iată cum îl descrie: „Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie” (Isaia 9, 5).

Persoana pentru care au fost spuse acestea, frați creștini, nu se înțelege oare că este o persoană dumnezeiască? Cărei alte persoane i se potrivesc acestea, afară numai celei a lui Iisus Hristos, și nimic nu ar putea reda mai potrivit de atât?

Din cele spuse, cred că s-a arătat suficient adevărul sfintei noastre credințe, fiindcă dovezile aduse sunt și convingătoare, și fundamentale. Prezentarea vieții lui Hristos, care este plină de astfel de minuni și de semne, descrierea modului Său de viață, învățătura Lui singură sunt suficiente pentru a-l face vrednic și pe cel mai necredincios să accepte să creadă în dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos. Dar pentru ce este importantă pentru noi, credincioșii Lui dreptmăritori, în inimile cărora vorbește Hristos într-un mod propriu, necunoscut celor necredincioși, perpetuarea vieții și învățăturii Lui? Noi credem, și fierbințeala credinței noastre ne convinge pe deplin. De aceea, poate, orice altă demonstrație este de prisos. Dar, deși eu am această convingere, nu este mai puțin important pentru întărirea unora dintre frații noștri care se întâmplă să slăbească în credință, să prezint și demonstrația logică.

Spunând demonstrație logică ne gândim la concluzia diferitelor raționamente logice, care mărturisesc despre sfințenia credinței noastre și nu lasă în nici un creștin vreo urmă de îndoială sau șovăire cu privire la certitudinea credinței noastre.

Dovada logică o aducem din faptele Noului Testament, dar luăm din acesta nu minunile, nu întreaga mulțime a minunilor petrecute, care umplu paginile Sfintelor Scripturi - fiindcă acestea constituie suficientă dovadă pentru cei cu credință sănătoasă -, ci numai un fapt care este de netăgăduit, predania și formarea creștinismului de către Sfinții Apostoli, oameni neînsemnați în comunitățile neamurilor, oameni simpli și neinstruiți, fapt pe care îl vom analiza pe scurt, din pricina timpului insuficient, sub următoarele aspecte:

1. Cum au putut acești bărbați să biruiască atâtea obstacole și să întemeieze în mijlocul neamurilor Biserica lui Hristos?
2. Care era folosul adăugat lor din această izbândă, dacă lupta lor ar fi fost pentru putere, și nu pentru adevăr?

În ceea ce privește primul aspect, pentru a da și numai o vagă imagine a măreției salturilor realizate, spunem în primul rând că slăbirea morală și decăderea erau atât de mari, cum nu s-a mai scris în paginile istoriei și nici nu se va mai scrie. Slujirea idolească potopea fața cunoscută și civilizată a lumii, religia neamurilor era legată de viața politică a cetățenilor, iar cultul și principiile religiei păgâne, care slujeau neputinței și poftelor omenești, aveau putere asupra minții oamenilor. Cultul strămoșilor, obiceiurile, datinile, care îngrădeau cu putere toate - prin religie și prin cultul zeilor -, erau un zid puternic, de netrecut, împiedicând orice încercare de a-l depăși. Pentru cel ce încerca, pedeapsa era moartea. Socrate a fost ucis, ca unul care învăța despre zei noi și care introducea în cetate zei noi (Xenofon, Apologia lui Socrate, 10). A introduce noi zei era interzis și de către împăratul Romei, de aceea și religiile care nu erau recunoscute erau prigonite. Consecințele directe ale acestei legi au devenit evidente în cele zece mari prigoane împotriva Bisericii, dat fiind faptul că noua religie a fost socotită religio illicita, laolaltă cu religiile neîngăduite. Și pe care dintre consecințe o voi aminti mai întâi? Disprețul înțelepților și lupta lor sistematică împotriva noii religii sau prigoana iscată de

poporul iudaic? Căci noua religie era sminteală pentru iudei și nebunie pentru elini (1 Corinteni 1, 23). Și în toate a covârșit și pe iudei, și pe elini, arătând limpede că și-a primit moștenirea ei în mijlocul neamurilor, după cum odinioară poporul iudeu a primit pământul făgăduinței locuit de neamuri. Cum s-a întâmplat aceasta? Evident, cu puterea și lucrarea dumnezeiască, fiindcă Domnul lucra și întărea cuvântul prin semnele care urmau (Marcu 16, 20), pe care se cuvine să le credem fără șovăire, fiindcă altminteri stăm împotriva și negăm faptul istoric.

În ceea ce privește cel de-al doilea aspect sub care vom cerceta problema, vom spune puține lucruri, din cauza timpului scurt, dar destule pentru dovedirea adevărului.

Oricine acceptă o jertfa, în funcție de prețul ei, primește și folosul. Dar ce folos ar fi dobândit Apostolii, care în această lume au fost prizonieri, strâmtorați, rău primiți, rătăcitori prin pustii, uciși (Evrei 11, 37-38), puși la cazne înfricoșătoare, dacă s-ar fi jertfit nu pentru adevăr, ci pentru o idee oarecare, pentru vreo minciună înșelătoare, mințind împotriva lui Dumnezeu? Socotesc că nimeni nu poate - afară numai dacă nu cumva are inimă și cuget de iudeu - să stea împotriva mărturiei netăgăduite a faptelor, care adeveresc atât de curat și de limpede sfințenia credinței noastre, pe care a întemeiat-o Dumnezeu, iar nu omul (Evrei 8, 2).

Să fim, așadar, frați creștini, statornici și neclintiți în credința noastră, ca să dobândim mântuirea și să fim învredniciți de împărăția cerurilor, fiindcă cel ce crede și se botează se va mântui, iar cel ce nu crede a și fost osândit! (Marcu 16, 16)

Despre răbdarea în necazuri

„Fiule, iertate îți sunt păcatele tale! [...] Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta”. (Marcu 2, 5; 11)

Ce minunată dovadă a dumnezeieștii atotputernicii a Domnului nostru Iisus Hristos! Dar și ce înaltă pildă a iubirii Lui de oameni! Ce altă faptă mai grăitoare decât aceasta mărturisește mai limpede despre cele două mari caracteristici ale Domnului: iubirea și atotputernicia? Iată, paralticul de-abia s-a înfățișat înaintea Domnului, ridicat de cei patru, că îndată dumnezeiasca dragoste i-a vindecat sufletul. „Fiule, iertate îți sunt păcatele!” (Marcu 2, 5). În chip foarte potrivit, ca un doctor iscusit, mai întâi îl slobozește pe bolnav de pricina lăuntrică a bolii și după aceea aduce și tămăduirea trupului: „Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta” (Marcu 2, 11).

Această expunere literală (textuală) a vindecării paralticului nu este oare izvor de alinare pentru fiecare dintre noi care ne aflăm în necazuri, în munci și în întristări de tot felul? Oare nu este Domnul nostru același ieri și azi și în veci? (Evrei 13, 8). Nu Se află El pururea între noi, precum ne-a încredințat pe noi gura Lui cea nemincinoasă: „Unde sunt doi sau trei în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20)?

Așadar ce suferință a sufletului nostru sau a trupului ar putea exista, care să ne provoace teamă cu privire la vindecarea ei sau tulburare cu privire la incurabilitatea ei? Ce boală sau ce întristare sau strâmtorare poate să ne amenințe pe noi, când Doctorul sufletelor și al trupurilor, Cel ce l-a vindecat pe loc pe paralticul care suferea cumplit și cu sufletul, și cu trupul, Se află pururea cu noi? Deja atotputernicia Lui a devenit pentru

noi evidentă, iar iubirea Lui de oameni, limpede. Pentru ce atunci să ne întristăm? Pentru ce să ne plângem, când Îl avem doctor pe Mântuitorul?

Dar poate că cineva, din durerea inimii lui întristate, ar spune: „Pentru ce mă trece cu vederea pe mine, care de atâtea ori, cu lacrimi îmbelșugate, L-am rugat pentru tămăduire? Pentru ce pe mine mă leapădă?”. Lasă hula și nu mai huli! Să nu mai spui așa ceva, fiindcă păcătuiești față de Dumnezeu, lepădând purtarea Lui de grijă! Dumnezeu, Care Se îngrijește și de vrăbii, oare nu zice: „Oare nu se vând două vrăbii pe un ban? Și nici una din ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui nostru”!? (Matei 10, 29). Ce oare? Cel ce Se îngrijește de vrăbii, pe tine te va trece cu vederea? Cel ce poartă de grijă puilor de corb, pe tine te va lăsa la o parte? (Psalmi 146, 9). Pe tine - pe care te-a cinstit cu chipul Lui (Geneza 1, 27), căruia îți sunt numărate și firele capului și nici unul nu se clintește fără știrea Lui? (Matei 10, 30). Niciodată! Niciodată! Dragostea lui Dumnezeu față de om este așa de mare încât Dumnezeu, prin profetul Lui, Isaia, ne-a făcut-o cunoscută descoperindu-ne-o prin asemenea cuvinte, încât ar zdrobi și ar mișca prin ele și cea mai insensibilă inimă. Dar ascultați-le voi înșivă: „Oare femeia uită pe pruncul ei și de rodul pântecelui ei n-are ea milă? Chiar când ea îl va uita, Eu nu te voi uita pe tine” (Isaia 49, 15), zice Domnul. Vă închipuiți că o asemenea dragoste îl poate părăsi pe cel ce îi cere ajutorul? Cu neputință aceasta, cu neputință!

Așadar, de vreme ce este cu neputință ca Dumnezeu să ne lepede când suntem cu adevărat bolnavi și nenorociți, atunci suntem datori să răbdăm și să primim ajutorul Lui, care nu va întârzia. Dar fiindcă răbdarea în neazuri este foarte necesară, voi vorbi în continuare despre necesitatea răbdării în neazuri și în supărări.

Partea I - Dumnezeu poartă de grijă lumii și nimic nu se întâmplă fără voia Lui

1. Că Dumnezeu proniază cu privire la lume, dreapta rațiune și însăși experiența noastră adevăresc faptul că nimic nu există din întâmplare, adică de la sine, ci că toate au o pricină și sunt efectul unei cauze.

Pornind dintru acest început, ne întoarcem la conceptul de Ființă, căreia îi atribuim în mod necesar orice pricină și orice început sau temei. Dar nu poate mintea limitată a oamenilor să cuprindă ideea unei asemenea Ființe, fiindcă este necuprins ceea ce este nesfârșit și dincolo de legea firi. Și, nu mai puțin, chiar existența ființelor și conștiința propriei neputințe de a le fi creat, atrag după sine necesitatea de a recunoaște că altceva decât sine este Cel ce le-a creat, Care este atotputernic, atotînțelept, atotbun, neîncăput, desăvârșit, pentru că numai astfel fiind putea să creeze o asemenea făptură. Prin urmare este duh inteligibil, nematerialnic: fiindcă materia, precum ne învață experiența noastră, fiind lipsită de o conștiință de sine și de libertate, adică de libertatea voinței, nu poate fi creată de duhul omului, care are și ea aceste proprietăți, dar dobândite, nu prin fire. Or, ca cineva să transmită ceva altcuiva, trebuie mai întâi să aibă el însuși acel lucru prin fire, iar nu dobândit. Prin urmare, fiind lipsit de duh, cum ar putea omul să transmită creației puterile sale sufletești prin care el se întregește, judecă, raționează, dorește, voiește, pofteste și simte? Și cum oare, fiind lipsit de proprietăți caracteristice pe măsură, ar putea el crea lumea, întru care strălucește atâta înțelepciune și în mijlocul căreia sunt atât de minunate creații?

Dar, de vreme ce Ființa creatoare, Dumnezeu, este o ființă desăvârșită, independentă și de-sine-existentă și suficientă Sineși, urmează că transmiterea ei spre altceva este lucrarea dragostei, iar nu a necesității. Așadar Dumnezeu, Care a creat lumea,

a fost mișcat spre aceasta de dragostea Lui, care Îi este caracteristică, fiindcă a voit să o zidească, iar ea este un lucru în afara Lui, dar părtașă la propria Lui bunătate. Deci lucrare a dragostei este lumea. Acest adevăr logic îl mărturisește Sfântul Evanghelist Ioan când zice „că așa a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Fiul Său L-a trimis în lume, pentru ca tot cel ce va crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). Lucrare a dragostei fiind lumea, ea se află în dragostea lui Dumnezeu, iar Dumnezeu intră în relație cu ea fiindcă, dacă Dumnezeu nu intră în relație cu lumea, ci rămâne departe de ea, ca unul care este mai presus de lume și fără nici un raport cu ea, atunci lumea fie trebuie să piară, ca una care este materialnică, supusă degradării și mărginită, fie trebuie să o privim ca fiind de sine stătătoare, neatârnată și prin urmare și rațională, personală și înzestrată cu puteri duhovnicești, lucru diametral opus naturii materiei, fiindcă duh și materie se exclud reciproc. Dar înțelegerea acestei nepotriviri ne duce pe noi la un alt rezultat: fiindcă înțelegerea lumii ca persoană ne duce pe noi la ditheism, principiu pe de-a-ntregul ireconciliabil cu concepția pe care o avem despre Dumnezeul nemărginit (απειρος). Așadar, lumea stă, subzistă și este menținută prin grija lui Dumnezeu, Care a zidit-o din iubire. Dumnezeu e Cel ce poartă de grijă lumii și de aceea ea subzistă numai prin El.

2. Toate cele ce se întâmplă în lume, se întâmplă numai prin voia lui Dumnezeu

Că toate cele ce se petrec în lume se întâmplă prin voia lui Dumnezeu și că nimic nu are loc fără voia Lui, aceasta este limpede dintr-o necesitate logică: dacă lumea nu este de sine stătătoare și independentă, ci este creația lui Dumnezeu, urmează în chip necesar și că ea se va supune voii lui Dumnezeu, altminteri relația cu Creatorul va înceta, și lumea fie va avea autonomie și rațiune, deci libertate și independență, fie se va întoarce imediat la neființă, la nimic. Totuși, întrucât cea dintâi supoziție se dovedește imposibilă, iar a doua se anulează de la sine prin însăși evidența lucrurilor, rezultă că lumea se supune voinței lui Dumnezeu, fiindcă, așa cum o dovedesc concepțiile filozofice, toate subzistă și sunt păstrate în virtutea faptului că sunt guvernate neabătut de o lege înțeleaptă și temeinică, ce nu poate fi lucrarea hazardului, ci cu adevărat lucrarea celei mai înțelepte Minți, a unei Ființe atotputernice, în stare să susțină și să le facă să dăinuiască, prin reînnoire, pe cele care prin firea lor tind spre existență, dar care sunt pururi stricăcioase. De aceea creația, pentru a exista, trebuie în mod necesar să fie supusă voinței lui Dumnezeu, câtă vreme ea nu poate exista prin sine. Așadar voința lui Dumnezeu ține lumea și o cârmuiește. Nimic nu se întâmplă fără îngăduința lui Dumnezeu, în afara dumnezeieștii Lui voințe. Toate deci există prin dumnezeiasca Lui îngăduință și bunăvoință.

Dar dacă uneori cele ce se întâmplă nu par să se raporteze la dumnezeiasca voință, ca unele ce sunt antagonice bunătății lui Dumnezeu, aceasta nu înseamnă că ele se întâmplă mai puțin din voia Lui. Întrucât Dumnezeu nu voiește nicidecum contrariul binelui, înseamnă că fața aparentă a unui lucru nu este cea adevărată, iar fața adevărată este în esență bună. Dacă simțurile noastre se prezintă într-un mod diferit, acest fapt trebuie atribuit alcătuirii organismului nostru, care primește percepțiile senzoriale în mod

diferit. Așadar, sub acest aspect aparent, se ascunde voia dumnezeiască ce ocârmuiește toate și le călăuzește spre un scop oportun și rațional, pe care mintea mărginită a omului, nefiind în stare să îl descopere, îl neagă și caracterizează cele petrecute drept rele și neplăcute.

Totuși, întrucât lucrurile sunt cu totul diferite de cum par, omul este dator a le primi cu smerenie, ca fiind petrecute după voia și după îngăduința lui Dumnezeu. Dar, dacă Dumnezeu a iubit lumea mai mult decât își iubește o mamă odraslele pântecelui ei, cum a propovăduit Dumnezeu prin Isaia (Isaia 49, 15), înseamnă că orice eveniment, indiferent de caracterul pe care îl poartă, este bun, fiindcă el se produce paideutic (cu efect multiplu), pentru certarea și înțeleptirea noastră: „Domnul ceartă pe cel pe care îl iubește, și ca un părinte pedepsește pe feciorul care Îi este drag” (Pildele lui Solomon 3, 12; Evrei 12, 6). Iar dacă ceea ce s-a petrecut ni se pare un rău, aceasta provine din percepția noastră greșită. Nici leacurile nu sunt rele, deși au un gust neplăcut. Așadar toate cele ce i se întâmplă omului sunt bune, fie că sunt mulțumitoare, fie întristătoare, fiindcă ele au drept scop și contribuie la desăvârșirea noastră.

Dar I-a plăcut lui Dumnezeu să îi încerce precum aurul în topitoare pe sfinții Lui (1 Petru 1, 7), ca să fie mărturisiți asemenea cu El, ca unii ce sunt zidiți după chipul și asemănarea Lui (Geneza 1, 27). Și însăși dreptatea lui Dumnezeu cere plată pentru cele ce ni se întâmplă nouă din voia Lui, fie plăcute, fie neplăcute, de vreme ce este cu neputință ca Dumnezeu cel drept să îngăduie ca vreo nedreptate să se întâmple făpturii Lui fie de la stihii, fie de la fiarele sălbatice. Căci atunci s-ar socoti: fie că Dumnezeu este nedrept, ca Unul care îngăduie nedreptatea (de vreme ce nedreptate este ca o ființă rațională să pătimească de la ființe iraționale și de la firea neînsuflețită), fie că Dumnezeu nu ar putea împiedica lucrarea acestora, ceea ce iarăși ar fi de neconceput. Cu privire la plata, din voia lui Dumnezeu, pentru toate cele ce ni se întâmplă nouă, și Sfintele Scripturi ne învață, cum am arătat și în introducerea noastră, că nici un fir de păr din capetele noastre nu se va clinti fără voia lui Dumnezeu (Matei 10, 30). Și într-adevăr,

cum ar fi cu putință să existe vreo putere independentă de voia lui Dumnezeu când Dumnezeu este totul în toate! (1 Corinteni 15, 28).

Partea a II-a

Cuvânt despre pricina pentru care necazurile noastre sunt dese și unul după altul, și pentru ce trebuie să le răbdăm cu stăpânire de sine

1. Pentru ce necazurile noastre sunt dese și succesive

Dar oare pentru ce întristările noastre sunt atât de dese și atât de numeroase? Această nedumerire ne-o dezleagă Sfânta Scriptură, care arată pricina pătimirilor noastre - pricină care coboară până la păcatul strămoșesc - când zice: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume, și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el” (Romani 5, 12). Prin urmare, păcatul și moartea, pe care le-am moștenit, sunt cele dintâi pricini ale chinurilor pe care le îndurăm, fiindcă pe de o parte păcatul, interpunându-se ca un zid despărțitor între Dumnezeu și oameni (Efeseni 2, 14), l-a înstrăinat pe om de Dumnezeu. Consecințele acestui fapt au fost întunecarea duhului și orbirea puterilor sufletești, adică a puterii cunoscătoare, a celei voitoare și a celei simțitoare; și acestea, tocindu-se, cu greu l-au mai putut sluji pe om și au devenit pentru el surse a mii de întristări și dureri. Iar, pe de altă parte, moartea pe care am moștenit-o a semănat în noi stricăciunea, care s-a dezvoltat în noi și, de-a lungul timpului, am văzut

toate câte ne-au venit din această dezvoltare și care, de vreme ce ne amenință existența, sunt dureroase și greu de purtat.

Așadar, cea dintâi și cea mai importantă pricină a întristărilor noastre este aceea pe care deja am enunțat-o la început, iar a doua o constituie starea noastră morală, care ne situează fie mai aproape, fie mai departe de Dumnezeu. Iar acest zid despărțitor, pe care l-a înălțat potrivnicia noastră față de El, pe toți ne-a depărtat de Dumnezeu, fiindcă starea noastră, aproape a tuturor, era una de potrivnicie față de Dumnezeu. Dar când zidul despărțitor a fost surpat de Hristos, deja totul s-a schimbat, fiindcă Hristos nu numai că a împăcat neamul omenesc cu Dumnezeu, ci a întărit din nou sufletul omului prin lumina Lui dumnezeiască, deși puterile sufletești erau tocite. Așadar starea creștinilor poate să se schimbe în funcție de luminarea pe care o primesc prin credința lor în Domnul nostru Iisus Hristos, fiindcă El întărește puterile sufletului pentru a-i sluji acestuia fără greșală și pentru a-i da astfel mai puține necazuri de răbdat.

Necazurile și întristările noastre depind în mare măsură și de starea noastră morală și pot fi privite ca un efect al acesteia. Trebuie, așadar, să fim cu luare-aminte la viața noastră morală și să avem grijă de relațiile noastre cu Dumnezeu, pentru ca și necazurile să ni se împrăștie și să fie mai puțin chinuitoare.

2. De ce suntem datori să răbdăm necazurile cu stăpânire de sine?

Trebuie să ne purtăm necazurile cu răbdare. Mai întâi cu răbdare, fiindcă dacă nu le răbdăm, nu ascultăm. Și nu numai atât, dar ne și prelungim chinurile. În al doilea rând, fiindcă cel ce pătimește aici necazurile cu răbdare va primi răsplată în viața viitoare, căci prin răbdarea lui își mărturisește cu fapta credința în viața viitoare, care este credința în Cel ce ne-a făgăduit-o.

Dar nu se cuvine oare să filozofăm asupra lucrurilor lumii acesteia, având în minte vremelnicia întregii lumi și caracterul efemer al propriei noastre vieți, care este mult asemănătoare cu crinii câmpului, care trăiesc și înfloresc pentru o singură zi? (Matei 6, 28-30). Dar de ce am lăsat deoparte cel mai important cuvânt? Creștinul nu se cuvine să se neliniștească pentru necazurile lui, fiindcă Hristos îi ridică tainic povara, îl despovărează și îi dăruiește alinare. Prin lucrarea Lui tainică, Hristos face să izvorască, în inima credinciosului creștin, credința nestrămutată în harul Lui izbăvitor și îi dă putere în lupta cu necazurile, ca să rabde cu nepătimire amărăciunile vieții și durerile pătimirilor lui.

Hristos picură în inima creștinului - aflată în suferințe și pătimiri de tot felul - dumnezeiescul balsam, care topește durerile. Creștinul nu trebuie să deznădăjduiască în necazurile lui, fiindcă nădejdea în Hristos este una dintre cele trei importante datorii ale sale. Trebuie să rabde, fiindcă pentru puține întristări și necazuri el va moșteni împărăția cerurilor (Faptele Apostolilor 14, 22), unde nu este întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit (Isaia 35, 10) și fericirea cerească.

Pătimirile vremii de acum, zice Sfântul Apostol Pavel, sunt foarte mici în comparație cu viitoarea slavă ce se va descoperi: „Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi” (Romani 8, 18), slava aceea pe

care a gătit-o Domnul celor ce Îl iubesc pe El, pe care ochiul nu a văzut-o și urechea nu a auzit-o și la inima omului nu s-a suit (1 Corinteni 2, 9).

Așadar să le răbdăm pe acestea de acum și să răbdăm puțin ca să dobândim bucuria cerească a dumnezeieștii slave. Să medităm asupra lucrurilor lumii, ca să devenim mai nepătimitori. Să ne punem nădejdea în Dumnezeu, iar El, Care l-a vindecat pe paralytic, ne va da ajutor și nouă, celor ce suntem în suferință. Încă puțin și, iată, harul Domnului va veni. Să răbdăm încă puțin pentru Împărăția cerului. „Căci cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui” (Matei 10, 22; Marcu 13, 13).

Despre adevărata libertate și despre relația ei cu libertatea morală

„Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (Matei 16, 24)

Atena, 24 februarie 1885

Scurt și concis este acest cuvânt, dar cât de cuprinzător! Acest loc din Scriptură ne învață despre mântuirea noastră, și anume că ea depinde nu doar de lucrarea harului lui Dumnezeu ci, în același timp, și de conlucrarea voinței omului cu lucrarea harului. Așadar ne învață limpede că sunt două lucruri care ne duc la mântuire: **1** - voia liberă a omului și **2** - harul lui Dumnezeu. Într-adevăr, harul lui Dumnezeu are întâietate în lucrarea mântuirii, fiindcă el este atât începutul tainic care îl cheamă pe om la mântuire, cât și sfârșitul care îl desăvârșește și îl mântuiește pe el, dar nu mai puțin se cuvine să socotim voința omului ca cea dintâi în capitolul mântuirii, fiindcă ea este pârgă care desprinde de păcat cugetul inert al omului. Căci harul ne cheamă, dar absoluta libertate a omului poate îndrepta voința lui împotriva principiilor harului care cheamă și îl poate determina să aleagă și să facă cele contrare harului. De unde astfel necesitatea de a ne dori mai întâi propria mântuire, ca să o și dobândim, fiindcă plinirea principiilor propuse va fi cu neputință fără conlucrarea omului, adică fără ajutorul celui alt factor, cel al voinței lui. Harul vine, dar cere în același timp și voință pentru a-l primi. Sau mai degrabă cere o voință nestrămutată, ca să nu încline spre nimic altceva decât spre harul care cheamă. Iar dacă voința omului este de prisos în mântuire, de prisos va fi și chemarea adresată lui. În acest caz, harul lui Dumnezeu, în nemărginirea lui, i-ar

mântui pe toți și nu va mai chema pe nimeni, orice chemare fiind de prisos în lucrarea lui absolută.

Așadar, întrucât mântuirea noastră atâră pe jumătate de libertatea noastră și de o voință nestrămutată aplecată spre legea dumnezeiască, sprijinită pe lepădarea de sine, voi trata despre adevărata libertate a omului arătând: 1) că omul este liber prin fire, 2) caracterul adevăratei libertăți, 3) că adevărata libertate este însăși libertatea morală, 4) modalitatea în care putem rămâne liberi.

Partea I

1. Omul este liber prin fire

Omul, fiind plăsmuit de Dumnezeu ca să întruchipeze la scară mică pe pământ nesfârșita măreție a chipului dumnezeiesc al Creatorului, trebuia să poarte întru sine trăsăturile lui Dumnezeu, în strânsă legătură cu El. Așadar, ca chip al lui Dumnezeu, omul este o ființă liberă și independentă, înzestrată cu conștiință de sine. Dacă omul nu ar avea conștiință de sine, nu ar putea fi nici liber, nici independent, nevrednic fiind de o asemenea înaltă cinste. Prin urmare, libertatea omului este o consecință imediată a scopului creării sale, fiind conceput ca ființă independentă și vrednică de această cinste. Acest adevăr, verificat de experiența fiecăruia și de filozofie, îl mărturisește și Sfânta Scriptură.

Lăsând la o parte multe locuri în care libertatea omului este recunoscută și propovăduită, mă voi referi în special la un loc din Scriptură, aflat mai la îndemână, a cărui tâlcuire constituie subiectul acestei meditații și în care se propovăduiește limpede libertatea deplină a omului. În acest loc, Mântuitorul nostru, adresându-Se mulțimii, zice: „Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie!” (Matei 16, 24). Cine nu vede în aceste cuvinte expresia celei mai înalte libertăți a omului? Cine poate să conteste independența pe care o exprimă? Cuvintele Mântuitorului au o asemenea putere, încât nimeni nu se poate opune adevărului lor; mărturia lor este mai presus de orice îndoială. Mântuitorul îl cheamă pe om [să vină] după El fiindcă îl recunoaște pe acesta ca pe o ființă liberă și ca pe o persoană. Îl cheamă pe om să conlucreze la mântuirea lucrată de El și să ia parte activă la propria lui izbăvire. Dar această cinste nu îi este deja acordată, ci este recunoscută ca existând *in potentiam* (potențial). Dacă omul ar fi lipsit de libertate și de independență, nu ar putea fi nicidecum învrednicit de o asemenea cinste precum cea a conlucrării cu Dumnezeu în opera mântuirii, ci ar primi, întocmai ca un trup inert și pasiv, înrâurirea (influențarea) dumnezeieștii energii, care ar lucra în el mântuirea.

Dar omul este mărturisit o ființă liberă și independentă. În cercetarea lucrării istorice a mântuirii omului, se arată nu numai existența libertății lui, ci și măreția și vrednicia ei. În această istorie, îl vedem pe Fiul lui Dumnezeu pogorându-Se pentru mântuirea omului, ca să ridice păcatul lumii (Ioan 1, 29) și să poarte neputințele noastre (Matei 8, 17; Isaia 53, 4). El a răbdat patimile noastre ca să plinească marea taină a iconomiei Sale și în toate acestea nu a vătămat pe nimeni, ca să nu afecteze nimănui libertatea. Iată, ușa până acum închisă a mântuirii se deschide și îl primește iarăși pe om, iar omul rămâne liber. Poate intra, dar poate și să treacă nepăsător pe lângă intrare. Așadar omul nu numai că a fost creat liber, ci a redobândit și libertatea pe care o pierduse, fapt pentru care libertatea este cea mai mare vrednicie, demnă de cea mai mare cinste. Într-atât de mare, încât este respectată de Dumnezeu Însuși.

Și ce este mai nobil decât această calitate? Oare nu este ea una dintre însușirile care îl deosebesc cel mai mult pe om de restul făpturii create? Nu ea îl situează mai presus de legile fizice care domină în împărăția vieții? Libertatea de a acționa nu conform unor legi stabilite și nestrămutate, ci potrivit liberei alegeri și respectării propriilor principii este dovada superiorității omului în creație.

Ce mare pildă ne dă recunoașterea libertății omului de către Domnul nostru Iisus Hristos! Cât de limpede învățăm că suntem cinstiți cu aceeași libertate și că ni se recunoaște aceeași vrednicie cu El, nerăbdând cu nici un chip vreo înrobire sau vreo atârnare sau vreo scădere a ei!

2. Caracterul adevăratei libertăți. Identificarea ei cu libertatea morală

După ce am arătat importanța libertății omului, trecem la cercetarea caracterului ei cel adevărat, aducând în discuție câteva lucruri preliminare, fiindcă în noi zace ascunsă și o falsă libertate, vădită în înclinarea omului spre cele rele, mărturisită și de Sfânta Scriptură. În Vechiul Testament este scris că „gândul omului este plecat spre cele rele din tinerețile lui” (Geneza 8, 21). Iar Noul Testament, prin gura Sfântului Apostol Pavel, zice: „Nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine” (Romani 7, 19-20).

Recunoașterea adevăratei libertăți și deosebirea ei de falsa libertate sunt pe atât de necesare, pe cât de importantă este și diferențierea efectelor ce decurg din natura fiecăreia. Căci efectele diferă, logic, în funcție de diferențele de natură ale libertăților. Dar, fiindcă antiteza caracterelor presupune și antiteza efectelor, urmează că, dacă rezultatul adevăratei libertăți este binele, cel al falsei libertăți este răul. Iar dacă cel mai mare bine este Dumnezeu, de la Care vine fericita și veșnica viață, atunci rezultă că cel mai mare rău este moartea și nenorocirea veșnică. Așadar, adevărata libertate atrage după sine îndumnezeirea omului, în timp ce falsa libertate atrage îndobitocirea lui. Una duce la cea mai înaltă vrednicie, iar cealaltă ne coboară la cea mai de pe urmă treaptă și înjosire. Așadar, diferențierea caracterelor lor este necesară, identificarea sau confuzia acestor tipuri de libertăți contrare fiind primejdioasă. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât asemănarea lor este ușor înșelătoare și îi poate induce în eroare pe cei care nu cercetează serios rădăcinile dispozițiilor manifestate în ei înșiși și, de multe ori, îi convinge pe aceștia să primească principii ale falsei libertăți ca fiind ale adevăratei libertăți.

Aceste principii sunt produsul slăbiciunilor și patimilor firii josnice a omului, care prezintă propriile ei dispoziții ca pe voințe ale adevăratului ego al omului, adică ale firii lui înalte, întru care se află adevărata libertate. Completa înșelare a omului este fără conținere, din pricina alipirii lui de materie și din pricina slăbirii celor trei puteri sufletești principale: cunoscătoare, voitoare și simțitoare. Aplecarea spre simțire și neputința discernerii unei voințe îndoite în noi, despre care am vorbit adineauri, sunt alte două pricini puternice pentru care ne înșelăm. [îndoită, adică există o voință a trupului, care ține de puterea simțitoare - pătimașă, de obicei -, și a sufletului sau a minții, care ține de puterea cugetătoare]

Așadar, din pricina importanței ei, voiesc să fac această distincție și să scot în evidență cele mai de seamă caracteristici ale fiecăreia dintre cele două libertăți, pentru o mai ușoară recunoaștere a lor și pentru ferirea de orice înșelare.

3. Identificarea adevăratei libertăți cu libertatea morală

Adevărata libertate constă în faptul de a voi în mod neîngrădit și neconstrâns - a voi și a acționa astfel. Orice gândire, orice voință, orice simțire care depinde de altc[un]eva, privează faptele noastre de a fi cu adevărat și concret libere, fiindcă le privează de libertate și de lucrarea autovoitoare. Trebuie ca un om cugetător, voitor sau simțitor să aibă inițiativă din propria lui voință, să exprime cugete curate, voiri drepte și simțiri legitime, fiindcă numai un om care s-a eliberat de tot ceea ce este josnic în acțiunile lui poate purta un caracter cu adevărat liber. Unul ca acesta a dobândit adevărata libertate. În antiteză cu acest caracter pe care l-am evidențiat, se află caracterul falsei libertăți.

Falsa libertate, clădită pe temelii șubrede, este cu atât mai vătămătoare, cu cât principiile conducătoare sunt inferioare moral și, mai ales, opuse legii morale. Așadar falsa libertate, cu cât se îndepărtează mai puțin de legea morală, cu atât se apropie mai mult de adevărata libertate. Dacă apropierea falsei libertăți de legea morală înseamnă apropierea de adevărata libertate, urmează că adevărata libertate este însăși legea morală, fiindcă nici un om liber care se conduce după aceasta nu se înșală, ci dorește și urmărește să plinească legea morală. Deci putem afirma cu foarte mare certitudine că adevărata libertate este libertatea morală a omului. Și, în consecință, prin inversarea termenilor sau prin reciproca ideii, libertatea morală este adevărata libertate a omului.

Caracterul libertății morale este faptul de a voi și a face binele, a-L căuta pe Dumnezeu și a tinde spre unirea cu Dumnezeu, fiindcă libertatea morală, fiind proprie firii înduhovnicite și îndumnezeite, prin fire voiește binele și Îl caută pe Dumnezeu. Este necesar ca omul să caute această libertate morală ca ființă rațională și părtaşă firii înduhovnicite. Ca trup duhovnicesc, omul se potrivește nu numai cu lumea sensibilă, ci și cu lumea spirituală, cea mai presus de simțuri. Trebuie, deci, pentru a fi în armonie atât

cu sine însuși, cât și cu celelalte ființe spirituale, să caute împărăția legii morale înăuntrul său, adică libertatea morală sau adevărata libertate. Orice lucrare a omului în acord cu legea morală este o lucrare liberă. Și, invers, orice lucrare opusă legii morale nu este liberă, ci este o lucrare robită, deci străină de adevărata voință a omului. Este, prin urmare, cu adevărat liber omul atunci când gândește, voiește și acționează în acord cu legea morală, dar este fals liber sau fără libertate atunci când lucrează cele contrare legii morale. Prin fire, omul voiește și dorește binele, prezent în propria lui fire, adevăr mărturisit și în Sfânta Scriptură: „Fiți sfinți, precum și Eu sunt sfânt!” (Levitic 11, 44; 1 Petru 1, 16).

Sfințenia și înrudirea cu Dumnezeu ne sunt proprii nouă; de aceea ni se și dă pildă (precum și Eu sunt sfânt) în chip de poruncă (Fiți sfinți!) și pentru încurajarea noastră. Fiindcă nicidecum nu ni s-ar da nouă îndemn de urmat și pildă spre asemuirea cu El, dacă acest lucru ar fi străin și cu totul impropriu firii noastre: altminteri, un asemenea îndemn ar fi cu totul nepotrivit cu dumnezeiasca înțelepciune și bunătate. Ar fi contrar înțelepciunii divine - pentru că este illogic ca Dumnezeu să ne ceară ceva inaccesibil firii noastre - și contrar bunătății, prin cruzime. Deci omul tinde în mod natural spre bine și în chip natural voiește binele. Acest adevăr îl mărturisește și Apostolul Pavel care, în Epistola către Romani, zice: „Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu” (Romani 7, 18).

Astfel încât omul, fiind liber moral, pururea voiește și caută binele, totuși nu poate să îl ducă la săvârșire pentru faptul că o altă lege luptă în el, după cum spune Apostolul în aceeași parte: „Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva minții mele și făcându-mă rob legii păcatului care este în mădularele mele” (Romani 7, 23).

Orice faptă potrivnică legii lui Dumnezeu sau legii morale este o faptă sugerată de firea noastră josnică, fire supusă legii păcatului și care o impune ca pe o necesitate omului supus ei cu adevărat, adică adevăratului nostru eu. Așadar omul este

dator să deosebească în el două voințe, una înaltă și nobilă și una josnică și smerită, pentru a o recunoaște cu ușurință pe fiecare dintre ele și astfel să se ferească de cea mai înjositoare și să o primească pe cea mai înaltă, pentru dobândirea sigură și trainică a celui mai înalt bine.

Mântuitorul nostru, voind să ne arate diferența dintre propria noastră voință și cea străină de noi, a zis: „Duhul este osârduitor, dar trupul neputincios” (Matei 26, 41). Din acestea reiese limpede conflictul celor două firi din noi, a duhului și a trupului, luptându-se una cu alta pentru întâietate, una ca să îl arate pe om liber, cealaltă, rob.

Din cele spuse până acum s-a arătat existența în noi a două voințe deosebite, precum și caracterul fiecăreia; vom continua să arătăm și modul în care putem, concentrându-ne atenția mereu la sugestiile voinței noastre celei adevărate, să devenim cu adevărat liberi în înțelesul moral al termenului.

Partea a II-a - În ce chip putem rămâne liberi

Însuși Mântuitorul nostru ne-a arătat modul în care ne putem păstra libertatea. El zice, în pericopa evanghelică la care ne referim: „Să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (Matei 16, 24). Într-adevăr, numai în acest fel putem rămâne liberi. Iar că libertatea înseamnă faptul de a-I urma Lui, Domnul o arată în altă parte, zicând: „Dacă veți rămâne în cuvântul Meu, sunteți cu adevărat ucenici ai Mei și veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 31-32). „Deci dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr” (Ioan 8, 36). Așadar, liberi putem fi dacă vom asculta cuvântul Domnului Iisus și dacă vom rămâne în El, luându-ne crucea și urmându-L.

Tâlcuind sensul cuvintelor Domnului și prezentându-l după modul duhovnicesc de lectură, Domnul nostru Iisus Hristos pare a spune: „Dacă cineva voiește să fie liber, să își lepede trupul cu patimile și poftele lui și să ia crucea răbdării în necazuri și strâmtorări, fiind păzitor întru toate al cuvintelor Mele” - adică depărtarea de păcat, alegerea binelui, credința în Fiul lui Dumnezeu, fiindcă El este Calea și Adevărul și Viața (Ioan 14, 6). Iar altminteri nu poate fi, căci cel ce se supune păcatului, rob este păcatului (Romani 6, 6), iar cel ce nu iubește binele, adică pe Iisus Hristos, acela nu ține poruncile, și libertate întru acela nu este (Ioan 14, 15; 23). Domnul este însuși duhul [libertății], căci acolo unde este duhul Domnului, acolo este și libertatea (2 Corinteni 3, 17). De aici, cel ce nu urmează lui Hristos rămâne în robie, fiindcă Hristos nu l-a eliberat pe el. Dacă, prin urmare, vrem să fim liberi, trebuie să ascultăm cuvântul Eliberatorului și să îl primim și să îl păzim în inimile noastre, pentru a putea recunoaște adevărul prin care devenim liberi. Altfel, vom rămâne robi păcatului și slujitori ai patimilor noastre. Liberi pentru a păcătui, robi pentru a face bine.

Depărtare de rele, întoarcere din păcat și voință nestrămutată în a urma Domnului pentru aflarea adevăratei libertăți, și să devenim în același timp urmași ai Lui, identificând voința noastră cu voința Domnului, astfel încât, conlucrând cu El, să facem nu voia noastră, ci voia lui Dumnezeu, să nu mai trăim pentru noi, ci Hristos să trăiască în noi, precum a zis Sfântul Pavel: „nu eu trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20). O asemenea cale se potrivește unor ființe raționale. Este necesar, așadar, ca duhul nostru să urmeze îndeaproape Duhului lui Hristos și voia noastră să urmeze voinței lui Hristos. Așa făcând, devenim adevărații Lui ucenici și umblăm neabătuți pe calea libertății, care este calea mântuirii. Numai așa făcând, ne lepădăm de noi înșine, căci nu este cu puțință o mai mare lepădare de sine decât faptul de a supune voinței duhului voința trupului. Și aceasta este adevărata răstignire a trupului nostru neputincios: a ne împotrivi celei mai mici mișcări a voinței trupului. Prin voința duhului, trupul rabdă orice

chin, orice întristare și suspin (Isaia 35, 10). Aceasta cere de la noi Hristos și întru ea devenim liberi, și orice altă cale este înșelare.

Se înșală mult mai ales cei ce cugetă că sunt următori ai lui Hristos, fiindcă aud poruncile lui Dumnezeu și le învață, primesc învățăturile Lui și mântuirea lor, dar refuză să se formeze potrivit cu voința dumnezeiască, să lepede păcatul și să se înfrumusețeze cu un mod de viață creștinesc, prin răbdarea necazului. A cugeta astfel este cea mai rea înșelare și, dacă îi preocupă mântuirea lor, trebuie să se îndepărteze de ea (de înșelare).

Creștinismul este departe de a fi doar un sistem filozofic și de a fi întemeiat doar pe cunoașterea omenească, ci el se întemeiază și pe voință, și pe simțire, întrucât nu are drept temei numai imperativul cunoașterii ideilor unui sistem filozofic sau religios, ci și voința ca învățătură care decurge din idei, ca putere sfântă și dumnezeiască și care îl desăvârșește și-l mântuiește pe om, să primească și simțirea, pentru a simți puterea dătătoare de viață a cuvintelor. Într-un cuvânt, creștinismul este o religie care cere nu numai cunoaștere ci și concentrarea voinței și simțirii noastre. Dar, întrucât centrul religiei noastre este descoperirea celui mai înalt bine, trebuie să cunoaștem, să voim și să căutăm dobândirea lui. Creștinismul nu își propune să transmită numai adevăruri religioase și morale, **ci să trezească în noi și o nouă viețuire morală și religioasă.** Creștinismul este, așadar, un așezământ religios și moral care are drept scop formarea inimilor și luminarea minții, cât timp adevărații lui ucenici sunt nu numai cei ce primesc de la El învățătura, ci și aceia care își armonizează viața, modul lor de viață, cu principiile și învățăturile Lui. Propovăduind acest adevăr, Însuși Domnul zice: „Nu cel ce îmi zice Mie: Doamne, Doamne va intra în Împărăția lui Dumnezeu, ci cel ce face voia Tatălui Meu Care este în ceruri” (Matei 7, 21). La fel și Sfântul Iacob zice: „Dar faceți-vă împlinitori ai cuvântului, nu numai ascultători ai lui, amăgindu-vă pe voi înșivă” (Iacov 1, 22), iar Sfântul Pavel zice: [...] nu cei ce aud legea sunt drepti la Dumnezeu, ci cei ce împlinesc legea vor fi îndreptați (Romani 2, 13).

Prin urmare, creștinismul nu caută să îl transforme pe om în filozof, ci „în icoană a lui Dumnezeu și în asemănare a Lui”. Dar omul se face icoană a Lui dacă va arăta inima lui cort sfânt, întru care va sălășlui, locui și umbla Domnul (Levitic 26, 11-12; 2 Corinteni 6, 16), Care numai inima o va aduce înaintea Lui (Ioan 14, 23). David, împăratul-profet, știind aceasta, s-a rugat lui Dumnezeu cu lacrimi și a zis: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și duh drept înnoiește întru cele dinlăuntru ale mele!” (Psalmi 50, 11). Și avea mare dreptate, fiindcă la ce folosește numai cunoașterea, când aceasta singură nu poate mântui? La ce folosește, dacă nu poate forma și transforma inima? Nu reprezintă inima sufletul nostru? Nu din ea ies, precum zice Domnul, cugetele rele și faptele rele? (Matei 15, 19).

Așadar trebuie să ne primenim inimile dacă voim să fim ucenici ai lui Hristos și, prin urmare, cu adevărat liberi, fiindcă nu există nici un alt mijloc care să ne asemene pe noi cu Hristos. Noi, ca adevărați ucenici credincioși ai Mântuitorului și ca iubitori ai adevăratei libertăți, să ne luăm crucea noastră și să Îi urmăm lui Hristos, Care ne va elibera din robia păcatului și ne va arăta robi ai lui Dumnezeu, adică liberi cu adevărat, și ne va înfățișa lui Dumnezeu și Tatălui ca seminție aleasă, împărăție sfântă, neam sfânt (1 Petru 2, 9; Exodul 19, 6; Isaia 43, 20-21) și ne va face pe noi fii împreună-moștenitori (Romani 8, 16-17) ai împărăției Lui, de care fie să ne învrednicească pe noi pe toți! Amin.

Atena, 24 februarie 1885

Despre mărturisire

„Duh mut și surd, Eu îți poruncesc: Ieși din el și să nu mai intri în el!” - (Marcu 9, 25)

Câte lucruri ne învață acest loc din Evanghelie! Câte ne dezvăluie! Această mică prezentare ne vestește în chipul cel mai elocvent dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos și ni-L prezintă pe stăpânul Hristos poruncind solemn și autoritar: „Eu îți poruncesc ție!”. Cine altcineva ar putea să poruncească unui duh necurat, unui duh mut și surd, rostind cu atâta autoritate „Eu”, dacă nu ar fi Dumnezeu? Cum ar putea un duh mut și surd să ia cunoștință de cuvintele Domnului, dacă nu din glasul Lui, care mișcă și cutremură întreaga fire? Căci toată firea văzută și nevăzută simte stăpâneasca putere a glasului Domnului! Aceste cuvinte sunt atât de mari și atât de înalte, încât nu ar putea fi rostite decât din buzele lui Hristos Dumnezeu-Om. Puterea lor este atât de mare, încât ele nu pot proveni decât de la Stăpânul și Creatorul lumii duhurilor. Așadar Domnul, când a poruncit îndepărtarea demonului, a arătat în mod deosebit dumnezeirea ascunsă în El și Și-a descoperit limpede puterea. „Duh mut și surd, Eu îți poruncesc: ieși din el și să nu mai intri în el!” (Marcu 9, 25). Ascultă aspra poruncă: „Și să nu mai intri în el!”. Când i-a poruncit să iasă, i-a poruncit și să stea departe de om pentru totdeauna. Prin primele cuvinte S-a arătat pe Sine în toată măreția Sa, iar prin cele din urmă își face cunoscută puterea Lui stăpânească. Ce îndoială sau ce șovăire ar mai putea rămâne în cei care au auzit această limpede mărturie, rostită de însăși gura lui Hristos și adevărată prin plinirea cuvintelor? Numai niște suflete de evrei împietrite în răutate pot să șovăiască și să se îndoiască, fiindcă propria lor răutate le-a împietrit inima și le-a surzit urechile și le-a orbit

ochii, ca văzând, să nu vadă și auzind, să nu înțeleagă, ca să nu se întoarcă și să se vindece (Isaia 6, 9-10).

Așadar, Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu tănuit în lume și Mântuitorul neamului omenesc și doctorul sufletelor și trupurilor noastre, Cel ce a tămăduit toată boala și toată neputința din popor (Matei 4, 23). Cât de fericiți putem fi socotiți pentru că avem un așa de mare vindecător! Fiindcă cine dintre noi nu este tulburat de vreo pătimire, fie trupească, fie sufletească? Câți dintre cei posedați de duhuri surdo-mute nu au fost împinși de acestea când în focul răutății, când în apa stricăciunii?

Fiindcă toți cerem vindecare, și mai ales vindecare sufletească, voiesc să vorbesc despre un mod specific de vindecare, pe care Biserica îl numește „mărturisirea sufletului”. Așadar, cuvântul care urmează va fi despre spovedanie.

Partea I - Că mărturisirea este necesară pentru vindecarea sufletelor noastre

Mărturisirea este necesară pentru următoarele motive: 1) fiindcă este porunca lui Dumnezeu; 2) fiindcă readuce și restabilește împăcarea între Dumnezeu și om și 3) fiindcă folosește omului din punct de vedere moral și duhovnicesc.

1. Mărturisirea ca poruncă dumnezeiască

Mărturisirea este poruncă dumnezeiască: o aflăm în Vechiul Testament rânduită pentru aceleași motive pentru care și Moise a rânduit-o în adunare în popor, nu numai pentru ca omul să practice și să deprindă adevărul și sinceritatea, ci și pentru a se feri de fapta nelegiuită. Așadar, în numele Domnului, Moise zice către fiii lui Israel: Dacă un bărbat sau o femeie va face vreun păcat față de un om, și prin aceasta va păcătui împotriva Domnului și va fi vinovat sufletul acela, să-și mărturisească păcatul ce a făcut... (Numerii 5, 6-7). Și iarăși: Dacă vreun suflet va păcătui [...] și își va mărturisi păcatul [...], și va plăti, și va mai adăuga peste prețul lui a cincea parte din preț [...], și să aducă Domnului jertfă pentru vină... (Leviticul capitolul 5 versetele 1, 5, 15, 16).

Prin urmare, mai întâi este mărturisirea, apoi se întoarce ceea ce a fost răpit și a cincea parte din prețul lucrului luat, și apoi se dă iertarea lui Dumnezeu. În Pildele lui Solomon se zice: „Cel ce își ascunde păcatele lui, nu propășește, iar cel ce le mărturisește și se lasă de ele, va fi mântuit” (Pildele lui Solomon 28, 13).

Sfântul Evanghelist Matei, istorisind cele privitoare la botezul lui Ioan, zice că a trecut pe la el toată Iudeea și întreg Ierusalimul și s-au botezat după ce mai întâi și-au mărturisit păcatele lor. Iată cuvintele Evanghelistului: „Atunci a ieșit la el Ierusalimul și toată Iudeea și toată împrejurimea Iordanului și erau botezați de către el în râul Iordan, mărturisindu-și păcatele lor”. Așadar, mărturisirea este poruncă dumnezeiască. Această rânduială a fost reluată în Noul Testament și a primit aici o nouă putere și adeverire. Apostolul Iacov, ruda Domnului, ne îndeamnă pe noi zicând: „Mărturișiți-vă unii altora păcatele și rugați-vă unii pentru alții, ca să vă vindecați. Că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (Iacov 5, 16). Prin cuvintele Sfântului Iacov se arată nu numai mărturisirea, ci se dau și rațiunea, și scopul acesteia: „ca să vă vindecați”. Vedeți ce putere mare are mărturisirea păcatelor, tămăduitoare atât pentru trup, cât și pentru suflet?

Și, pentru ca să alunge orice îndoială, Apostolul dă și temeiul vindecării: „căci mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului”. Ce îndoială sau șovăire mai poate rămâne cu privire la necesitatea și folosul mărturisirii?

Dar spovedania este socotită în Faptele Apostolilor drept poarta care duce la creștinism, fiindcă Apostolul Luca, istorisind convertirea efesenilor la creștinism, menționează că aceștia au început a-și mărturisi cu mare îndrăznire faptele: „Și mulți dintre cei ce crezuseră, veneau să se mărturisească și să spună faptele lor” (Faptele Apostolilor 19, 18). Iar Sfântul Ioan Evanghelistul spune: „Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea” (1 Ioan 1, 9).

Mărturisirea păcatelor este socotită drept cel mai vechi așezământ al Bisericii de către Sfântul Irineu, de Tertullian, de Clement al Alexandriei, de Origen în Omilia la Levitic și de Sfântul Ciprian al Cartaginei.

(Sf. Irineu al Lyonului, *Dovedire și respingere a falsei cunoștințe*, I, 13, 5-7, PG, 7, 588AB și 592A).

(Tertullian, *De paenitentia*, II, IV, IX, X, PL, 1 1338A-1344A, 1354A-1357A. Ediția critică a lucrării lui Tertullian de Ph. Borleffs, v. Quinti Septimi Florentis Tertulliani Opera, pars IV, în seria *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. LXXVI, Vindobonae, 1957, pp. 140-170)

(Clement Alexandrinul, *Stromatis*, II, 12, PG 8, 993 AB)

(Origen, *Omilia la Levitic*, II, 4. Ediția critică a traducerii latine a operei lui Origen, In Leviticum Homilia II, de W.A. Baehrens, Origenes Werke, Erster Teil, Die Homilien zu Genesis, Exodus und Leviticus, în seria Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Leipzig, 1920, pag. 288-299)

(Sfântul Ciprian, Epistole, LV, LIX. Edidit G. Hartel, v. S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia, în seria Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, t. III, pars II, Vindobonae, 187, pp. 624-648)

Și vechii greci considerau mărturisirea necesară și folositoare, fiindcă cei care erau inițiați în misterele eleusine și în misterele dionisiene își mărturiseau mai întâi păcatele (Plutarh, Apophtegmata Laconica, 217C, 10). Iar Socrate sfătuia mărturisirea ca izbăvitoare: „Dacă cineva va face o nedreptate, ajungând el însuși la aceasta din propria lui voie, și dacă după aceea de îndată va restabili dreptatea alergând la doctor, ca nu cumva boala nedreptății să dureze și să facă sufletul orb și de nevindecat” (Apud Platon, Gorgias, 480 a-b).

2. Spovedania readuce și restabilește împăcarea între Dumnezeu și om

După ce am arătat îndeajuns, pe cât socotesc, că mărturisirea este poruncă dumnezeiască, voi trece la dezvoltarea subiectului demonstrând că mărturisirea aduce împăcarea între Dumnezeu și om. Orice păcat este o tulburare a ordinii și dreptății. Păcatul, adică răul, fiind neființa, ca unul care nu a fost creat de Dumnezeu, când este săvârșit, ia locul pe care l-a avut binele și îl alungă pe acesta. Așadar săvârșirea păcatului, adică a răului, aduce o tulburare în armonia creației, amenințându-i existența. Nedreptatea care provine din aceasta, ca potrivnicie față de însăși voința lui Dumnezeu, este

îndreptată împotriva Creatorului lumii, Care caută să îplinească, prin fire, dreptatea dumnezeiască și stârpirea răului, adică a păcatului. Principiul că orice păcat este înfăptuit direct împotriva lui Dumnezeu era recunoscut și de iudei, și de neamuri. David, mărturisindu-și păcatul său Domnului, zicea că, păcătuiind, a greșit numai lui Dumnezeu Unuia: „Ție Unuia am greșit și rău înaintea Ta am făcut” (Psalmi 50, 5). Iar Hesiod zice că dreptatea este fecioară și fiica lui Zeus (adică a lui Dumnezeu), prețuită și cinstită și de zeii înșiși, iar când cineva o vătăma, nearătându-i cinste, de îndată urca la tatăl ei, ședea înaintea lui și îi descoperea nedreptul cuget al oamenilor, de a plăti poporul nedreptățile regilor...

„Această fecioară este dreptatea, din Zeus odrăslită,
Mult cinstită și mult slăvită de zeii ce sălășluiesc în Olimp,
și ori de câte ori cineva o vătămă
și-oricine, fără de rușine, o disprețuiește,
îndată ea lui Zeus, Kronianu-i tată, 'nainte-i cade,
și îndată-i vestește al oamenilor nedrept cuget,
ca să plătească poporul răutățile regilor...” (Hesiod, Munci și zile, pag 256-261)

Astfel, Hesiod, prin aceste stihuri, arată nu numai principiul că orice păcat îl lezează direct pe Dumnezeu, ci și că săvârșirea păcatului nu se întâmplă fără pedepsirea faptelor nedreptății. Hesiod insistă atât de mult asupra acestei idei, încât admite că pentru restabilirea dreptății, adică pentru restabilirea echilibrului tulburat de regi, poporul plătește pedeapsa, pentru ca nu cumva dumnezeiasca dreptate, lezată fiind, să rămână

nesatisfăcută. Așadar, păcătuind împotriva lui Dumnezeu, ne aflăm în stare de război cu El și, prin urmare, avem obligația reîmpăcării și reconcilierii cu El.

Dar cine este cel ce ne împacă pe noi cu El? Este Adevărul Însuși. Cel ce ne-a împăcat pe noi, care suntem păcătoși, cu Dumnezeu, este Domnul nostru Iisus Hristos. (Aici nu văd nepotrivit să întreb pe cei ce nu acceptă puterea izbăvitoare a Mântuitorului: cine ne va împăca pe noi cu Dumnezeu, noi fiind toți păcătoși? Cine va putea, dușman fiind lui Dumnezeu, să plătească absolutor toată datoria neamului omenesc ca mijlocitor și chezășuitor și astfel să restabilească și să satisfacă dumnezeiasca dreptate? Unul ca acesta știa că „orice călcare de poruncă și orice neascultare” își primește dreapta răsplătire (Evrei 2, 2), fiindcă neamul omenesc, dacă nu oferă desăvârșită satisfacere a dreptății, nu se izbăvește. Așadar Hristos este Mântuitorul omenirii.) Și zicem că ne-a împăcat pe noi Hristos cu Dumnezeu prin lucrarea Lui mântuitoare, dar acum cine ne va împăca pe noi cu Hristos Însuși din pricina păcatelor noastre, ale fiecăruia? Iisus, cunoscând neputința oamenilor, S-a îngrijit și de această trebuință și a rânduit în chip potrivit mijlocitori atât între noi, cât și cu El Însuși. A rânduit pe Apostolii Săi mijlocitori, dându-le puterea de a lega și a dezlega: „Și oricui veți ierta păcatele lor, iertate vor fi și oricui le veți ține, ținute vor fi” (Ioan 20, 23). Mărturisirea, așadar, este necesară, fiindcă ne împacă pe noi cu Hristos, fiind o împăcare duhovnicească. Este necesar deci să ne mărturisim, ca să ne împrietenim din nou cu Dumnezeu.

Trecând deja la dezvoltarea celui de-al treilea punct al cuvântului nostru despre necesitatea mărturisirii, spunem că mărturisirea este necesară fiindcă ea are un îndoit folos: moral și duhovnicesc.

3. Folosul moral și duhovnicesc al mărturisirii

Cel ce se spovedește cu regularitate se folosește moral: 1) fiindcă rătăcirile lui morale se împuținează; 2) fiindcă rușinea care însoțește păcatul se interpune ca un zid între păcătos și păcat și îl împiedică să-l săvârșească și 3) fiindcă se rușinează de persoana duhovnicului, de la care rabdă mustrare pentru repetarea unui păcat mărturisit. De asemenea, îi folosește celui mărturisit și teama ca duhovnicul să nu îl oprească de la împărtășirea cu Preacuratele Taine. Mărturisirea deasă îl face pe creștin o persoană morală și îl desăvârșește treptat, fiindcă experiența și cunoștințele duhovnicului, sub a cărui îndrumare se va desăvârși, îl învață, pe de-o parte, ce trebuie să îmbrățișeze și să facă și, pe de altă parte, ce trebuie să evite, de care lucruri trebuie să se ferească. Fiindcă, prin cunoștințele lui, duhovnicul îl zidește pe el întru virtute, iar prin experiență, îl păzește de înșelare. O! Duhovnicul este învățătorul societății, păzitorul virtuții familiilor și adăpostul inimilor zdrobite! Mărturisirea văzută din perspectivă morală este cea mai mare lucrare pe care Biserica a dăruit-o mădularelor ei, atât sub aspectul etico-dogmatic, cât și sub aspect practic.

Partea a II-a

După ce am arătat necesitatea și însemnătatea mărturisirii, ne vom opri acum asupra modului în care trebuie să se facă ea, și anume:

- 1) mărturisirea trebuie să se facă după o pregătire prealabilă;
- 2) mărturisirea trebuie să fie completă și sinceră.

1) Mărturisirea cere o pregătire prealabilă, fiindcă cel ce vine la duhovnic nepregătit - este logic - nici nu se gândește la lipsurile sau cusururile sale, nici nu știe cu exactitate ce rău a făcut. Adică acela nu știe ce obligații sau datorii nu a împlinit și ignoră mulțimea căderilor și păcatelor lui, fiindcă este cu neputință ca cineva care nu s-a cercetat pe sine cu câteva zile mai înainte cu toată nepărtinirea cuvenită și nu și-a cântărit propriile fapte cu dreaptă cumpănă și nu le-a evaluat, acela nu va rodi mult folos din mărturisire. Neputința memoriei de a-și aminti spontan toate faptele vrednice de mustrare, neputința minții de a discerne cu privire la ele, devin pricină ca cele mai grele păcate să scape de mustrare, păcate care îngreunează și apasă sufletul, iar pe Dumnezeu Îl pornesc spre mânie și lasă în urmă sămânță pentru noi păcate. Este așadar necesar ca cel ce vine la spovedanie să se cerceteze bine pe sine cu câteva zile mai înainte, pentru a-și cântări cu severitate fiecare faptă și a o aprecia în mod corespunzător, ca să-și cunoască atât scăderile duhovnicești, cât și pe cele pe care le-a făcut din exces. Să vină la duhovnicul lui și să vorbească cu el numai cele ce țin de mărturisirea păcatelor, fiindcă faptul de a vorbi despre virtute la duhovnic este același lucru cu a vorbi despre sănătate la doctor. A vorbi despre virtute la duhovnic este slavă deșartă și semn de lăudăroșenie, complet nepotrivită cu momentul mărturisirii. Așa cum la medic vorbim numai despre

suferințele trupului nostru, la fel și la duhovnic să vorbim despre slăbiciunile sufletului nostru. Dar pregătirea nu se face într-un mod nepriceput și fără cercare.

Dar fiindcă cel ce se pregătește mai dinainte de spovedanie se pregătește în același timp și pentru împărtășirea cu Dumnezeu-știle Taine, pentru aceasta trebuie să o facă într-un mod încercat. Ca unul care a fost povățuit de către Sfinții Părinți ai Sinoadelor, așa să fie [încercat] prin post (vezi în special Vasile cel Mare, *Despre post*, Cuvântul I, 10, PG, 31, 181; Sf. Ioan Gură de Aur, *Către cei ce postesc Postul Paștelui*, III, 4, PG 48, 867; Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de povățuire la intrarea în Postul Mare*, 1, 4, PG 53, 26; Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Serafimi*, 6, 3, PG, 56, 139; Sofronie al Ierusalimului, *Omilie rostită la închinarea preacinstitei și de viață făcătoarei Cruci, în săptămâna de mijloc a Postului Mare...*, PG, 87, 3312A; autor anonim, *Viața și petrecerea cuviosului și părintelui nostru teofor Nil*, XI, 78, PG 120, 132C; Anastasie, episcop al Cezareii Palestinei, *Despre postul preaslăvitei Născătoare de Dumnezeu...*, PG 127, 524A; Sf. Grigorie Palama, *Omilia 9, la vremea postului și a rugăciunii*, PG 151, 109-112, Culegere a sfintelor și dumnezeieștilor Canoane, t. 4, Atena, 1854, p. 419).

Desigur, nu postul ținut acum de unii în mod fariseic, ci postul rânduit creștinește, care are drept scop domolirea patimilor sufletelor și trupurilor noastre, concentrarea minții noastre împotriva împrăștierii și înălțarea ei deasupra materiei râvnitoare pentru cele pământești, care ne distrage atenția și luarea-aminte și ne atrage spre cele deșarte și spre lucruri vătămătoare de suflet. Căci trebuie să fie cunoscut fiecărui creștin faptul că dacă prin postul creștinesc și prin rugăciune (Matei 17, 21; Marcu 9, 29; Luca 2, 37; Fapte 14, 23) mintea lui nu se înalță la Dumnezeu și dacă inima lui prin post și rugăciune nu se află înfrântă și zdrobită, este cu neputință ca vrednicia și starea lui morală să prețuiască ceva înaintea lui Dumnezeu. Prin urmare, să cunoască cu exactitate gravitatea și mulțimea păcatelor lui și să caute cu râvnă și cu însetare ștergerea lor. Să ne fie știut că, pe cât ne recunoaștem păcatele, pe atât vom fi luminați de sus. Dar într-atât ne vom lumina, pe cât ne vom înalța mintea prin rugăciune și post. Așadar

rugăciunea și postul creștinești sunt oglinda care arată adevăratul caracter al păcatelor noastre. Dar, de vreme ce păcatele noastre ne despart de Dumnezeu, există numai un singur mod eficace prin care mărturisirea ne poate împrieteni cu Dumnezeu - rugăciunea și postul. Pentru aceasta suntem datori să urmăm acest mod, astfel încât să urmărim un scop duhovnicesc, iar nu să le ținem fără scop.

2) Mărturisirea, ca să fie desăvârșită, trebuie să fie completă și sinceră

Pentru ca mărturisirea noastră să fie desăvârșită, trebuie să fie totodată sinceră. Cei ce se mărturisesc fără sinceritate, sunt asemănători celor care își ascund bolile din pricina rușinii. Iar dacă le vine lor vreo vindecare de la doctor, aceasta se întâmplă și pentru mijlocirile duhovnicilor. Este necesar, așadar, ca mărturisirea noastră să fie sinceră, ca să fie desăvârșită și să devină eficace.

Pentru ce te temi, creștine, a-ți mărturisi sincer și cu îndrăznire păcatele? Cum atunci, când le-ai făcut, nu te-ai temut de Dumnezeu, iar acum de un om te rușinezi? Nu înaintea lui Dumnezeu ai păcătuit oare atunci când ai săvârșit păcatul? Nu este oare Dumnezeu prezent pretutindeni? Pentru ce acum te sfiești de duhovnic? Auzi-l pe David mărturisindu-se: „Păcatul meu l-am cunoscut și fărădelegea mea n-am ascuns-o” (Psalmi 31, 5). Și lui Nathan, profetul, pe care Dumnezeu l-a trimis la David, care, după ce s-a pocăit și a plâns, i-a zis: „Am păcătuit, am păcătuit Domnului!” (2 Regi 12, 12). De aceea a și dobândit iertare. Profetul, din partea Domnului, i-a zis acestuia: „Și Domnul a ridicat păcatul de deasupra ta” (2 Regi 12, 13).

Creștine, nu cumva să cugeți ceva necuvenit despre această Taină a Spovedaniei, să nu o iei în deșert! Dacă nu lepădăm plăcerile după mărturisire, suntem

sub aceeași osândă. Dacă nu dăm înapoi ceea ce am răpit, nici o iertare a păcatului nu va avea putere la Dumnezeu. Nici o faptă de milostenie din bani străini nu aduce rod. Dacă nu ne împăcăm cu vrăjmașii noștri și venim totuși la împărtășirea cu Sfintele Taine, osândă ne mâncăm și bem, luând în deșert Trupul și Sângele Domnului (1 Corinteni 11, 29). Să nu nădăjduim ca Dumnezeu să ni Se arate binevoitor, dacă noi nu voim să îl miluim pe cel împreună cu noi rob! Cel ce vrea să fie miluit trebuie ca el însuși să miluiască. Cel ce voiește să fie iubit de Dumnezeu trebuie să îl iubească pe aproapele său. Cel ce voiește să i se ierte păcatele trebuie el mai întâi să ierte păcatele și căderile semenului său. Hristos, voind să ne învețe pe noi, a rânduit aceasta în Rugăciunea Domnească drept o condiție a iertării: „Și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri”. Fiindcă este necesar să iertăm, ca să fim iertați.

Încheind aici dezvoltarea temei, să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos să vindece sufletele noastre de patimile care le tulbură și care vin din surzenia și din muțenia spiritului; și fiecare dintre noi să caute să distrugă aceste patimi, lepădându-le când ca pe niște poște arzătoare, când ca pe un potop de apă al deznădejdiei. Să Îl rugăm pe El să ne întărească în credința Lui, ca să dobândim izbăvirea noastră fără șovăire, fiindcă prin fierbințeala credinței tatălui s-a tămăduit fiul (Marcu 9, 24). Să Îi cerem să ne deschidă ochii minții, ca să ne recunoaștem boala sufletelor și să căutăm pe vindecătorul (e vorba de duhovnic) pe care El l-a rânduit și pe care pururi îl aflăm între noi, dar rareori îl recunoaștem. Să cerem, așadar, de la el vindecare sufletelor noastre, fiindcă numai el a primit putere de la Domnul să vindece patimile surdo-muțeniei care ne tulbură sufletele, și să poruncească acestora să iasă din ele, și să le elibereze, și niciodată să nu le mai tulbure, așa cum a poruncit și Hristos duhului necurat: „Duh surd și mut, Eu îți poruncesc: Ieși din el și niciodată să nu mai intri în el!” (Marcu 9, 25; se referă la surzenia și muțenia celor ce refuză Taina Spovedaniei. Astfel, duhul surd și mut este o metaforă pentru cei care sunt surzi și muți în raport cu Taina Spovedaniei, nevoind a-și mărturisi păcatele).

Despre dumnezeiasca împărtășire

„Paharul pe care Eu îl beau - îl veți bea, și cu botezul cu care Mă botez vă veți boteza. Dar a șede de-a dreapta Mea sau de-a stânga Mea nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit” (Marcu 10, 39-40)

Ce răspuns cuprinzător sau mai curând ce învățătură ne este dată de către Domnul pentru cugetele copilărești, și ale Apostolilor, și ale celor care cugetă cele pământești, și ale celor ce râvnesc locuri de frunte și de conducere și care sunt ținuti de patimile invidiei! Ce înțeleaptă învățătură, ce lămurit descrie duhul apostoliei Domnului! Cât de limpede vestește că nu este părtinitor, că nu El Însuși rânduieste locul fiecăruia în mântuire, ci că fiecare om, prin credința și faptele lui, singur își stabilește locul! Învăță, așadar, că nu alegerea lor ca Apostoli va dăruia locurile cele dintâi în Împărăția Domnului (Matei 20, 20-23), ci credința și faptele lor, căci acel „celor pentru care s-a pregătit”, deși arată fapta ca săvârșită, a cărei împlinire mântuiește, nu trebuie totuși să fie înțeles ca împlinit de voie: fiindcă nu se măsoară cu aceeași măsură faptele omenești cu cele dumnezeiești, cât timp ceea ce este cu neputință la oameni este cu putință la Dumnezeu (Matei 19, 26; Marcu 10, 27; Luca 18, 27). Acel *pentru care s-a pregătit* (Matei 20, 23) arată un lucru deja săvârșit, dar prin preștiința Domnului, după cum mărturisește și Sfântul Pavel: pe cei pe care i-a cunoscut mai dinainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său (Romani 8, 29), astfel că, deși i-a hotărât mai înainte starea, libertatea omului nu este totuși vătămată, căci ea trebuie să hotărască în cer și în Împărăția Mântuitorului locul lui. Așadar trebuie să bem paharul pe care și Domnul l-a

băut și să ne botezăm cu botezul cu care și Domnul S-a botezat (Matei 20, 22), adică prin faptă și cuvânt să ne facem ucenici ai Domnului, pentru ca și locul nostru să-l hotărâm astfel. Deși Domnul a semnificat prin aceste două cuvinte simbolice paharul morții și botezul martiric al sângelui, El a arătat nu mai puțin și preînchipuirea acestor două Taine principale, cea a Dumnezeieștii Împărtășanii și cea a Dumnezeiescului Botez, pe care orice creștin trebuie să le primească drept arvună a vieții viitoare. Dar cuvintele Domnului înseamnă și ceea ce mărturisește Sfântul Pavel când zice: „Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceți ori de câte ori veți bea, spre pomenirea Mea. Căci, de câte ori veți mânca această pâine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți până când va veni” (1 Corinteni 11, 25-26). Așadar paharul a vestit și moartea Domnului și a închipuit și Taina Sfintei Împărtășanii. Și, întrucât aceasta este cea mai înaltă Taină și cea mai necesară pentru om, din moment ce deja am vorbit despre Spovedanie, vom vorbi astăzi despre Dumnezeiasca Împărtășanie, subliniind: 1) mărimea Tainei; 2) cum trebuie să venim la Sfântul Potir.

Partea I - Arătarea măreției Sfintei Împărtășanii

1. Statornicirea Tainei Sfintei Împărtășanii

Mai înainte de a vorbi despre măreția și importanța Sfintei Euharistii, socotim de cuviință să spunem câte ceva despre întemeierea Tainei și despre dreapta ei săvârșire. Taina Sfintei Împărtășanii, precum arată cei trei evangheliști, Matei, Marcu și Luca (Matei 26, 26-29; Marcu 14, 22-25; Luca 22, 14-20), a încredințat-o Domnul Apostolilor în prima zi a sărbătoririi Paștilor iudeilor, adică în ziua a 13-a a lunii Nissan. Aceasta

reiese și din unele cuvinte ale Evangheliei după Ioan, în care evanghelistul a alcătuit un cuvânt despre cele întâmplate în ziua aceea. Sfântul Evanghelist Ioan, istorisind dialogul dintre Iisus și Iuda cu privire la trădarea lui (Ioan 13, 26-27) [*Ceea ce faci, fă mai curând* – nota traducătorului], zice că ucenicii nu înțelegeau sensul spuselor lui Iisus, dar socoteau, întrucât Iuda avea punga, că lui îi zisese Iisus: „Cumpără cele de care avem trebuință la sărbătoare sau să dea ceva săracilor” (Ioan 13, 28-29), pentru că era ziua din ajunul Paștilor evreilor, fiindcă altminteri treburile Apostolilor ar fi fost ilogice, ca unele ce erau contrare sfintelor porunci, fiindcă numai în ziua premergătoare sărbătorii erau îngăduite astfel de treburi. După cum știm, conform rânduielilor din lege, iudeii nu făceau nici o treabă în ziua de Paști (Exodul 20, 8-11; Deuteronom 5, 14-15; Exodul 23, 12-13), dar, din grijă pentru zilele când se ținea sărbătoarea, legea poruncea să se dea ajutor săracilor din zilele din ajun, ca să se pregătească și ei pentru sărbătoare (Exodul 12, 3-11). Astfel încât nu se lasă nici o îndoială despre această zi, după cum mărturisesc multe alte locuri. Dar determinarea acestei zile este cu atât mai importantă pentru noi, cu cât de ea depinde în mare măsură facerea artosului, pe care Biserica noastră îl aduce înaintea Sfânta Euharistie. Iudeii, măsurând ziua ca începând de la apusul soarelui până la apus, iar nu de la răsărit, încep a ține sărbătoarea după apusul soarelui, în ajun. Dar, fiindcă Paștile erau Sărbătoarea Azimilor (Matei 26, 17; Marcu 14, 1 și 12; Luca 22, 1, 7; Faptele Apostolilor 12, 3; 20, 6), trebuiau să mănânce azimă de cu seara, fapt care s-a aflat și la cina Mântuitorului, Care nu a venit ca să strice legea, ci să o împlinească (Matei 5, 17). Biserica Apuseană, contrar acestei mărturii a faptelor, consideră în mod greșit facerea azimei la Cina cea de taină (Hr. Androutsos, Simbolismul din perspectivă ortodoxă, Tesalonic, 1963, pag 23-24). Biserica noastră, urmând tradiției Sfinților Apostoli și duhului Evangheliei, pune de la început artosul dospit la Taina Dumnezeieștii Euharistii (Hr. Androutsos, Simbolismul din perspectivă ortodoxă, Tesalonic, 1963, pag 23-24).

Modul în care Domnul a întemeiat această Taină este istorisit în chip asemănător și de cei trei evangheliști, după cum urmează: „Iar pe când mâncau ei, Iisus,

luând **pâine** și, binecuvântând, a frânt și a dat ucenicilor, zicând: *Luați, mâncați, acesta este trupul Meu*. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat, zicând: *Beți dintru acesta toți. Că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor*” (Matei 26, 26-28).

Scopul întemeierii acestei Taine, după cum Însuși Domnul spune, este ca și noi să rămânem întru El și El întru noi. *Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el* (Ioan 6, 56). Și aceasta a zis-o Domnul către iudei, mai înainte de întemeierea Tainei Împărtășaniei.

2. Mărimea și vrednicia Tainei Dumnezeieștii Euharistii

Taina Sfintei Euharistii, dată de Domnul, este cea mai înaltă dintre toate Tainele și cea mai minunată dintre toate minunile pe care le-a împlinit puterea lui Dumnezeu. Este cea mai înaltă din câte a rânduit înțelepciunea lui Dumnezeu. Dar este și cea mai de preț dintre toate darurile pe care le-a dat oamenilor dragostea lui Dumnezeu, fiindcă aceasta le cuprinde în ca pe toate celelalte prin depășirea numerică a limitelor firii: fiindcă toate minunile vin dintr-o anume depășire a unor legi ale firii, dar Taina Dumnezeieștii Împărtășanii le depășește pe toate: de aceea și pe drept cuvânt poate fi numită și socotită minunea minunilor și Taina tainelor.

Aristotel, delimitând modurile de existență ale lucrurilor firii, le reduce pe acestea la 10, pe care le numește categorii. Acestea sunt următoarele: substanța, cantitatea, calitatea, relația, locul, momentul, poziția, posesiunea, acțiunea, pasivitatea (acestea sunt cele 10 categorii aristotelice prezentate în lucrarea *Categorii*, 4, 1 b). Taina

Sfintei Împărtășanii depășește toate categoriile enumerate, de aceea pe bună dreptate poate fi numită minunea minunilor. Și iată dovada: Este minune după substanță, de vreme ce Sfintele Daruri mai înainte de binecuvântare sunt substanțele pâine și vin, iar după binecuvântare și sfințire devin „substanța” Trupului și Sângelui lui Hristos. Este minune și potrivit cantității, fiindcă întreg trupul lui Hristos din întreg Sfântul Artos este întreg și în fiecare părticică. Este minune și potrivit calității, fiindcă simțim calitatea pâinii și vinului, dar mâncăm și bem trupul și sângele lui Hristos. Este minune și potrivit relației, fiindcă în Sfânta Euharistie este Însuși Fiul pe Care L-a născut sub timp Fecioara Maria, afară numai că aici nu Se naște în primul rând dintr-o mamă sau dintr-un tată, ci nașterea Lui este săvârșită în Sfintele Taine. Astfel încât, în chipul Împărtășaniei, adică în prefacerea pâinii și vinului în Trupul și Sângele Lui, nu se face referință nici la tată, nici la mamă. Minune și după loc, fiindcă Însuși Iisus Hristos este și în cer și pe pământ și este El Însuși și în Sfântul nostru Altar, pe jertfelnic. Minune și după timp, fiindcă Trupul lui Hristos este nestricăcios și veșnic. Ca Sânge al lui Hristos, este izvorul vieții veșnice, dar dumnezeieștile caracteristici rămân în Sfânta Împărtășanie pe cât rămân și chipurile pâinii și vinului. Minune prin poziție, fiindcă la Dumnezeiasca Liturghie Iisus este contemplat întins în staul - ca născut, pe cruce - ca pătimitor, ca înviat și înălțat la ceruri, ca preaînălțat și stând de-a dreapta Tatălui, ca Fiu și Dumnezeu. Minune potrivit posesiei, fiindcă Trupul și Sângele Domnului au catapeteasmă chipurile pâinii și vinului. Minune potrivit acțiunii, fiindcă împărtășirea cu Sfintele, dumnezeieștile și preacuratele Taine atinge pe de o parte simțirea și, pe de alta, Duhul le sfințește. Minune, în sfârșit, și după pătimire, fiindcă dumnezeiescul artos se taie în bucăți, dar ca Trup al lui Hristos nu se desparte. Se mănâncă, dar ca trup al lui Hristos nu se consumă. De unde, Sfânta Euharistie, fiindcă depășește toate delimitările sau categoriile sub care se arată toate legile firii, este cea mai mare dintre toate minunile. (Sfintele Taine sunt, tocmai prin caracterul lor dumnezeiesc, mai presus de categoriile ființei. Ele păstrează deci caracterul

ființei înseși, acela de a fi acategorial, transcategorial și supracategorial, de unde și incomprehensibilitatea lor).

De asemenea este și cea mai înaltă, fiindcă depășește toată înțelegerea. Mărima acestei minuni va putea fi înțeleasă dacă vom avea în vedere o altă minune: Nașterea din Fecioară a Mântuitorului este această minune, fiindcă nu înțelegem în ce mod S-a născut sub timp și din Fecioară Dumnezeu cel veșnic, știm totuși că S-a născut, fiindcă Îl vedem pe El om desăvârșit. Dar, pe de o parte, depășește orice delimitări sau multe categorii, însă rămân unele potrivit cărora Îl înțelegem. Totuși în Taina Dumnezeieștii Împărtășanii se ascunde nu numai dumnezeirea, ci și omenitatea Lui. Astfel încât este Taina tainelor, Taină ascunsă după orice mod, care depășește limitele cunoașterii naturale. Prin această Taină, Dumnezeu ne-a arătat, ca Atotputernic, cea mai mare putere a dumnezeieștii atotputernicii, iar, ca înțelept, cea mai mare înălțime a dumnezeieștii atotbunătăți.

Aceasta este Taina Dumnezeieștii Euharistii. Iar noi, după ce am arătat mărimea și vrednicia acestei Taine, trecem la arătarea modului în care trebuie să venim la împărtășirea cu ea.

Partea a II-a - Cum trebuie să venim la împărtășirea cu Sfintele Taine

1. Înainte de Sfânta Euharistie

Modul în care trebuie să venim la Dumnezeiasca Împărtășanie ne este indicat de Sfântul Apostol Pavel, care zice: „Să se cerceteze omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind Trupul Domnului” (1 Corinteni 11, 28-29).

Să își cerceteze așadar fiecare conștiința mai întâi, pentru a-și cunoaște propria stare morală și relația lui cu Dumnezeu și cu aproapele și, dacă le află pe acestea într-o stare plăcută lui Dumnezeu, să vină și să se împărtășească. Altminteri să se ferească, fiindcă nu este nimic comun între sfințenie și ticăloșie. Apostolul Pavel, îndemnându-i pe corinteni să nu se înjuge la jug străin cu cei necredincioși, adică să nu primească tovarăși necredincioși, zice: „Nu vă înjugați la jug străin cu cei necredincioși, căci ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea? Sau ce împărtășire are lumina cu întunericul? Sau ce învoire este între Hristos și Veliar?” (2 Corinteni 6, 14-15). Încât ce împărtășire are păcătosul cu Dumnezeiasca Euharistie? Că se cuvine să ne apropiem cu evlavie de Sfintele Taine ne învață Însuși Dumnezeu, când îi poruncește lui Moise să nu se apropie de rugul aprins încălțat, ci să își dezlege încălțăminte picioarelor, în semn de evlavie, fiindcă locul în care stătea era sfânt. „Moise, nu te apropia aici! Ci scoate-ți încălțăminte din picioarele tale, că locul pe care calci este pământ sfânt!” (Exodul 3, 3-5). Trebuie așadar ca, atunci când ne apropiem, să o facem cu toată evlavia, *curați de toată întinarea trupului și a duhului* (2 Corinteni 7, 1), pentru a ne împărtăși cu vrednicie. Fiindcă dacă Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să își scoată încălțăminte pentru a se

apropia de locul sfânt, cu atât mai mult ești tu, creștine, dator să lepezi orice legătură a păcatului, ca să Îl primești întru tine întreg pe Dumnezeu. Fiindcă Sfântul Artos, acela, nu este oare trupul Domnului? Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtășirea cu Sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtășirea cu Trupul lui Hristos? (1 Corinteni 10, 16). Cum atunci te vei apropia cu o conștiință încărcată, nevrednic fiind, de focul cel arzător? Căci este cărbune aprins care arde pe cei nevrednici (1 Corinteni 11, 27). Astfel încât dezleagă orice legătură a dușmăniei față de aproapele tău! Leapădă orice legătură a nedreptății! Întoarce înapoi bunul străin! Ferește-te de rău și fă binele (Psalmi 33, 13). Întoarce-te către Domnul și apropie-te, ca să fii sfințit întreg, să fii luminat și să devii sălaș al dumnezeiescului har, ca să fii unit cu Hristos, să rămâi întru El și El întru tine. *Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el.* (Ioan 6, 56)

2. Caracterul celui ce se împărtășește cu vrednicie

O! Ce fericit și ce binecuvântat trebuie să fie socotit cel ce se împărtășește cu vrednicie cu Sfintele Taine! Acela vine la Sfântul Altar înnoit în întregime, fiindcă focul dumnezeirii, care prin Sfânta Împărtășanie se unește cu sufletul omului, a ars păcatele aceluia și îl umple de dumnezeiescul har, îi sfințește cugetele, puterile sufletești i le întărește, mintea i-o luminează și inima i-o împrejmuiește cu frica lui Dumnezeu și, la sfârșit, îl arată sălaș numai al Duhului.

Cel ce s-a împărtășit cu vrednicie, a primit ca arvună (2 Corinteni 1, 22; 5, 5; Efeseni 1, 14) împărăția cerească și se află îmbrăcat cu toate armele lui Dumnezeu

(Efeseni 6, 11; 13), Care îl păzește pe el de orice răutate și de orice uneltire a vrăjmașului și îl face înfricoșător demonilor înșiși. Inima celui ce se împărtășește cu vrednicie se umple de bucurie negrăită și de veselie negrăită. Numai acesta simte schimbarea ce s-a făcut cu el și numai acesta se bucură de înnoirea lui. Toate virtuțile îi împodobesc inima, iar dorul lui este numai la unirea cu Domnul. Liniștea sufletească, pe care o dau împăcarea și comuniunea cu Dumnezeu, și pacea împărăției cerești se oglindesc pe chipul lin al celui ce s-a împărtășit cu vrednicie, și întreaga lui înfățișare exterioară îi reflectă starea morală. Inocența și neprihănirea sunt cele două haruri care îl încununează și care mărturisesc toate despre el. Iată caracterul celui ce se împărtășește cu adevărat și cu vrednicie, și acestea sunt efectele Dumnezeieștii Împărtășanii.

Cu atât mai mult sunt de plâns cei ce se împărtășesc cu nevrednicie (1 Corinteni 11, 27) sau cei ce nu se pot împărtăși, din cauză că sunt împiedicați de păcate sau din nepăsare și dispreț, ca să zic așa, față de folosul atât sufletesc, cât și trupesc al împărtășaniei. Fiindcă sănătatea sufletului atrage și sănătatea trupului și, după cum știm, și invers. Ce putem spune despre acestea? Cum îi vom numi pe aceștia? În ce categorie de creștini îi vom încadra? Starea lor față de creștinism este aceea pe care o au numai cei reci și indiferenții (Apocalipsa 3, 15-16). Dar oare sunt ei adevărați creștini? Aceasta este neclar pentru noi. Ceea ce însă putem afirma cu toată certitudinea este că unii ca aceștia călătoresc pe mare fără busolă, fără cârmă și fără cârmaci. Vai de ei în ziua aceea, când marea se va ridica împotriva lor, și vânturi puternice vor sufla împotriva, și valuri se vor izbi de corăbioara lor! Atunci, săraci și lipsiți de dumnezeiasca mângâiere, vor privi cu ochii în lacrimi și cu privirea deznădăjduită prăpastia deschisă înaintea picioarelor lor, amenințând cu pieirea și completa nimicire. Unora ca aceștia trebuie să le dăm un sfat frățesc: pentru a se mântui, să se pregătească să se împărtășească, fiindcă nu există nici o altă scăpare. Oprind aici cuvântul, vom spune în continuare câteva lucruri necesare despre purtarea potrivită și necesară după dumnezeiasca împărtășire cu Sfânta Euharistie.

3. Cum trebuie să ne purtăm după Dumnezeiasca Împărtășanie

După Sfânta Euharistie dă slavă și mulțumește Domnului, fiindcă te-a învrednicit să te faci părtaș Trupului și Sângelui Lui. Petrece ziua aceea în fapte cuvioase și să o ai ca pe un exemplu pentru tot restul zilelor vieții tale. Ferește-te în tot restul zilelor să îl întristezi pe înger și păzește sufletul și trupul tău de a se întoarce la relele dintâi, ca o scroafa care se scaldă în nămol sau precum câinele care se întoarce la vărsătura lui (2 Petru 2, 22), fiindcă întoarcerea ta din acelea va fi din ce în ce mai dificilă. Să nu zici că iarăși te vei pocăi după acestea și iarăși te vei curăța, fiindcă pocăința ta și mântuirea ta nu depind numai de propria voință, ci și de voința lui Dumnezeu. La mântuirea omului contribuie doi factori, harul lui Dumnezeu și voința omului. Trebuie ca amândoi să conlucreze ca să poată avea loc evenimentul mântuirii. Așadar propria mântuire, neatârând în mod absolut de voința noastră, nu se săvârșește de intențiile noastre. De aceea nici nu putem gândi că suntem noi stăpâni pe mântuirea noastră sau că ori de câte ori ne place nouă putem să ne pocăim și să ne întoarcem din răutățile noastre la Domnul (Faptele Apostolilor 3, 26). Nu! Nu! Este adevărat că Domnul pe toți voiește să-i mântuiască și la cunoștința adevărului să vină (1 Timotei 2, 4), dar așteaptă pocăința păcătosului, fiindcă zice: *Nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu* (Iezechiel 18, 23). Domnul îl așteaptă pe păcătosul care păcătuiește din neștiință sau pe acela care păcătuiește în deplină cunoștință, dar ca o consecință a unei neputințe morale, și care nu privește cu ușurință păcatele sale, fiindcă unul ca acela niciodată nu se va pocăi. Pe nisip își zidește unul ca acesta casa. El gândește că bătrânețea îi va aduce slobozirea din păcate, ridicarea aplecărilor spre păcate și o pregătire ușoară pentru pocăință, care îl duce la mântuire. El crede că neputința firească pentru săvârșirea păcatului este calea spre mântuire! Cât de mult se înșală unii ca aceștia! Cât de mult le

lipsește acestora adevăratul duh al creștinismului și, prin urmare, cât de puțin pot aceștia să fie numiți creștini! Cât de mult sunt lipsiți și de apelativul de creștini! Aceștia se înșală așteptând o vreme potrivită pentru pocăință! Fie-le cunoscut că pentru ei nu este mântuire, fiindcă nici pocăință nu va fi. Și iată de ce: pentru că nu au cinstit creștinismul; sunt cei care au hulit împotriva Duhului Sfânt, fiindcă hula împotriva Duhului Sfânt nu înseamnă a vorbi sau cugeta cineva odată ceva necuvenit despre El, ci a rămâne cineva în acest păcat, nepăsător și nepocăit. Cel ce nu se pocăiește îndată după păcat, nu numai că leapădă legea dumnezeiască, dar Îl disprețuiește și Îl hulește și pe Dătătorul de lege, Care, pentru îndelunga răbdare și iubire de oameni, amână pedeapsa pentru faptele lui. Pricina înșelării celui ce amână pocăința este fie necunoașterea duhului creștinismului, fie importanța pocăinței pentru mântuire. Necunoscând dogma creștină *întoarce-te de la rău și fă binele* (Psalmi 33, 13), și acel *fiți sfinți* (1 Petru 1, 16), și *fiți înțelepți* (Matei 10, 16), și toate celelalte porunci creștinești prin care ne întoarcem către virtute, acesta crede că Dumnezeu Se îngrijește numai de cele ale trupului și, prin urmare, pe acestea caută să le curețe de tină, de aceea nici nu poate pricepe, fie din neputința trupului, fie din vreo altă împiedicare. Că așa gândesc, se arată din vederile și cugetele lor și mai ales din faimoasa frază pe care obișnuiesc să o spună: „când vom ajunge la bătrânețe”! Oare prin aceasta nu arată că așteaptă mai degrabă vremea neputinței și incapacitatea de a mai păcătui? Nu este, așadar, adevărat că ei nu au nici o cunoștință despre viața duhovnicească? Oare, fără transformarea inimii, consideră o virtute depărtarea de păcate, altminteri plăcută lui Dumnezeu? Fără dobândirea mai întâi a virtuților și fără luptele ascetice și celelalte, părerea pe care ei o exprimă despre duhul creștinismului ne certifică și necunoașterea adevărului, importanței și sensului pocăinței. Aceștia identifică pocăința cu neputința de a păcătui, de aceea și socotesc că se află în pocăință nemaifăptuind cele rele, fie aceasta și numai din neputință sau incapacitate, fiindcă altfel nu ar mai pune pocăința după aranjamentul lor, adică a spune că „mă voi pocăi când voi îmbătrâni”. Cel ce zice astfel arată că nu are nici cea mai vagă idee despre sensul acestui cuvânt. În timp ce pocăința

izvorăște din partea simțitoare, aceștia o leagă de partea voitoare. Cum deci ar fi vreodată cu putință să hotărască ei ceva ce nu depinde de voința lor și cum ar putea să se pocăiască, de vreme ce simțirea lor este moartă? Cât de mult se înșală oricine socotește că s-ar putea pocăi fără a-și trezi simțirea spre a-și arăta pocăința! Dacă simțirea nu se trezește, vei fi arătat nedrept în pocăința ta, fiindcă pocăința nu face casă bună cu fățarnicia. Cu neputință este, așadar, ca unul ca acesta să dobândească mântuirea. Dar și dacă ar socoti el că simțirea este aducătoare de pocăință, nu ar greși mai puțin dacă va neglija împlinirea dreptății dumnezeiești rănite, și tot nu va putea să se pocăiască. Dar Dumnezeu, din pricina mării răutăți a celui ce mult a păcătuit în multe feluri și care nu a compensat dreptatea dumnezeiască, nu îl trezește pe acela din letargia inimii lui adormite, ci îl lasă așa, ca să nu se întoarcă, să se vindece și să se mântuiască. Este necesar, așadar, ca cei ce doresc mântuirea și viața viitoare să nu își amâne pocăința, ci să se grăbească spre aceasta. Dar, fiindcă, după cum am zis, pocăința nu depinde în mod absolut numai de voința noastră, dat fiind faptul că provine din partea simțitoare a sufletului, iar inima Dumnezeu o mișcă, să alergăm cu lacrimi și să Îl rugăm pe Dumnezeu pentru pocăința noastră, să ne dea inimă înfrântă și zdrobită și pază cugetului nostru de gândurile rele, pentru a trezi simțirea noastră, pentru a ne descoperi starea morală și pentru a ne aduce în suflet pocăința cea cu adevărat mântuitoare.

Veniți, așadar, frați creștini, să ne folosim de harul lui Dumnezeu ca să ne îngrijim de propria mântuire, și, învredniciți de Sfintele, Preacuratele Taine, să petrecem restul vieții noastre în înțelepciune, dreptate și cucernicie. Căci harul mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor, învățându-ne pe noi să lepădăm fărădelegea și poftele trupești și în veacul de acum să trăim cu înțelepciune, dreptate și cucernicie, așteptând fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos (1 Tit 2, 11-13).

Atena, 10 martie 1865

Despre iubirea și slujirea datorate lui Dumnezeu

Deci Maria, luând o litră cu mir de nard curat, de mare preț, a uns picioarele lui Iisus și le-a șters cu părul capului ei. (Ioan 12, 3)

Vedeți înțeleapta socotință a unei inimi recunoscătoare? Vedeți expresia sinceră a unui suflet iubitor? Maria, plină de bucurie și de înflăcărare la venirea Domnului în casa ei, dă exemplu de cea mai înaltă înțelepciune, de cea mai înaltă iubire și cucernicie.

Ce faptă frumoasă! Cât de grăitoare! Cine nu se va mira de felul nobil al Mariei în care Îl primește în casa ei ca oaspete pe Domnul, Care a binevoit să-i fie oaspete? Cine nu va fi mișcat la vederea unei fapte atât de înțelepte precum cea a Mariei? Dar cum a fost condusă la această faptă, atât de plină cinste, de a-L primi la ea? Răspunzând la această întrebare, zicem că, pe de o parte, prin fire, era aplecată din căldura inimii spre iubirea dumnezeiască și spre dorul profund de a-I sluji lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, avea acestea potrivit datinii comune vechilor popoare. Vechile popoare, care prețuiau mult iubirea de străini, îi găzduiau mult timp pe străinii poposiți în casele lor. Una dintre rânduielile găzduirii pe care le ofereau era și spălarea picioarelor. Fapta aceasta era văzută ca foarte cinstitoare și de aceea de multe ori chiar stăpâna casei împlinea această lucrare. Așadar, luând pildă de la acest obicei, Maria și-a exprimat față de Iisus, în cel mai grăitor mod, sentimentele dezvoltate în inima ei, de recunoștință și dragoste.

Da, frați creștini. Prin acest fel de a acționa, Maria a arătat doririle către Dumnezeu cele tănuite în ascunzișurile inimii ei, fiindcă faptele noastre, care provin din sugestiile inimilor noastre, ne prezintă inimile noastre, lucru pe care limba nu poate să o facă. Fapta Mariei, așadar, este icoana în care se înfățișează măreț sentimentul care domină în inima ei. Inima ei recunoscătoare nu s-a limitat la o ospitalitate obișnuită, nu s-a mulțumit numai cu o îngrijire îndătinată și comună, ci a voit ca printr-un mod ieșit din comun, printr-o ospitalitate deosebită, să arate prețuirea față de Cel pe care Îl găzduia. A voit ca pe o persoană deosebită să o trateze într-un mod deosebit. Așadar a înlocuit apa cu mirul cel mai de preț și prosoapele și ștergarele, cu părul curat al capului. Și cât de potrivit se tâlcuiește cugetul ei! Ce limbă sau ce artă ritoricească ar putea descrie atât de amănunțit ceea ce în tăcere și într-un singur moment a ilustrat celebra faptă a Mariei? Desigur, nici una. Fiindcă sentimentele inimii se vădesc nu prin cuvânt, ci prin modul de a acționa, alta fiind limba inimii și alta limba cugetului. De aceea, altfel se descrie mintea și altfel inima. În lacrima unei inimi care se pocăiește, a unei inimi înfrânte și zdrobite, câte nu sunt descrise, câte nu sunt revelate! Cu această limbă tainică grăind și Maria, a descris către Iisus și către toți înaltul și nobilul ei cuget și dragostea și slujirea ei față de Hristos! Fapta aceasta bună a Mariei a voit Evanghelistul Ioan să o păstreze până la noi, în vreme ce altele, cele mai multe sau fără de număr, precum însuși istorisește, au fost trecute sub tăcere - fiindcă, precum socotea, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris (Ioan 21, 25). Nu mai puțin totuși, a istorisit fapta Mariei și ca exemplu al dragostei dumnezeiești, și al slujirii bineplăcute Lui.

Așadar, fiindcă dragostea față de Dumnezeu și slujirea constituie tema pericopei de astăzi, eu voi alcătui cuvântul despre aceste două datorii ale omului față de Dumnezeu.

Partea I

1. Că dragostea față de Dumnezeu este porunca lui Dumnezeu

Dragostea către Dumnezeu este cea dintâi poruncă din Decalog, Legea pe care Dumnezeu a dat-o poporului Israel după Ieșirea lui din Egipt. I-a dat-o lui Moise pe Muntele Sinai, în Arabia, după cum istorisește cartea Ieșirii (Exodul 1-17). Această poruncă, voind Dumnezeu să o facă foarte prețuită, a îngrădit-o cu legăminte care să insufle în același timp datorie și îndrăzneală. Datorie pentru pornirile de a călca voința dumnezeiască, iar îndrăznire pentru cei bineplăcuți ai Lui, spre a face voia Lui. *Eu, Domnul Dumnezeuul tău, sunt un Dumnezeu zelos, Care pedepsesc pe copii pentru vina părinților ce Mă urăsc pe Mine până la al treilea și al patrulea neam* (Exodul 20, 5-6). Cât de severă este pentru cei nelegiuiți această poruncă! Cât de milostiv Se arată față de cei ce Îl iubesc pe El și ascultă poruncile Lui! Așa cum în Vechiul Testament dragostea față de Dumnezeu este piscul poruncilor, la fel și în Noul Testament dragostea pentru Dumnezeu este încununarea tuturor poruncilor legii și ale profeților.

Acest adevăr îl propovăduiește Domnul Însuși și ne învață și pe noi. Fiind întrebat odată de un învățător al Legii mozaice: *Care este cea mai mare poruncă din Lege?*, Domnul a răspuns zicând: *Să-L iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta!* (Matei 22, 36-37). Așadar, dragostea față de Dumnezeu ne este poruncită nouă atât de Vechiul Testament, cât și de cel Nou. De unde rezultă că trebuie să fie văzută ca o poruncă dumnezeiască, drept cea mai înaltă datorie a omului și drept cea mai de căpetenie grijă a lui.

2. Că se cuvine a-L iubi pe Dumnezeu, pentru a fi iubiți de El

Dar de ce Dumnezeu îi cere cu atâta insistență omului dragostea? La această întrebare necesară, Sfântul Evanghelist Ioan răspunde: „fiindcă Dumnezeu este iubire”. Ca unul care este iubire, voiește ca noi să Îl iubim pe El, pentru ca iubindu-L pe El să fim iubiți de El. [...] *pentru că dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu. Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire* (1 Ioan 4, 7-8). Deci, fiindcă Dumnezeu este iubire, de aceea trebuie să Îl iubim pe El. Că Dumnezeu este iubire și că iubește lumea foarte, o spune însuși Evanghelistul: „întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem”. Ce măsură a dragostei este mai mare decât iubirea însăși? Cine se poate îndoi de iubirea lui Dumnezeu? Și, mai mult decât atât, nu noi o căutăm, ci El Însuși o revarsă către noi din propria pomire. În aceasta este dragostea, zice Evanghelistul, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre (1 Ioan 4, 10). De aceea caută dragostea. Fiindcă El ne-a iubit pe noi, voiește să Îl iubim pe El pentru ca viață să avem și mai multă să avem (Ioan 10, 10). Fiindcă întru El era viață și viața era lumina oamenilor (Ioan 1, 4). Vrea să Îl iubim, ca să rămânem întru El (1 Ioan 4, 12-13), fiindcă cel ce rămâne întru El, rămâne în viață și are viață veșnică (1 Ioan 4, 16). Deci El caută dragostea noastră nu pentru ca El să primească ceva de la noi, ci pentru ca El să ne dăruiască nouă.

Câtă nemăsurată dragoste! Cât de necesară pentru viață, pentru mântuirea și pentru fericirea omului!

3. Că însăși firea rațională a omului caută dragostea față de Dumnezeu

Dragostea față de Dumnezeu, în afară de poruncile legii dumnezeiești și de cuvintele spuse mai sus, cere și implică însăși natura rațională a omului. Prin faptul că este o natură inteligibilă, nu caută și nu însetează după nimic altceva decât după Mintea cea fără de început. Și aceasta în chip natural, fiindcă pururea cele înrudite sunt atrase unele spre altele. Sfânta Scriptură mărturisește înrudirea omului cu Dumnezeu, zicând: *Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea Lui* (Geneza 1, 26). Așadar omul, fiind după asemănarea lui Dumnezeu, cum poate fi lipsit de dragoste? Dragostea este sădită în om *in potentiam*, ca însușire a lui. Dar omul trebuie să o arate și în lucrare, pentru a ajunge prin faptă la asemănarea cu Dumnezeu. Deși suntem plăsmuiți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu e mai puțin adevărat că numai atunci ajungem astfel, când este cu putință să fim desăvârșiți prin virtuți. După păcatul strămoșesc omul a pierdut asemănarea cu Dumnezeu. Or, lepădarea de Dumnezeu a avut drept rod întunecarea minții, slăbirea voinței și înșelarea simțirii. Dar, fiindcă dragostea lui Dumnezeu ne-a izbăvit din deznădăjduirea acestei stări și ne-a întărit puterile sufletului, suntem datori să ne îngrijim pentru a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu, sporind cea mai bună și cea mai înaltă dintre proprietățile lui Dumnezeu, dragostea.

Așadar omul, din rațiuni naturale, adică rațiuni fundamentale, și din rațiuni obiective, adică ale Legii, are datoria de a-L iubi pe Dumnezeu din toată inima lui, și din toată puterea lui, și din tot cugetul lui (Deuteronom 6, 5; Matei 22, 37; Marcu 12, 30; Luca 10, 27).

Dar, în afară de rațiunile amintite, care sunt rațiuni sădite în natura omului, mai sunt și alte rațiuni, la fel de mari și de puternice.

Pe Dumnezeu suntem datori a-L iubi și pentru nesfârșitele Lui bunătăți.

Inima omului a fost plăsmuită de Ziditorul ei spre a sluji drept cort în care să sălăsluiască și în care să umble Domnul (Levitic 26, 11-12) și să își facă în ea locaș (Ioan 14, 23), după cum a arătat însuși dumnezeiescul cuvânt. *Căci noi suntem templu al Dumnezeului celui Viu, precum Dumnezeu a zis că: Voi locui în ei și voi umbla și voi fi Dumnezeul lor și ei vor fi poporul Meu* (2 Corinteni 6, 16). Inima omului pururea însetează și Îl caută pe Domnul, singurul Care poate să o desăvârșească. Fiindcă Dumnezeu este cel mai înalt bine, Binele absolut, inima suportă cu întristare lipsa acestui bine și nu încetează să îl caute, până ce nu va împlini desăvârșita și nesfârșita iubire, centrul tuturor doririlor ei.

Inima omului trebuie să Îl iubească pe Dumnezeu, fiindcă a fost plăsmuită ca să iubească binele, frumosul și adevărul. Îl iubește pe Dumnezeu pentru măreția Lui! Fiindcă Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru? (Psalmi 76, 13). Pentru puterea, pentru înțelepciunea și frumusețea Lui! Fiindcă prin puterea cuvântului Lui cerurile s-au întărit (Psalmi 32, 6). Pe toate cu înțelepciune le-a făcut (Psalmi 103, 25). Iar frumusețea feței Lui robește și răpește orice inimă. Dar oare numai El este cu adevărat Cel ce este? Dacă frumusețea pământească, ce este doar o palidă reflectare a frumuseții desăvârșite a Celui ce umbrește strălucirea soarelui, ne vrăjește și ne robește, cât de mult nu ne va robi pe noi ceea ce este frumusețea în sine?

Dar trebuie să Îl iubim pe Dumnezeu și pentru desăvârșirea noastră, fiindcă numai prin dragostea lui Dumnezeu putem ajunge desăvârșiți, precum Însuși cere de la noi. Domnul nostru Iisus Hristos, învățându-i pe ucenici și pe popor potrivit învățaturii ce decurge din acest principiu, a zis: *Fiți desăvârșiți, fiindcă și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este* (Matei 5, 48). Iar Apostolul Pavel, în Epistola către Coloseni, zice: *Sfătuind și învățând pe orice om întru toată înțelepciunea, ca să înfățișăm pe tot omul desăvârșit în Hristos Iisus* (Coloseni 1, 28).

Da, frați creștini, numai prin iubire putem fi desăvârșiți. Fiindcă, de vreme ce desăvârșit este numai Dumnezeu, cum am putea dobândi desăvârșirea altfel decât prin

dragoste? Căci prin ea, dacă rămânem în Dumnezeu, scoatem din El, ca dintr-un izvor nesecat, harul care ne desăvârșește.

Oare nu ne duce la această concluzie fiecare dintre observațiile noastre? Cine nu vede diferența celor desăvârșiți în Hristos față de cei ce sunt încă prunci în credință și în dragoste? Oare nu cunoaștem limpede că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor? (Iacov 1, 17)

Oare setea noastră de mântuire nu trebuie să aprindă în noi dragostea față de începutul mântuirii noastre? Oare nu cei ce Îl iubesc pe El vor moșteni împărăția cerurilor cea gătită lor? (Matei 25, 34). Oare nu credința lucrătoare prin iubire (Galateni 5, 6) ține cheile Împărăției lui Dumnezeu? Însuși interesul mântuirii noastre ne sugerează dragostea față de Dumnezeu.

Dar, în afară de acestea, nu suntem datori să iubim dragostea pentru ea însăși? Ce este mai înalt decât dragostea? Ce este mai frumos decât ea? Sau ce este mai strălucitor? Sfântul Apostol Pavel, împletind cununa dragostei, ascultați cu câte bunătăți, cu câte virtuți o încununează pe ea: *Dragostea îndelung-rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată* (1 Corinteni 13, 4-8). Iată pentru ce Dumnezeu, Care este iubire (1 Ioan 4, 8), cere de la noi iubire față de El. Prin aceasta suntem iubiți de El, prin dragoste ne arătăm caracterul nostru natural, prin dragoste se săvârșește înnoirea inimilor noastre, prin dragoste primim bunătățile simțirii, prin dragoste ne desăvârșim, prin dragoste suntem mântuiți și, în sfârșit, prin dragoste trăim și în viața prezentă, iar dincolo trecem fericiți și binecuvântați.

Aceasta este dragostea. După ce am arătat necesitatea iubirii față de Dumnezeu, să trecem la dovedirea necesității dreptei slujiri a lui Dumnezeu.

Partea a II-a Despre slujirea lui Dumnezeu

(din grecescul *latreia* = slujire, în sensul de adorare, venerare, închinare a lui Dumnezeu)

1. Că slujirea Lui este o poruncă a lui Dumnezeu

Așa cum dragostea față de Dumnezeu este o poruncă dumnezeiască și una dintre cele dintâi porunci ale Legii, la fel și slujirea lui Dumnezeu este una dintre cele mai de seamă porunci ale Lui, fiindcă slujirea adusă lui Dumnezeu este cuprinsă în porunca iubirii: *Domnului Dumnezeului tău, să I te închini și numai Lui Unuia să-I slujești!* (Deuteronomul 6, 13; 10, 20). Învățându-i pe Romani această datorie, Apostolul Pavel descrie totodată și caracterul, și natura acestei slujiri. Iată, în Epistola către Romani, cum învață Apostolul: *Vă îndemn deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească* (Romani 12, 1). Iar în Epistola către Evrei zice: *Să fim mulțumitori și așa să-I aducem lui Dumnezeu închinare plăcută, cu evlavie și cu sfială* (Evrei 12, 28-29).

2. Că slujirea lui Dumnezeu este expresia dragostei față de El

Dar slujirea lui Dumnezeu, în afară de caracterul de datorie pe care îl are, este și o consecință directă a iubirii: Dragostea și slujirea lui Dumnezeu au între ele o astfel de relație, precum cea de la cauză la efect. Slujirea este expresia iubirii. Cel ce iubește, își exprimă simțămintele prin slujire. Așadar, cel ce slujește o face fiindcă iubește. Nu poate deci slujitorul să nu slujească, fiindcă cel ce nu slujește, acela nu Îl iubește pe Dumnezeu. Se înșală foarte mult dacă spune că Îl iubește pe Dumnezeu. Slujirea nu este născocirea căpeteniilor, nici o invenție a minții, ci un imbold al inimii. Exemplul fericitei Marii (Ioan 12, 3) ne ilustrează deplin acest cuget.

Îl slujim pe Dumnezeu fiindcă Îl iubim. Și Îl iubim pe El, fiindcă nu putem să nu iubim ceea ce reprezintă iubirea însăși.

Și atât despre necesitatea și rațiunea slujirii, iar cele ce urmează sunt despre caracterul ei.

3. Că slujirea este liturghia celei mai înalte vrednicii

Dar care sunt acele lucruri pe care cineva le poate spune despre vrednicia acestei înalte slujiri, despre cinstea care-i revine omului din această asceză? Căci ce altceva îl arată pe om ceresc din pământesc? Din materialnic, duhovnicesc? Da, frați creștini, slujirea lui Dumnezeu e cea care ne arată pe noi cerești. Și fiindcă din materialnici ne face nematerialnici, ne unește cu îngerii și ne aseamănă cu ei. Slujirea este lucrarea îngerilor și a sfinților. Profetul Isaia L-a văzut pe Domnul slăvit de îngeri și slujind; istorisind această vedere, Isaia zice: L-am văzut pe Domnul stând pe un tron înalt și preaînălțat, și pe heruvimi șezând în cerc, zburând jur-împrejur și strigând neîncetat: „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de slava Lui!” (Isaia 6, 1 și 3). Și Sfântul Evanghelist Luca, istorisind nașterea Domnului, povestește vederea aceea strălucitoare și minunată a semnelor dumnezeiești în care a văzut mulțimea oștirilor cerești cântând și slăvind pe Dumnezeu și zicând: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!” (Luca 2, 14). Slujirea este așadar lucrarea îngerilor, lucrare de mare cinste și de mare vrednicie.

Dar oare Îl vom putea sluji pe El cu vrednicie? Poate oare firea omenească cea mărginită să slujească cu vrednicie pe cel Nemărginit?

4. Că putem să Îl slujim pe Dumnezeu

Păcatul strămoșesc, slăbind puterile sufletești, a împuținat puterea de a bineplăcea lui Dumnezeu și a-L sluji cu vrednicie. În acea stare căzută, omul era nevrednic de așa o înaltă slujire. Totuși, din această stare nenorocită l-a izbăvit pe om dragostea lui Dumnezeu prin sângele Fiului Lui și l-a arătat pe el vrednic și capabil nu numai să Îl slujească pe Domnul pe scurta durată a vieții lui pe pământ, ci și în viața viitoare, așa cum ne arată cu precizie dumnezeiasca Apocalipsă a lui Ioan. Aici sunt arătați sfinții stând în fața tronului lui Dumnezeu, slujindu-L pe El: *Aceștia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare și care și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sângele Mielului. Pentru aceea stau înaintea tronului lui Dumnezeu și Îi slujesc ziua și noaptea* (Apocalipsa 7, 14-15). Da, frați creștini, prin Domnul nostru ne naștem din nou, sufletul nostru se sfințește și puterile lui se întăresc. Facultatea noastră cunoscătoare poate face cu mai multă exactitate deosebirea între bine și rău. Voința noastră s-a întărit ca să caute pururea binele. Simțirea noastră s-a înfrânat, ca să iubească mai statornic binele și să tindă spre el, să urască răul, să se întoarcă și să se scârbească de el.

Astfel încât omul poate cu mai multă vrednicie să-L slujească pe Dumnezeu și să Îi aducă Lui cuvenita închinare. Pentru aceasta este dator să împlinească această dumnezeiască poruncă cu toată râvna, pentru ca nu cumva să fie arătat nevrednic de lucrare și să piardă dumnezeiescul har.

5. Care este slujirea bineplăcută lui Dumnezeu

Caracterul slujirii lui Dumnezeu ni-L arată Însuși Domnul, învățându-ne și rațiunea unei asemenea slujiri. Duh este Dumnezeu și cel ce I se închină trebuie să I se închine în Duh și în adevăr. Așadar, în duh și în adevăr trebuie să Îi slujim lui Dumnezeu. Dar când Îl slujim pe Dumnezeu în Duh și în adevăr? (Ioan 4, 24). Nedumerirea noastră o dezleagă Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Evrei, în care învață despre harul mântuitor al Domnului nostru Iisus, zicând: *Așadar, prin El să aducem pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor care preaslăvesc numele Lui. Iar facerea de bine și întrajutorarea nu le dați uitării; căci astfel de jertfe sunt bineplăcute lui Dumnezeu* (Evrei 13, 15-16).

Deci două chipuri ale slujirii ne-a învățat pe noi Domnul: cel al laudei, slavosloviei și mulțumirii care se face prin El către Dumnezeu, și facerea de bine și întrajutorarea, care pot fi văzute ca fapte ce arată relația cu Dumnezeu și cu aproapele nostru. Îl slujim în duh și adevăr ori de câte ori, prin credința noastră neclintită în Domnul nostru Iisus Hristos, Îl lăudăm, Îl binecuvântăm pe Dumnezeu și Îi mulțumim, iar pe aproapele nostru îl ajutăm prin faceri de bine. Slujirea în duh și adevăr se sprijină pe capul tuturor poruncilor, pe iubirea față de Dumnezeu și pe dragostea față de aproapele nostru (Matei 22, 37-40; Marcu 12, 28-31; Luca 10, 25-28). Astfel încât numai atunci Îl slujim pe Dumnezeu în duh și adevăr, când Îl iubim pe Domnul nostru Iisus Hristos și pe aproapele nostru, dar nu numai prin cuvinte, ci când mărturisim aceasta prin fapte. Altminteri, deșartă este orice strădanie a noastră, orice altă luptă. Dacă zidim pe nisip, vânturile și valurile vor surpa lucrurile ostanelilor noastre și vom fi lăsați goi în vremea furtunii (Matei 7, 26-27).

Dovedirea dragostei noastre față de Domnul nostru Iisus Hristos

Și cine este cel ce Îl iubește pe Domnul? Caracterul celui ce Îl iubește pe Hristos l-a arătat El Însuși: *Cel ce ține poruncile Mele și le păzește pe acestea, acela este cel ce Mă iubește* (Ioan 14, 21). Că numai acesta este bineplăcut lui Dumnezeu și că numai slujirile lui sunt bineprimite de Dumnezeu o spune nemijlocit Domnul: *Iar cel ce Mă iubește, va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta Lui* (Ioan 14, 21). Ca să arate mărimea bogăției harului de la Dumnezeu pentru cei ce Îl iubesc pe Domnul, iată prin ce cuvinte îl descrie: *Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și vom face locaș la el* (Ioan 14, 23). Domnul, arătând și caracterul celui ce nu Îl iubește, zice: *Cel ce nu Mă iubește, nu păzește nici cuvintele Mele*. În consecință, acela care păzește poruncile Lui, Îl iubește pe Domnul. Dar fiindcă Dumnezeu iubește pe cel ce Îl iubește pe Domnul, urmează că cine nu-L iubește pe Domnul nu este iubit de Dumnezeu și, prin urmare, când unul ca acesta se roagă către El, se face aramă sunătoare și chimval răsunător (1 Corinteni 13, 1). Ca răspuns acestora, Mântuitorul a zis: *Nu vă știu pe voi!* (Matei 25, 12). Așadar, criteriul neabătut pentru dreapta slujire bineplăcută lui Dumnezeu îl constituie iubirea Domnului și iubirea aproapelui: în aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii (Matei 22, 37-40; Marcu 12, 28-31; Luca 10, 25-28).

Deci voiești, creștine, să fii bineplăcut lui Dumnezeu? Cercetează relația cu Dumnezeu și cu aproapele: încearcă fiecare faptă a ta ca la piatra lidiană (E.L. Leutsch, *Paroemiographi Graeci*, t. 1, Gottingae, 1839, p. 357) cu voia lui Dumnezeu: și când vei afla fapta ta vrednică, bucură-te, fiindcă aceasta este ca o jertfa bineplăcută, care va urca până la tronul lui Dumnezeu și la jertfelnicul Lui și va deveni bine primită ca un mir de bună mireasmă, ca tămâia din Liban, și astfel îți va fi dăruit ție harul îmbelșugat de la tronul sfințirii Lui, de la care izvorăște toată darea cea bună și tot darul desăvârșit (Iacov

1, 7). Orice faptă plăcută lui Dumnezeu este o rugăciune, o rugă, un mod de slujire, o jertfă. Adevărul acesta l-a întruchipat prin cuvinte netăgăduite Apostolul Pavel: *Facerea de bine și întrajutorarea nu le dați uitării; căci astfel de jertfe sunt bineplăcute lui Dumnezeu* (Evrei 13, 16).

Veniți, așadar, frați creștini, să Îl slujim pe Dumnezeu în sfințenie și în dreptate! Să imităm pilda bunei Maria, să îi aducem Lui dragoste și slujire! În loc de mir, să aducem faptele și lucrurile bune, iar pentru iubirea de străini, să îi îngrijim și să îi adăpostim pe frații noștri. Fiindcă orice binefacere a noastră față de frații noștri, Domnul nostru cel Iubitor de oameni a binevoit să o considere ca o faptă săvârșită pentru El Însuși și pe Sine să Se socotească dator și pentru ea să trimită bogatele Lui daruri la binefăcători. *Adevărat, adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut* (Matei 25, 40). Să câștigăm vremea cât încă avem timp pentru fapta bună. Să nu ziceți că suntem lipsiți de bun prilej pentru buna faptă a bunei Marii, fiindcă pe săraci îi avem cu noi pururea (Matei 26, 11; Marcu 14, 7; Ioan 12, 8). Știm că cel ce miluiește pe sărac pe Dumnezeu îl împrumută (Pildele lui Solomon 19, 17), Celui care cere de la tine dă-i, și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața la (Matei 5, 42). Să osârduim ca, printr-un schimb atât de ușor, să ne bucurăm de dragostea lui Hristos, Care voiește să ne arate pe noi fii și moștenitori ai Împărăției cerești. Să ne îngrijim să ne legăm încă de aici de Domnul prin dragostea cea vie și prin slujirea cea duhovnicească, pentru ca să fim cu El în veacul de acum și în cel ce va să fie. Amin.

Atena, 17 martie 1885

La Sfânta și Marea Vineri

Părinte, a venit ceasul! Preaslăvește pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te preaslăvească.

(Ioan 17, 1)

Despre împăcarea cu Dumnezeu și despre mântuire

A venit ceasul! Ceasul, hotărât încă de la creația lumii pentru împăcarea omului cu Dumnezeu, a venit! O, plinire a vremii! O, venire a sfintelor clipe! Cu ce cuvinte vom descrie înaltul tău caracter? Venirea ta a schimbat toate! Toată făptura s-a înnoit! În tine se surpă peretele din mijloc al despărțiturii (Efeseni 2, 14), desființând vrăjmășia, iar zapisul datoriei noastre, plătindu-se, se rupe (Vezi Acatistul Bunevestiri, Condacul al 12-lea, în Ceaslov, Ed. IBMBOR, București, 2001, p. 346). Întru Tine suntem aduși la Dumnezeu și suntem arătați fiii Lui! Ușa cea din veac închisă a grădinii Raiului s-a deschis, iar cei dezmoșteniți de pe pământ - moștenitori ai cereștii împărății s-au făcut! Cu adevărat ceasul acesta este acel mare ceas pe care dumnezeiasca dragoste mai dinainte l-a rânduit pentru mântuirea omului.

Dar cât de înfricoșător s-a lucrat împăcarea celor împăcați! Drama petrecută pe Golgota a cutremurat întreaga fire, iar faptele desfășurate au mișcat întreaga făptură neînsuflețită. Cine poate îndura desfășurarea acestei drame? Mântuitorul nostru este omorât pe cruce, este adus jertfă de ispășire lui Dumnezeu, ca să îl mântuiască pe Adam din blestem și din moarte, și să îl arate pe el chip prieten și iubitor de Dumnezeu. Dar omul, cum se prezintă el în acest moment important? Ce ajutor oferă el la mântuirea lui?

Omul care se mântuiește se aduce pe sine ca un cuțit de jertfă, cel mai ascuțit, în lucrarea de jertfire, și se dedică lucrării plin de zel. Din pricina înmulțirii fărădelegilor, alergăm la lucrarea mântuirii Lui. Ce înfricoșată negură a acoperit ochii sufletului omului! Ce beznă universală s-a lăsat și toți umblau în întuneric ca într-o noapte fără lună! O, cât de mult s-a stricat omul! Întreaga făptură s-a schimbat de frică [Vezi Troparul idiomelos la Apostihirele de la Marea Vineri (*Toată făptură s-a schimbat de frică...*), *Triodul*, Ed. Apostolikos Diaconias tis Ecclesias tis Ellados, Atena, 1960, p. 398B], iar omul, întunecat cu mintea și împietrit cu inima, numai el rămâne nesimțitor și nepăsător. Soarele s-a întunecat, luna și-a ascuns razele (Vezi Matei 24, 29; Marcu 13, 24), pământul, scuturându-se de cutremur, își zdrobește măruntaiele. Morții simt deplin cele petrecute, iar cei vii se arată mai insensibili decât cei morți. Pietrele, mai simțitoare decât inimile oamenilor, se despică, iar catapeteasma Templului se spintecă (Matei 27, 51-53; Marcu 15, 38; Luca 23, 45), toate se cutremură, numai omul în această universală cutremurare rămâne nesimțitor și nepăsător.

Ce antiteză de stări între două firi care se confruntă! Firea omenească și firea dumnezeiască se luptă - cea dumnezeiască, pentru a o mântui pe cea omenească, iar cea omenească, pentru a se pierde pe sine. Ce iubitor de oameni este Dumnezeu! Ce mare este dumnezeiasca dragoste! Prin ce cuvinte voi lăuda iubirea de oameni a lui Dumnezeu? Și ce voi spune despre împietrirea inimii omenești și despre orbirea duhovnicească? Ce mare este căderea lui Adam și în ce chip minunat s-a săvârșit mântuirea! Cu ce preț am fost răscumpărați! Mare cu adevărat este ceasul acesta! Da, mare, și sfânt, și dumnezeiesc! Fiindcă este ceasul împăcării, ceasul izbăvirii.

Dar, fiindcă tema cuvântului meu se sprijină pe semnificația acestui cuvânt din Evanghelie, voi vorbi despre împăcare și izbăvire.

Partea I - Despre păcat și împăcare

1. Că omul a păcătuît împotriva lui Dumnezeu

Ajungând la dezvoltarea temei noastre, socotesc necesar să încep cu chestiunea privitoare la păcat și să o cercetez sub aspectele adevăratei existențe a păcatului și a începutului lui, pentru ca prin mărturia faptelor să trecem într-un mod mai edificator la problema noastră.

Având în vedere viața omului pe pământ, spunem că omul nu putea să fie plăsmuit de Creatorul lui în starea în care trăiesc și astăzi încă multe popoare sălbatice, adică nefericit și nenorocit, aproape dezmoștenit de ființă, fiindcă această stare nu era potrivită cu dreptatea dumnezeiască. Dacă Dumnezeu S-a arătat atât de drept cu toate creaturile în felul lor, încât și existența animală, și cea a plantelor au fost înzestrate cu toate trebuințele lor potrivite pentru existență, pentru perpetuarea speciei lor și pentru o viață plăcută, era drept ca nici omul să nu fie trecut cu vederea. Dar nefericirea și nenorocirea omului, de la ivirea lui în lume până astăzi, sunt semnificative. Nefericirea și nenorocirea sub diferite aspecte, manifestate ca un cameleon și ca un șarpe târâtor, biciuiesc toate continentele locuite de oameni, începând cu sălbatica Indie până la nobila Europă, întinzându-și domnia lor peste toate. În creație, numai omul este o ființă nefericită și numai el fericește uneori soarta animalelor necuvântătoare. Cât de paradoxal este ca cea mai desăvârșită dintre creaturi să râvnească fericirea unei ființe inferioare! Cine oare ar putea să contrazică acestea sau să conteste superioritatea omului? Superioritatea omului este evidentă din efectele vizibile ale acesteia. Omul, așa cum arată cercetările antropologice și psihologice, a fost creat să conceapă ideea întregului și să îl

cuprindă cu mintea (Această idee *et passim* este evident asemănătoare ideilor din Husserl. Vezi *Meditații carteziene*, ideea lui ego cogito...). Numai omul este capabil să generalizeze, să discearnă și să raționeze, numai el - care cuprinde în sine întreaga fire - poate să se detașeze de lume pentru a o înțelege. Fiindcă cel care cuprinde nu poate fi în același timp și cuprins. Așadar numai omul poate să fie în afara lumii și să o obiectiveze ca pe ceva străin de sine și, prin urmare, neasemenea lui. Omul, neasemănător fiind cu materia, este în întregime spiritual, o ființă duhovnicească și o ființă rațională, ființă deosebită și superioară în creație. Este o ființă mai dinainte rânduită să supună toate: *toate le-a supus sub picioarele lui* (Psalmi 8, 6), și existența sau inexistența lumii să se dovedească din perspectiva lui. Omul este o ființă superioară, fiindcă îl disting multe privilegii. Dacă dragostea se definește prin semnele de bunăvoință arătate, iar mărimea ei din felul semnelor, urmează că dragostea lui Dumnezeu față de om este foarte mare, fiindcă numai pe el l-a înzestrat cu atâtea haruri, tot atâtea semne ale dumnezeieștii bunăvoințe.

Iar dacă importanța omului este semnul dumnezeieștii bunăvoințe, de unde atunci nefericirea și nenorocirea lui? Vom dezlega această aporie (aporie = dificultate de ordin rațional greu sau imposibil de rezolvat) dacă vom cerceta proprietățile dumnezeiești ale omului. Meditând la fapăturile create, ajungem la concluzia că dreptatea este una dintre calitățile lui Dumnezeu. Iar caracteristica aceasta a binelui, mărturisită de întreaga faptură, ne duce la următoarea dilemă: fie să acceptăm că Dumnezeu este drept și bun față de întreaga faptură creată și nedrept numai față de om, ceea ce ar fi în contradicție cu dragostea specială pe care i-o acordă și pe care am subliniat-o mai sus, fiindcă, în acest caz, calitățile s-ar exclude reciproc și ar fi antagonice, fie să acceptăm că omul este pricina stării lui. Din acest silogism (silogism = Raționament deductiv care conține trei judecăți legate între ele astfel încât cea de-a treia judecată, care reprezintă o concluzie, se deduce din cea dintâi prin intermediul celei de-a doua), dovedit drept, aflăm rațiunea pedepsirii. Dumnezeiasca Scriptură ne învață care este această pricină în istorisirea vieții

primilor oameni în Rai. Din Scriptură învățăm că păcatul omului față de Dumnezeu este singura pricină a stării lui. Această istorie este tot atât de adevărată, pe cât de adevărată este pedeapsa dată omului, și mărimea nenorocirii lui se judecă proporțional cu mărimea păcatului săvârșit. Cu adevărat, pricina nenorocirii omului este păcatul față de Dumnezeu, care îl depărtează pe el de harul dumnezeiesc, care îl abate de la calea trasată de Creatorul său, păcat care l-a rătăcit pe el în pământul nenorocirii și al nefericirii și care l-a arătat un cadavru vrednic de plâns și vrednic de dumnezeiasca milă, de dumnezeieștile compătimiri.

2. Că s-a rugat prin Mântuitorul, Dumnezeul-om, pentru împăcare și izbăvire

Dar, fiindcă păcatul s-a dovedit a fi pricina stării nefericite a omului, trebuie acum să aflăm dacă omul putea să fie mântuit prin sine însuși.

Cunoașterea naturii păcatului și a stării omului ne determină să răspundem negativ. Spunem, așadar, că nu putea, fiindcă păcatul împotriva lui Dumnezeu, fiind potrivnicie și nedreptate față de Dumnezeu, l-a îndepărtat pe om de Dumnezeu și a tăiat orice comuniune cu El. Dar, dacă mântuirea este împăcarea cu Dumnezeu, cine dintre oameni putea să ia asupra sa lucrarea lui Mesia și să-și apropie divinul, cine să dea socoteală pentru păcat și să aducă împăcarea și izbăvirea? Cine putea să ia asupra sa această lucrare măreață, înaltă și sfântă, câtă vreme întreaga omenitate era robită păcatului? Cine putea interveni între Dumnezeu și om ca să împace amândouă părțile și să aducă pacea? Războiul împotriva lui Dumnezeu înseamnă a păcătui față de Dumnezeu, iar cel ce păcătuiește este văzut ca vrăjmaș al lui Dumnezeu. Or, un astfel de mijlocitor

trebuia să fie liber față de păcat, fiindcă altfel cum ar fi putut să ajungă la unirea cu ceea ce este dumnezeiesc, curat, sfânt și care respinge tot ceea ce este păcat? Trebuia așadar să ajungă la aceasta printr-o nouă creație, fiindcă nici una dintre creaturi nu putea să îl reprezinte pe om. Cel ce păcătuiește trebuie să dea răspuns, dar neputând sta din pricina păcatului, trebuia ori să fie distrus, ori să fie mântuit printr-o nouă și mai presus de fire creație a lui Dumnezeu. Dumnezeiasca iubire a optat pentru a doua soluție: a trimis pe Noul Adam (1 Corinteni 15, 45) din cer ca să-l mântuiască pe om. Era necesar ca Acest Nou Adam, din ceruri pogorât, să fie Dumnezeu-om (theanthropos), ca să aibă în Sine ambele firi, să le unească întru Sine și să vorbească fiecareia propria ei limbă, ca să împlinească lucrarea mântuirii. Aceste proprietăți le-a însumat întru Sine Domnul nostru Iisus Hristos și, pentru aceasta, este El Mântuitorul neamului omenesc, începutul și plinitorul firii noastre, fiindcă El ne-a împăcat cu Dumnezeu, El ne-a mântuit din robia diavolului și ne-a arătat fii ai lui Dumnezeu și Tatălui și moștenitori ai cereștii Lui Împărății.

Partea a II-a - Despre venirea Mântuitorului și consecințele ei

1. Că venirea unui asemenea Mijlocitor Dumnezeu-Omenesc a fost vestită de profeții lui Dumnezeu și de cei ai neamurilor

Dumnezeu, iubindu-l pe om, mai dinainte a înscris în planul creației Lui desăvârșirea acestuia, adică semnul întru care omenitatea **atinsă** va fi semnul unirii dumnezeirii și omenității, întru care Dumnezeirea Se va deșerta pe Sine, ca să intre în relație cu lumea (Filipeni 2, 7). Planul lui Dumnezeu, existent în mintea Lui, s-a arătat mai întâi îndată după căderea lui Adam, sub forma lucrării izbăvirii, de care omul avea foarte mare nevoie, în cuvintele lui Dumnezeu către șarpe: *Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul* (Geneza 3, 15). Aceste cuvinte erau făgăduința binevestită omului a viitoarei veniri a Mântuitorului. Tocmai această făgăduință au văzut-o plinită și mai dinainte vestită iudeilor toți profeții inspirați de Dumnezeu și iluminați de Dumnezeiescul Duh. Marele Moise, profetind venirea lui Mesia, zice către iudei: *Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine* [adică dătător de lege și izbăvitor, n.a.], *îți va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe Acela să-L ascultați întru toate câte le va spune vouă și tot sufletul care nu va asculta de Proorocul acela va fi stârpit din popor...* (Deuteronomul 18, 15, 19 extr. LXX). Isaia, cu mare glas, a binevestit pe Mântuitorul coborând din Iesei ca mlădița din tulpina copacului: *O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un Lăstar din rădăcinile lui va da. Și Se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al buneicredințe. Și-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu [...] și cu duhul buzelor Lui va omori pe cel fără de lege. Dreptatea va fi ca o cingătoare pentru rărunchii Lui și credincioșia ca un brâu pentru coapsele Lui* (Isaia 11, 1-5).

Cine nu cunoaște marea profeție a lui Isaia, prin care s-a propovăduit cea mai mare minune, nașterea din Fecioara: *Iată, Fecioara va lua în pântece...!* (Isaia 7, 14)

Profetul Isaia, mergând și mai departe, Îl descrie pe Fiul Fecioarei ca și cum deja ar fi născut. *Căci Prunc S-a născut nouă, un Fiu S-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie* (Isaia 9, 5). Ce este mai limpede decât această profeție? Cum ar fi dat profetul numele de Dumnezeu pruncului născut și toate dumnezeieștile Lui caracteristici, dacă nu Duhul Sfânt i-ar fi descoperit lui dumnezeirea pruncului Iisus? Cum putea un bărbat iudeu, care cunoștea bine legea, să descopere lucruri atât de exacte despre El?

Profetul Miheia Îl vede pe Stăpânitorul poporului, cel veșnic, ieșind din Betleem. Iată ce spune: *Și tu, Betleeme Efrata, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, iar obârșia Lui este dintru început, din zilele veșniciei* (Miheia 5, 1). Cine va fi acest Stăpânitor Care Se va naște în Betleem și al Cărui început al existenței se află din zilele veșniciei, adică mai înainte de veci? Cum putea să spună asemenea lucruri despre un simplu om, dacă nu ar fi spus acestea despre Dumnezeu-om?

Iar Maleahi vestește venirea Înaintemergătorului: *Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele* (Maleahi 3, 1).

Iar Isaia aude și glasul Înaintemergătorului propovăduind pocăința: *Glasul celui ce strigă: „În pustiu gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Dumnezeului nostru [...] Și se va arăta slava Domnului și tot trupul va vedea mântuirea Domnului, căci gura Domnului a grăit”* (Isaia 40, 3 și 5. LXX).

Zaharia a vestit mai dinainte intrarea Domnului în Ierusalim călare pe mânzul asinei: *Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată, Împăratul tău vine la tine drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei* (Zaharia 9, 9). Același profet, văzând mai dinainte trădarea lui Iuda, determină și

cantitatea arginților trădării: *Și Mi-au cântărit simbria Mea treizeci de arginți [...]. Și am luat cei treizeci de arginți și i-am aruncat în vistieria templului Domnului, pentru olar* (Zaharia 11, 12-13). Iar Sfântul Evanghelist Matei, referindu-se la același loc și citându-l la Ieremia, zice: *Și au luat cei treizeci de arginți, prețul Celui prețuit, pe care l-au prețuit fiii lui Israel, și i-au dat pe Țarina Olarului, după cum mi-a spus mie Domnul* (Matei 27, 9-10). Iar despre abandonarea lui Hristos de către ucenicii Lui, zice David: *Prietenii mei și vecinii mei în preajma mea s-au apropiat și au șezut, și cei de aproape ai mei departe au stat* (Psalmi 37, 11). Și el zugrăvește, în diferiți psalmi, toate patimile Mântuitorului, ca și cum erau prezente și le vedea. Iar Isaia deslușește și pricina pentru care a pățimit acestea: *Dar El a luat asupra-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat [...]* *El fusese străpuns pentru păcatele noastre și [...]* *prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat. [...]* *Și Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile noastre ale tuturor. Chinuit a fost, dar S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat și neamul Lui cine îl va spune? Că s-a luat de pe pământ viața Lui! Pentru fărădelegile poporului meu a fost adus spre moarte [...]* *fărădelege nu a făcut, nici înșelăciune nu s-a aflat în gura Lui [...]* *și fărădelegile lor le va lua asupra Sa. [...]* *Că El a purtat fărădelegile multora și pentru păcatele lor Și-a dat viața* (Isaia 53, 4-12, extr.). Și Isaia descrie patimile lui Hristos în pretoriu ca și când le-ar fi văzut cu proprii ochi: *Spatele l-am dat spre rane și obrajii Mei spre palmui, și fața Mea nu am ferit-o de rușinea scuișărilor* (Isaia 50, 6). Tot Isaia spune de numărarea Domnului cu cei fărădelege: *ca răsplată că Și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat* (Isaia 53, 12). Iar David mărturisește despre martorii mincinoși: *S-au sculat martori nedrepti și de cele ce nu știam M-au întrebat* (Psalmi 34, 10), iar despre moartea pe cruce zice: *Străpuns-au mâinile Mele și picioarele Mele. Numărat-au toate oasele Mele* (Psalmi 21, 18-19). În același loc vorbește și despre împărțirea veșmintelor Lui: *Împărțit-au hainele Mele loruși și, pentru cămașa Mea au*

aruncat sorți (Psalmi 21, 20). Cum ne va ajunge timpul să istorisim toate proorocirile prin care mai dinainte s-a vestit venirea Mântuitorului, în toate detaliile ei, de la nașterea Lui și până la înviere? În mod sigur timpul este insuficient și caracterul cuvântului nostru nu o permite.

2. Că venirea Mântuitorului este mântuitoare atât pentru viața cerească, cât și pentru cea pământească

Venirea Mântuitorului era atât de așteptată de lumea întreagă, încât chiar și la neamuri exista această așteptare. La sfârșitul Republicii Romane, neamurile așteptau un eveniment mare și extraordinar. Sub Augustus, s-a pronunțat profeția: *Regem populi Romani naturam parturire* adică *Firea naște un rege poporului roman* (traductio auctoris) [Suetoniu, *Divus Augustus*, 94, 3. În opera lui Suetoniu are următoarea formă: *Regem populo Romano naturam parturire*]. De asemenea, se răspândise în tot Răsăritul că se va arăta un bărbat dintre iudei ca Rege al lumii întregi (după Suetonius, Augustus, 6 [Suetoniu, *Divus Augustus*, 94, 6] și același îl vestește și pe Vespasian [Suetoniu, *Divus Vespasianus*, IV, 5. Textul latin al lui Suetoniu este după cum urmează: *Percrebruerat Oriente toto vetus et constans opinio esse in fatis ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur*. Traducere: Era răspândită în întreg Orientul o opinie veche și constantă în divinații că în acel timp vor fi regi plecați din Iudeia]) și Vergiliu în *Catalepton* (Vergiliu, *Catalepton* VIII), și Tacit (Corneliu Tacit, *Historiarum Liber*, V, 13). Iar după Suidas și Nichiforos Kallistos, venind Augustus la Oracolul din Delfi și întrebând pe prezicător cine va domni după el, a primit drept răspuns următorul oracol: „Un prunc evreu îmi poruncește stăpânind pe fericiții zei/ Și, lăsându-și casa, va pogori la iad degrabă/ și de

acum înainte în necredință altarele noastre se vor afla tăcând” (Suidas, *Lexicon*, cuvântul *Cezar Augustus*. Nichiforos Callistos Xanthopoulos, *Ecclisiastikis Historias*, I, 17, PG 145, 681D-684A). Multe alte asemenea oracole se referă la aceasta, mărturisind așteptarea neamurilor. Tot ca un astfel de oracol poate fi interpretat și cuvântul lui Socrate: „Murind, cercetați dacă nu cumva vreun alt zeu va trimite vouă un protector la îngropăciune” (Platon, *Apologia*, 31a).

Toate popoarele, așadar, simțeau nevoia și iminența venirii Mântuitorului și Îl primeau pe El auzindu-L într-un glas tainic, care le grăia în inimi. Venirea Mântuitorului era cu atât mai râvnită, cu cât îi părăsise orice nădejde, orice mângâiere, orice seninătate și orice morală. Și, dimpotrivă, orice stricăciune, orice necredință, întristare și deznădejde tindeau să se înstăpânească. Venirea Mântuitorului și Izbăvitorului era absolut necesară. Trebuia ca El să aibă putere absolută, adică putere dumnezeiască, pentru a întări credința deja zdruncinată a neamurilor, să insuflă evlavie adevăratei credințe, să plinească golul din inimi, să plinească cerințele duhului și, în sfârșit, să înnoiască viața socială și morală și să îl transforme pe om.

Degenerarea continuă a omului este scrisă în paginile istoriei lui și neputința de a-și îmbunătăți starea a fost, de asemenea, dovedită. Grecia, Roma, Iudeea, care întruchipau înțelepciunea lumii, potrivit caracterelor lor specifice, erau cu totul neputincioase - chiar aflate în culmea dezvoltării lor - în desăvârșirea omului, iar în decăderea lor s-au dovedit și mai neputincioase să desăvârșască ceea ce nu izbutiră, nici măcar atinge, în perioada lor de maximă înflorire. Neputința omenească era reală și ducea la distrugerea completă. Prăpastia existentă și lărgită din pricina necredinței amenința cu nimicirea completă a omului. Starea aceasta prezenta următoarea dilemă: ori mântuirea omului prin dumnezeiască grijă, ori completa lui distrugere. Dumnezeiasca dragoste, și iarăși ea cea dintâi, a voit, iar omul s-a mântuit. Mântuirea omului este dovedită de însăși existența lumii. Dacă el există, atunci și lumea există. Fiindcă este de necontrazis faptul că distrugerea omului atrage după sine distrugerea întregii existențe a lumii.

Și cine poate să se îndoiască de aceasta? Cine, curat fiind cu inima și luminat cu lumina dumnezeiescului har, nu aude în inima lui grăind un glas tainic convingându-l de puterea mântuitoare a lui Hristos? Cine, oare, nu descoperă în persoana istorică a Domnului dumnezeirea, sfințenia, înălțimea și supradesăvârșirea Lui? Ce evreu perfid nu descoperă în cuvintele Lui pe Hristos Dumnezeu-om? Cine nu descoperă în faptele Lui covârșirea firii, minunea, taina? Cine nu Îi admiră viața Lui pe pământ? Cu privire la cine s-au plinit mai deplin toate profețiile? Cine, meditând la vechea și noua istorie și aflând efectele mântuitoare ale creștinismului, nu strigă cu admirație: *Aceasta este schimbarea dreptei celui Preaînalt!* (Psalmi 76, 10). Cine, văzând seninătatea din inimile celor ce pătimesc necazuri, virtutea din familiile celor nenorociți, stăpânirea de sine a celor necăjiți, lepădarea de sine a celor ce se desăvârșesc, nu se va minuna de puterea lucrării lui Hristos și nu Îl va propovădui pe El Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat și Mântuitor al lumii?

Da, frați creștini! Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu din Dumnezeu, luminează din lumină, Cel ce pentru mântuirea noastră S-a pogorât din ceruri, și S-a întrupat din Maria Fecioara, și S-a făcut om, și S-a răstignit sub Ponțiu Pilat (Vezi Simbolul credinței [Crezul]).

Veniți, așadar, frați creștini, să înălțăm aripile minții noastre și să ne lăsăm duși puțin, și să ne îndreptăm călătoria noastră la Golgota, sus, ca să vedem de acolo desfășurându-se drama reîmpăcării noastre și a izbăvirii! Să stăm înaintea Răstignitului Iisus Hristos, Domnul nostru, și să-I contemplăm patimile, pe care le-a răbdat pentru păcatele noastre. Să ne plecăm genunchii înaintea Lui și să-L mărturisim pe El Mântuitorul și Izbăvitorul nostru, să-I făgăduim pocăință pentru greșelile noastre și să Îi arătăm evlavie și cinstire pentru scump sângele Său vărsat, să ne facem vrednici de mântuire și moștenitori ai Împărăției cerurilor, de care fie să ne învrednicim noi toți! Amin.

Despre pocăință

Pocăiți-vă, pentru că s-a apropiat Împărăția cerurilor (Matei 3, 2).

„Când a venit plinirea vremii” (Galateni 4, 4) statornicită de la crearea lumii pentru mântuirea neamului omenesc, Dumnezeu a trimis înaintea feței Lui pe îngerul Său (Matei 11, 10; Marcu 1, 2; Luca 7, 27), ca să propovăduiască pocăința și iertarea păcatelor (Marcu 1, 4; Luca 3, 3). A venit, așadar, Ioan și a propovăduit pocăința și a zis: *Pocăiți-vă, pentru că s-a apropiat împărăția cerurilor!* (Matei 3, 2). Cine poate să nu se minuneze de dumnezeiasca iubire de oameni, de marea dragoste a lui Dumnezeu față de oameni? *Cel ce vrea ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (1 Timotei 2, 4), voind să pregătească mai dinainte lumea pentru primirea Evangheliei mântuirii, l-a trimis pe propovăduitorul pocăinței (Ioan Botezătorul), glasul celui ce strigă în pustiu, ca să propovăduiască venirea Domnului și necesitatea pocăinței. *Un glas strigă: „În pustiu gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat cărările Dumnezeului nostru. Toată valea să se umple și tot muntele și dealul să se plece; și să fie cele strâmbe drepte, și cele colțuroase, căi netede [...] și tot trupul o va vedea [mântuirea lui Dumnezeu]”* (Isaia 40, 3-5). Pocăința este așadar baia care singură curățește pentru primirea Evangheliei. Această proprietate a pocăinței vrând Ioan să o înfățișeze, boteza în Iordan pe cei ce se pocăiau, arătând în mod simbolic puterea curățitoare a pocăinței. Dacă pocăința este văzută de Dumnezeu ca singurul mijloc pregător pentru primirea Evangheliei, urmează că ea este singura baie care poate spăla sufletul omului de păcatele lui și singura care poate să îl facă vrednic de primirea Domnului.

Dar fiindcă este cu neputință ca omul să se păzească fără de păcat chiar numai un singur ceas din viața lui (Iov 14, 4-5), de unde rezultă că păcătuim în fiecare

ceas, de aceea voi predica în cele ce urmează despre pocăință, arătând necesitatea și săvârșirea ei la vreme potrivită.

Partea I

1. Rațiunea pentru care păcătuim

Când l-a creat pe om liber și independent pe pământ, Dumnezeu l-a înzestrat cu puterile sufletului, prin care el să poate face distincția precisă și desăvârșită între bine și rău, să dorească binele, să tânjească după el și să se orienteze spre el, iar răul, dimpotrivă, să îl urască, să se întoarcă de la el și să se scârbească de el. Scopul unei asemenea bogății a darurilor lui Dumnezeu către om era desăvârșirea, fiindcă numai o ființă liberă și independentă putea, fiind neatârnată în energiile sale, să urce la desăvârșire. Iar omul, fiind chip văzut al lui Dumnezeu în lume, dar Dumnezeu *in potentiam* pe pământ, era necesar să transpună aceasta *in actu*, prin independența și neatârarea lui. Înțeleptul Sirah, cuvântând despre libertatea și neatârarea omului, zice: *Domnul de la început l-a făcut pe om și l-a lăsat în mâna sfatului său [...] Pus-a înaintea ta foc și apă, și ori la care vei vrea, vei întinde mâna ta. Înaintea oamenilor este viața și moartea, și oricare le va plăcea li se va da* (Înțelepciunea lui Isus Sirah 15, 14, 16-17). Totuși, din nefericire, omul, înșelat de diavol, s-a folosit rău de libertatea lui, fapt pentru care a și căzut din cinstea lui cea dintâi și din vrednicia de prieten al lui Dumnezeu, și din locuitor al Raiului a devenit cetățean al unui ținut mărăcinos și acoperit de spini (Geneza 3, 17-18) și dușman al lui Dumnezeu. Prin urmare păcatul l-a depărtat pe om de Dumnezeu, puterile sufletești au slăbit, iar partea cunoscătoare în întregime nu a mai

putut face alegerea între adevăratul bine și contrariul lui, iar voința nu a mai voit mereu numai binele, ci a găsit desfătare în rău. De atunci, sufletul lui s-a distrus prin întinăciunea păcatelor și avea nevoie de o baie curățitoare, prin care să se curețe. O astfel de baie a conștiinței este considerată pocăința, pe care au propovăduit-o toți profeții, și ultimul, Ioan Botezătorul, care și boteza pentru arătarea curățirii sufletului.

2. Că păcatul strămoșesc îl trage pe om la păcătuire

Ca o consecință a păcatului strămoșesc, omul, neavând deplină tăria puterilor sufletești, cade în multe păcate, fiindcă firea lui, fiind în întregime aplecată spre păcat, alunecă neîncetat spre păcat (Geneza 8, 21). Domnul nostru arată printr-o pildă foarte potrivită înclinarea omului spre păcat: *largă este poarta și lată este calea care duce la pieire [...]. Și strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață...* (Matei 7, 13-14). Dar și vechii înțelepți și poeți ai Antichității au zugrăvit-o astfel, precum afirmă și Hesiod (Hesiod, op. cit., str. 287-292).

Așadar păcatul strămoșesc îl împinge într-o oarecare măsură pe om la păcat, către care bietul om, nevăzând drept, simte aplecare mai mult decât spre virtute, fiindcă această cale a virtuții este lungă și abruptă, iar cel ce umblă pe ea înaintează cu trudă și urcă silindu-se. Că silire se cere pentru a urma această cale, Însuși Domnul o spune altundeva: *Împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mâna pe ea* (Matei 11, 12). De unde se arată limpede că numai silindu-ne pentru virtute putem deveni vrednici de Împărăția lui Dumnezeu. În vreme ce calea răutății, care duce jos, este și

netedă, și foarte ușoară pentru mulți. Trebuie deci să avem pocăință, fiindcă, altminteri, sufletul nostru, care este înclinat spre rău, nu va putea fi mântuit.

3. Că voința împreună cu harul dumnezeiesc mântuiesc pe om

Trebuie să avem mai întâi voința de a ne pocăi și apoi să ne poarte de grijă dumnezeiescul har, să ne vindece și să ne mântuiască, fiindcă ambele se cer pentru mântuire. La începutul secolului al V-lea s-a stârnit între teologi o controversă în această privință, și anume, dacă este de ajuns pentru mântuire numai voința omului sau numai harul lui Dumnezeu. Pelagienii, următori ai lui Pelaghie, erau de părere că numai voința omului era suficientă pentru mântuire. Împotriva acestei păreri eronate s-au ridicat Fericitul Augustin și Fericitul Ieronim, ambii învățați Părinți ai Bisericii Apusene, care, contestând învățătura sucită a lui Pelaghie, au căzut în cealaltă extremă, adică au ajuns să creadă că numai harul, nu și voința omului, se cere în mântuirea omului. Față de ambele învățături, Biserica își exprimă dezacordul și, călăuzindu-se atât după Sfintele Scripturi, inspirate de Duhul Sfânt, cât și din dreapta credință ortodoxă, afirmă că nu este de ajuns pentru mântuire nici numai harul dumnezeiesc, nici numai voința omului, ci ambele trebuie să conlucreze. Fiecare, luat separat, este insuficient, purtând în sine și ceva illogic și neînțelept, nevrednic de dumnezeiasca înțelepciune și dreptate. Dacă doar voința liberă a omului ar fi capabilă de a aduce mântuirea, atunci ar fi fost fără rost împlinirea tainei dumnezeieștii economii și a înomenirii lui Dumnezeu. Iar dacă ar fi mântuitor numai harul dumnezeiesc, atunci ar însemna că Dumnezeu este părtinitor, fiindcă nu îi mântuiește pe toți, ci numai pe cei pe care vrea El să îi mântuiască, iar pe cei pe care nu

vrea, îi osândește. Dar nici una din cele două condiții nu este acceptabilă separat, datorită dumnezeieștii înțelepciuni și dumnezeieștii iubiri de oameni și dreptăți, fapt pentru care Biserica acceptă ideea că pentru mântuirea omului se cer doi factori: voința omului și harul lui Dumnezeu, ei fiind cele două roți ale trăsurii care urnesc mântuirea oamenilor. Pe această temelie Biserica și-a construit credința, sprijinită pe învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos, Care, voind să îi învețe pe oameni că mântuirea noastră nu este lucrată numai de dumnezeiescul har, ci și de voința omului, a zis: *Cine vrea să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze Mie* (Matei 16, 24; Marcu 8, 34). Prin aceasta arată că harul mântuitor nu silește pe nimeni, tocmai fiindcă recunoaște și respectă libertatea omului, și că harul îl mântuiește pe cel ce voiește. Așa încât Dumnezeu nu-i statornicește de mai înainte pe cei mântuiți, ci *voiește ca toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (1 Timotei 2, 4). Aceasta ar fi fals dacă numai harul lui Dumnezeu l-ar mântui pe om. Dar că nu este de ajuns nici simpla libertate a omului, tot Domnul o spune: *fără Mine nu puteți face nimic* (Ioan 15, 5); *Eu sunt ușa, de va intra cineva prin Mine, se va mântui* (Ioan 10, 9) - de unde rezultă limpede necesitatea celor doi factori. Fiindcă, pentru a intra cineva, este mai întâi necesar ca acela să vrea să intre. Încât și voința noastră, și harul lui Dumnezeu trebuie să conlucreze pentru mântuire.

Faptul de a fi mântuiți, zice Sfântul Grigorie Teologul, trebuie să vină și din voința noastră, și din harul lui Dumnezeu: „Trebuie ca mântuirea să fie și de la noi, și de la Dumnezeu” (Sfântul Grigorie Teologul, *Omilia 37 la Cuvântul Evangheliei* „Când a sfârșit Iisus aceste cuvinte...” și următoarele, 13, PG, 36, 297D). Iar dumnezeiescul Ioan Gură de Aur zice: „Harul, cât ar fi el de har, mântuiește numai pe cei care vor să se mântuiască” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Romani*, 18, 4, PG, 60, 579). Conlucrează deci harul lui Dumnezeu și, respectiv, voința omului în mântuire. Harul lui Dumnezeu premerge și urmează, iar voința îl însoțește la mijloc; harul lui Dumnezeu cheamă, încurajează și întărește, voința hotărăște, iar apoi harul, urmând-o,

plinește mântuirea. Este necesară așadar voința, ca să audă glasul care cheamă la mântuire. Dumnezeu cheamă mereu pe orice om păcătos la pocăință și îndreptare, fiindcă voiește mântuirea tuturor (1 Timotei 2, 4), dar este necesar ca și omul să voiască a se pocăi, ca să se mântuiască.

Dar, fiindcă am arătat necesitatea voinței omului și a harului lui Dumnezeu pentru mântuire, să trecem la cercetarea modului și a timpului în care omul păcătos trebuie să lucreze ca să fie mântuit.

Partea a II-a

1. Că omul trebuie să caute îndreptarea vieții lui la timp

Motivele pentru care omul trebuie să caute îndreptarea vieții din timp prin pocăință, adică prin întoarcerea la dreptate, de la care s-a abătut, sunt: mai întâi, setea de mântuire și, în al doilea rând, frica de moarte. Vremea vieții noastre nu este nesfârșită, căci vine moartea *ca un fur noaptea* (1 Tesaloniceni 5, 2, 4). În același timp, deprinderea păcatului poate să ne facă neputincioși pentru pocăință, ceea ce trebuie să ne înfricoșeze pe noi foarte. Obișnuința păcatului, care ia locul firii în om prin repetarea lui neîncetată, devine atât de puternică, încât omul nu mai poate lupta împotriva acesteia, fiindcă puterea ei s-a extins și asupra legii firii. Când obișnuința păcatului a devenit dominantă, încetează orice voință liberă. Individul sau egoul personal care se supune acestei obișnuințe nu mai poate lupta împotriva ei. Orice încercare este zadarnică și nu duce spre nimic altceva

decât spre a arăta completa neputință manifestată în voința persoanei respective. Cel ce este dominat de această obișnuință a păcatului lucrează ca un rob al ei, propria lui voință părăsindu-l. Acționează chiar împotriva voinței lui, împotriva cerințelor și dorințelor lui, și le săvârșește tocmai pe cele de care caută să se ferească. Așa este obișnuința păcatului, acest ighemon tiranic, care când pune stăpânire în întregime asupra noastră, ia frâiele și se face stăpân peste toate pornirile/dispozițiile noastre, și, acu' e acu', gata, s-a sfârșit! Orice nădejde de mântuire piere! Nici o rază de lumină nu mai licărește!

Vreau să vă povestesc o pildă grăitoare, care arată adevăratul caracter al păcatului și mărimea puterii lui.

În istorie se povestește că Semiramis, soția împăratului Asiriei, Ninos, a reușit prin multe prefăcătorii și dezmierdări să îl convingă pe soțul ei să îi acorde doar pentru o singură zi domnia, dorind să domnească ea în ziua aceea. Dar care credeți că a fost prima faptă pe care a făcut-o proaspăt înscăunata împărăteasă? A dat o poruncă prin care îl osândește la moarte pe soțul ei, după a cărei moarte ea a domnit nu doar pentru o singură zi, ci până la sfârșitul vieții (Plutarh, *Etica Erotica*, 9, 753DE). Cât de perfectă este asemănarea cu păcatul! Și aceasta cu atât mai mult, cu cât se potrivesc toate detaliile, astfel încât comparația este ușor de înțeles.

Când păcatul, care este o altă Semiramis, convinge partea rațională să cedeze cerințelor lui și să îi dea numai o singură zi, adică o singură dată, puterea de a lega și a dezlega, atunci rațiunea nu se mai întoarce niciodată pe tronul ei și nu numai că încetează să mai fie împărat, ci devine o victimă vrednică de plâns a propriei înșelări. Niciodată nu cedați în fața a ceea ce puterile voastre conducătoare vă conving că trebuie să vă împotriviți! Nimic să nu vă plece. Nimic să nu vă înmoaie inimile. Cele mai înduioșătoare cuvinte să arate inima voastră mai tare decât oțelul: lacrimi, suspine, făgăduințe, amenințări, nici unele dintre acestea să nu lase nici o amprentă în inima voastră. Rămâneți statornici în principiile voastre, ca nu cumva în scurtă vreme lacrimile pocăinței să scalde obrajii întristați. Cedarea vă va aduce îndoite rele: mai întâi vă va

mustra ca pe niște oameni fără caracter și, în al doilea rând, vă va aduce nenorociri. Iar cu privire la păcatele ce vă stăpânesc, acestea vi le spun: să vă împotriviți cât mai mult, încât însăși moartea să o primiți, fiindcă numai astfel veți putea ieși biruitori din păcatele care pururi vă luptă. Dacă Ninos ar fi rămas neclintit, Semiramis nu numai că i-ar fi rămas supusă pururi, dar l-ar fi recunoscut de asemenea pe soțul ei drept adevăratul ei stăpân. Numai atunci părăsiți principiile voastre, când dreapta rațiune le cercetează pe ele și vă convinge că sunt greșite. Dar dacă dreapta rațiune nu vă convinge, atunci este preferabil să stăruiti în principiile voastre, chiar dacă ar fi chinuitoare, decât să deveniți lipsiți de caracter. Căci principiile morale sunt cârma vieții noastre.

Acest exemplu din istorie ne învață nu numai că aplecarea noastră spre a păcătui este puternică, ci și că, odată ce am păcătuit, acest lucru este periculos și înfricoșător. De aceea trebuie să fugim cu toată puterea de păcat și, dacă am păcătuit, trebuie să îndreptăm de îndată greșeala noastră prin pocăință, adică prin hotărârea de a nu repeta păcatul, fiindcă altminteri devenim robi ai vrăjmașului și instrumente ale unei alte voințe. Voind să arate pierderea voinței celei bune, profetul Ieremia zice: *Poate oare să își schimbe etiopianul pielea și leopardul petele sale?* (Ieremia 13, 23). Ce nenorocire când cineva deprinde răul! Câtă osteneală cere pe urmă depărtarea de rău!

2. Că dumnezeiescul har se îndepărtează de omul nepocăit

Celălalt motiv care ne convinge să ne pocăim de îndată și să ne întoarcem din nou în punctul de la care am plecat - și acesta de mare importanță - este teama ca nu cumva împietrirea inimilor noastre să grăbească scârbirea lui Dumnezeu, fiindcă îndelunga răbdare a lui Dumnezeu se întoarce într-o mînie ori de câte ori omul păcătos abuzează de dumnezeiasca răbdare. Cum? O spune Sfântul Pavel. Dumnezeu cu atîta bunătate te așteaptă să te pocăiești, și tu Îl disprețuiești? Ce socotești? *Sau disprețuiești tu bogăția bunătății Lui și a îngăduinței și a îndelungii Lui răbdări, neștiind că bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăință?* (Romani 2, 4). Dumnezeu îți aduce înaintea comorilor întregi ale dumnezeiescului har, iar tu, cu împietrirea și cu inima ta nepocăită, le preschimbi pe acestea în vistierii ale mîniei. *Dar după învârtoșarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni mînie în ziua mîniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu, Care va răplăti fiecare după faptele lui* (Romani 2, 5-6).

Iar corifeul Apostolilor ne îndeamnă să nu ne înșelăm contînd pe întîrzierea răzbunării lui Dumnezeu și pe îndelunga Lui răbdare, fiindcă Dumnezeu nu întîrzie, ci este îndelung răbdător, nevoind să piardă pe nici unul dintre noi, ci voind ca toți să venim la pocăință. *Nu întîrzie Domnul cu făgăduința Sa, după cum socotesc unii că e întîrziere, ci îndelung rabdă pentru voi, nevrînd să piară cineva, ci ca toți să vină la pocăință* (2 Petru 3, 9). Așadar, oare nu un motiv serios ne îndeamnă pe noi la o pocăință grabnică? Iată, moartea vine „ca un fur noaptea” și nu întîrzie (2 Petru 3, 10; 1 Tesaloniceni 5, 2). Trebuie deci să ne îngrijim cât *avem încă vreme* (Galateni 6, 10), ca nu cumva atunci când Îl vom căuta să nu Îl mai putem afla. Fiindcă, de vreme ce Dumnezeu de atîtea ori ne-a căutat și nu ne-a găsit, la fel și noi, când ne vom trezi să Îl căutăm, nu Îl vom afla degrabă. *Mă veți căuta și nu Mă veți afla* (Ioan 7, 34). Am trăit în păcat și tot în păcat

vrem să murim. Cine ne va asigura împotriva vrăjmaşului nostru cât timp rămânem nepocăiţi? *Şi muriţi în păcatul vostru* (Ioan 8, 21).

Dacă deci nu ne vom pocăi cât timp avem prilejul, va veni poate o vreme când vom dori să ne pocăim, dar nu vom putea. Da, fraţi creştini, nu vom putea, fiindcă pocăinţa nu este numai fapta voinţei omului, nu, nicidecum, nu! Ci şi a dumnezeiescului har. Cel care este părăsit de Dumnezeu, acela nu poate singur să se pocăiască, fiindcă trebuie să conştientizeze bine faptul că nu deţine el singur puterea pentru pocăinţă, ci este necesar şi harul, în conlucrare cu el. Căci nu este de ajuns cheia voinţei pentru a deschide uşile pocăinţei, ci şi cheia harului. Şi, când aceasta s-a pierdut, atunci vai şi amar! S-a sfârşit! S-a pierdut orice nădejde de mântuire! Atunci desăvârşita despărţire de Dumnezeu este partea moştenirii aceluia! Cât de mult deci suntem datori să ne rugăm să nu păcătuim! Iar când am păcătuim, cât de repede trebuie să alergăm la pocăinţă! Fiindcă cine ne dă vreo asigurare pentru ziua de mâine? Cât de nebun este cel care îşi iroseşte vremea pocăinţei cu preocupări nefolositoare! Cât de fără de minte este cel ce lasă nepăzită agoniseala lui cea nepreţuită şi o lasă în mâinile hoţilor şi a leilor, care urlă căutând pe cine să înghită (1 Petru 5, 8)! Pentru milele Domnului, nu vă jucaţi cu cele ce nu sunt de joacă! Fiindcă, jucându-ne, ne păcălim pe noi înşine şi ne facem jucărie şi bucurie diavolului celui rău.

3. Că pocăința noastră trebuie să fie adevărată

Dar cum anume trebuie să fie pocăința noastră? Care este caracterul ei?

Pocăința, fiind conștientizarea păcatelor săvârșite de om, este schimbarea morală a vieții omului, este o schimbare în mai bine, precum și un dezgust desăvârșit față de viața lui de mai înainte. Așadar pocăința este renașterea omului duhovnicesc și un stadiu nou al unei vieți virtuoză. Un chip precis al pocăinței ne dă profetul Isaia când îi îndeamnă pe iudei la întoarcerea la Dumnezeu și la pocăință: [...] *Spălați-vă, curățiți-vă! Nu mai faceți rău înaintea ochilor Mei. Încetați odată! Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă! Veniți să ne judecăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cârmăzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lâna albă le voi face* (Isaia 1, 15-18). Iată așadar cât de necesară este pocăința noastră și care sunt roadele acesteia! Altminteri nu facem nimic, nu lucrăm nimic. Pomul bun după roadă se cunoaște (Matei 12, 33; Luca 6, 44). Pomul rău face poame rele, iar pomul cel bun face roade bune (Matei 7, 17-18). Pocăința noastră să aibă model pe Niniviteni (Iona 3, 5-10), care s-au schimbat într-atât, încât s-au mutat imediat în partea iubită de Domnul, în rânduiala dreptilor. Mirul desfrânat care a uns picioarele lui Iisus (Luca 7, 36-50) să fie pilda noastră, iar lacrimile lui Petru - învățătură (Matei 26, 75; Marcu 14, 72; Luca 22, 61-62). Și osândirea de sine a tâlharului pe cruce (Luca 23, 40-42), și smerenia vameșului (Luca 18, 13-14) rămân în continuare pilde ale adevăratei pocăințe.

Să fugim de pocăința faraonului, care de zece ori și-a mărturisit păcatul, de zece ori a cerut iertare și de zece ori a fost slobozit, dar, pururi fiind împietrit cu inima și nepocăit în adâncul sufletului și pocăindu-se numai în vremea necazurilor (Exodul 7-14), a pățit în Marea Roșie cele vrednice de pocăința pe care a avut-o (Exodul 14, 26-31).

Veniți, așadar, frați creștini, conștienți fiind acum de necesitatea și importanța pocăinței, să ne apropiem și să Îl rugăm pe Domnul să ne treacă cu vederea multele noastre greșeli, să lumineze cugetul nostru cel întunecat și să ne dea umilință și zdrobire inimii, ca, în curăția mărturiei conștiinței (2 Corinteni 1, 12) noastre, să ne pocăim pentru faptele noastre cele rele, și să sădească în noi dragostea pentru poruncile Lui, ca să le ținem și să facem cele bineplăcute înaintea Lui (1 Ioan 3, 22), pentru a deveni prieteni ai Săi și moștenitori ai Împărăției Lui veșnice. Amin.

Atena, 03 februarie 1885

Despre slujirea în duh și în adevăr a lui Dumnezeu

Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr (Ioan 4, 24).

Ce mare descoperire! Ce adâncă învățătură! Taina cea din veac ascunsă (Romani 16, 25) se descoperă acum. Vălul umbrit al slujirii simbolice se ridică și chipurile ce-i urmează și simbolurile, ca în ghicitură, dispar odată cu el. Legăturile slujirii se dezleagă, rânduielile vechii slujiri de pe înălțimi sunt îndepărtate, iar omul este acum liber de orice piedică și poate deci să aducă slujire lui Dumnezeu de oriunde de pe pământ. Necesitatea jertfelor celor de sânge dispare, dar acum se aduc în loc, cu stăruință, o jertfă duhovnicească și o slujire cuvântătoare (Romani 12, 1). *Cele vechi au trecut, iată, toate sunt noi!* (2 Corinteni 5, 17). Slujire nouă, jertfelnice nouă, nouă jertfă, templu nou! O, dar cât de frumos este acest templu nou! Cât de mare cuviința Altarului! Întregul pământ constituie temeliile lui! Iar cerul înstelat e bolta lui! În această biserică nouă, omul cel duhovnicesc, înălțând altare ale Duhului, va aduce Domnului jertfa vie și închinare duhovnicească, fiindcă *Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr* (Ioan 4, 24). Ce înțeleaptă Evanghelie! Cuvintele Domnului sunt zorii zilei care începe și vestitorul răsăritului soarelui, raza cea preaînălțată a strălucitei lui lumini, pe care o trimite mai înainte ca vestitoare celor care stau în întuneric și în umbra morții (Isaia 9, 1; 42, 7; Luca 1, 79). Dar iată și discul soarelui prealuminos, care se înalță cu măreție la orizont, în țările cerului, și pe acesta îl luminează tot cu lumină mare, luminează și strălucește întreg pământul cu mărgăritarele lui. Creația se înnoiește și primește iarăși o viață nouă prin razele calde ale soarelui. Lumina cea cerească luminează ochii cugetători ai sufletului nostru, ne dăruiește vederea cea duhovnicească, prin care vedem limpede și descoperim în toate, după manifestările lui

exterioare, binele, care este cu adevărat folositor pentru noi, precum și scopos-ul și finalitatea lui. Așadar, împăcați cu Dumnezeu prin Fiul Lui și făcuți fii ai lui Dumnezeu, ne rugăm lui Dumnezeu descoperiți și ne înfățișăm cu îndrăznire, ca niște fii înaintea părintelui nostru; pământești fiind, cu îngerii ne unim și aducem slujire lui Dumnezeu în pământ sfânt. Cât de mult suntem înălțați! Ce mult suntem cinstiți! Oameni fiind, săvârșim slujirea îngerilor! Fiindcă este lucrarea îngerilor slujirea duhovnicească! Dar, fiind pământești, alergăm la ceea ce este nematerialnic și, lut plăsmuit fiind, ne apropiem de Ziditorul și plăsmuitorul nostru. Cât de înaltă este lucrarea dumnezeieștii slujiri! Cât de minunată, cât de sfântă este închinarea în duh și adevăr! Și totuși cât de sfinți trebuie să fim și uniți cu Dumnezeu! Dar, fiindcă înălțimea contemplației cere o viață înaltă pentru a fi vrednici de ea și vrednici de a-I sluji lui Dumnezeu, voi vorbi despre slujirea lui Dumnezeu în duh și în adevăr și voi arăta cum trebuie să fie omul care Îl slujește pe Dumnezeu în adevăr.

Partea I

Omul, dezrobit fiind din legăturile slujirii materialnice și adus la orizontul cel duhovnicesc și rațional, trebuie, potrivit unei rațiuni naturale și duhovnicești, să Îi aducă slujire lui Dumnezeu, fiindcă o astfel de slujire Îi este în primul rând potrivită și cuvenită Lui. Fiindcă trebuie să-I fie plăcută lui Dumnezeu Însuși, ca ființă rațională, fiind ceva propriu Lui. Fiindcă, prin natură, ceea ce este propriu, duhul și cuvântul, iubește cele proprii lui Dumnezeu.

Ca oameni duhovnicești, trebuie să aducem lui Dumnezeu slujire duhovnicească, trebuie ca neîncetat să facem aceasta, fiindcă Îi datorăm Lui un suflet duhovnicesc, pe care l-a înzestrat cu atâtea puteri, încât plinirea unei atât de cuvenite slujiri este mai degrabă săvârșită prin fire decât din necesitate. Astfel încât putem cu îndrăznire afirma că omul prin fire caută comuniunea cu Dumnezeu și prin fire Îl iubește și Îl slujește pe El, fiindcă această aplecare naturală este o caracteristică sădită în sufletul său. De aceea și starea contra firii poate fi văzută ca ștergerea acestei sfinte lucrări. Nu este oare drept ca omul să fie cinstit prin aceasta? De câtă cinste nu s-a învrednicit prin slujirea dumnezeiască? De câte bunătăți umplându-se nu s-a împodobit? Căci această slujire îl înalță pe el mai presus de cele pământești și îl adună împreună cu îngerii. Aceasta îl sfințește pe el, fiindcă îl unește cu Dumnezeu cel Preasfânt. Aceasta îl desăvârșește, fiindcă astfel se adapă, ca dintr-un izvor nedeșertat, cu harul care îl desăvârșește pe el. Dar săvârșirea acestei sfinte taine, oricât de înaltă ar fi și de cinste, cere tot pe atât o viață înaltă, curată și plină de conștiință și de trăire duhovnicească. De aceea, cel ce aduce slujire duhovnicească lui Dumnezeu trebuie: 1) să săvârșască întru cunoștința naturii înaltei slujiri aduse; 2) să fie râvnitor din dragoste multă și puternică; 3) să aibă respect față de sine ca om și față de Cel înaintea Căruia aduce jertfa ca față de Marele Dumnezeu, fiindcă numai prin ajutorul celor trei puteri sufletești întemeietoare poate un om pământesc să se desprindă de cele pământești și să fie în afara lumii și mai presus de ea, și să aducă slujire lui Dumnezeu bineplăcută și bineprimită. Din conlucrarea acestor întreite puteri sufletești purcede slujirea curată și duhovnicească, care se ridică la Dumnezeu ca o tămâie bine mirositoare și ca o jertlă bineplăcută pusă dinaintea tronului dumnezeiesc, și atrage de acolo peste închinător dumnezeiescul har și darul Preasfântului Duh.

Omul aduce lui Dumnezeu închinare duhovnicească în trei moduri diferite: unul este doxologia (δοξολογία), altul mulțumirea (ευχαριστία) și ultimul rugăciunea (δευσις). În această întreită închinare se concentrează orice trăire religioasă

[Θρησκευτικὸν αἶσθημα, un concept foarte bogat în înțelesuri αἰσθησις sau αἶσθημα, care înseamnă simțire, trăire duhovnicească. Aceeași tripartiție - doxologia, euharistia și deisis - care formează aisthesis-ul creștin, o regăsim formulată și la Părintele Emilianos, în articolul „Λογὸς αἰσθησεως”, unde αἰσθησις sau αἶσθημα erau de fapt starea de rugăciune], orice dispoziție sufletească, fiindcă acestea izvorăsc din cele trei puteri ale sufletului: cunoscătoare, voitoare și simțitoare. La doxologie ne duce pe noi: 1) conceperea proprietăților dumnezeiești nesfârșit desăvârșite ale lui Dumnezeu; 2) năzuința trezită în noi să Îl preamărim și să istorisim minunile și binefacerile pe care înțelepciunea atotdesăvârșită a lui Dumnezeu le-a adus în faptă și care vestesc slava Lui; și 3) simțirea, adică această limbă tainică a sufletului, prin care se săvârșesc acelea pe care nici mintea nu le poate cuprinde, nici cuvântul nu le poate descrie. Prin simțire percepem măreția firii lui Dumnezeu și săvârșim taine privitoare la adevăruri mai presus de minte.

La Sfânta Euharistie ajungem din trăirea vie a unui sentiment de recunoștință pe care îl datorăm nețărmurit Preabunului Dumnezeu pentru toate bunătățile câte ne-a dăruit nouă și pentru toate cele pe care ni le-a răsplătit fiecăruia din belșug, fiindcă El, nefiind lipsit de nimic și pornit numai din imboldul dumnezeieștii Lui bunătăți, nu numai că l-a făcut pe om să fie părtaș dumnezeieștii Lui desăvârșiri și fericiri, ci și, după ce acesta a căzut, l-a ridicat, mort fiind, l-a înviat și l-a rezidit printr-o nouă creație, ca să îl arate fiu și moștenitor împărăției Lui celei cerești (1 Galateni 4, 7; Romani 8, 16-17).

Iar rugăciunea (δευσις) este premergătoare, în primul rând, conștientizării propriei slăbiciuni și neputințe, în al doilea rând, conștiinței atotputerniciei și atotstăpânirii lui Dumnezeu și, în al treilea rând, năzuinței spre Împărăția cerească, de care sufletul nostru însetează și pe care o caută, fiindcă simte că aceasta este binele suprem și desfătarea de nedescris - a vedea frumusețea negrăită a feței lui Dumnezeu. Așadar această întreită închinare/slujire suntem dator să o aducem lui Dumnezeu ca ființe raționale, fiindcă ea, fiind mai presus de rațiune, trebuie să se potrivească și omului,

care este rațional, și lui Dumnezeu, Care este și rațional și Duh[ovnicesc], Dar pentru plinirea riguroasă a acestei slujiri înalte se cer o curăție a minții și o luminare a duhului, fiindcă ele sunt caracteristici particulare și distinctive ale ființei raționale, potrivite pentru slujirea a ceea ce este dumnezeiesc.

Totuși, întrucât deprinderea acestor însușiri ține de starea de sănătate a vieții morale, este necesar să acordăm întreaga atenție vieții noastre morale și o grijă deosebită față de aceasta, altminteri ne îndepărtăm de scopul nostru.

Așadar, avem nevoie de o transformare morală pentru a deveni cu adevărat duhovnicești și a-I sluji lui Dumnezeu duhovnicește, transformare pe care o putem dobândi dacă ne vom armoniza viața cu legea morală și dacă vom trasa mersul ei potrivit cu duhul neschimbător al legii. Legea morală este adevărata tablă a legii omului înscrisă de Dumnezeu, pe care omul este dator să o plinească literă cu literă pe toată durata vieții sale pământești. Numai păzirea cu exactitate a legii îi dă omului certitudinea că va fi bineplăcut Ziditorului său și că el însuși va fi fericit și binecuvântat. Legea morală este o lege natural atașată omului, călăuza naturală a călătoriei lui și cea mai potrivită lui. Așadar, depărtarea de ea este o mare greșală morală, fiindcă duce la înșelare, îi aduce omului necinste și dispreț, face de nimic caracterul lui nobil și zădărnicește orice nădejde de îmbunătățire. Trebuie, așadar, ca omul să respecte cu îndârjire legea morală, să umble neabătut în calea dreptății (2 Petru 2, 15) și cu îndrăznire să aducă lui Dumnezeu-Tatăl slujire rațională, ca ființă înduhovnicită, curată.

Totuși, păzirea neabătută de către om a legii morale nu este întru totul posibilă, fiindcă păcatul strămoșesc, care a zămislit moartea în neamul omenesc, nu numai că a atras după sine stricăciunea trupului, ci a adus și slăbirea în puterile sufletești. De aceea omul este neputincios și nevrednic în împlinirea acestei înalte slujiri, fiindcă limpezimea, transparența duhului s-au întunecat, voința a slăbit, iar conștiința a orbit. Așadar omul, din pricina minții lui întunecate, se află de multe ori în necunoștința celor săvârșite de el și în multe privințe nu poate discerne cu deplină certitudine adevărul de

minciună, binele de rău. Din pricina slăbirii voinței se simte neputincios în a alege pururi binele, de unde și vine cedarea voinței în fața poftelor contra firii. Din pricina orbirii conștiinței lui, a devenit insensibil la urâciunea faptelor rele, de unde provine și menținerea în starea de răutate, de a cărei urâciune devine inconștient, devenind fără rușine. De aceea este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu în întărirea și revigorarea puterilor sufletești, pentru a se menține în lupta dusă pe câmpul inimii între bine și rău și pentru statornicirea în principiul legii morale, prin care se păzesc și se întăresc curăția duhului și a inimii și comuniunea cu Dumnezeu.

Acest ajutor însă îl reprimește omul prin Biserică, cea care îl eliberează de păcatul strămoșesc, îl înnoiește spre o viață sfântă și dăruiește tărie și forță puterilor lui sufletești. Și îl călăuzește ca un vademecum (manual, ghid, îndreptar) spre desăvârșirea duhovnicească și spre comuniunea cu Dumnezeu, fiindcă Biserica este casa lui Dumnezeu pe pământ [*stâlpul și temelia adevărului* (1 Timotei 3, 15)], în care omul ce se ține tare de ea poate umbla liber, corabia mântuirii pe care Domnul nostru Iisus Hristos o cârmuiește prin Preasfântul Lui Duh și care duce la comuniunea cu Dumnezeu. Biserica este desăvârșitorul vieții noastre morale, călăuza și îndrumătoarea creștinului, este arena de luptă a ostinelilor din viața aceasta, puterea neputinței noastre și scara lui Iacov, pod care unește cerul și pământul (Geneza 28, 10-17) și care ne duce în Împărăția cerească, dându-ne temeliile și întăriturile ei ca suporturi pentru picioarele noastre cele slabe și pentru darul celor de sus. Omul are, așadar, o nevoie acută de Biserică, pentru a-și trage de aici putere și pentru a se întări împotriva celeilalte legi, legii trupului, care este potrivnică legii morale (Romani 7, 25), fiindcă dobândirea legii morale îl va înălța pe om în lumea cea duhovnicească și îl va arăta ca o ființă cu adevărat rațională și duhovnicească și vrednică de comuniunea (și convorbirea) cu Dumnezeu și de închinarea în duh. Totuși, această slujire duhovnicească, pe de o parte, este trăire lăuntrică, iar pe de altă parte, se manifestă și exterior, prin săvârșirea diferitelor ierurgii; de aceea este strâns

legată de slujirea exoterică, rămânând însă intrinsec asociată slujirii esoterice și în sinergie cu lucrarea înălțării omului.

Din pricina relației dintre cultul esoteric (esoteric = restrâns, accesibil doar inițiaților) și cel exoteric (exoteric = public, accesibil oricui), consider că este necesar să arăt lucrarea sau scopos-ul cultului exoteric și relația lui cu cealaltă formă de cult, interioară, precum și necesitatea finală naturală a cultului exoteric.

Partea a II-a Despre slujirea exterioară

Slujirea exterioară are drept scop principal formarea și modelarea inimii, pe care caută să o reînnoiască și să o arate altar sfânt al Stăpânului Dumnezeu, Care Se va sălășlui în ea, va umbla (Leviticul 26, 11-12) prin ea și își va face locaș în ea (Ioan 14, 23). Așadar mare și înalt scop are slujirea duhovnicească, iar lucrarea ei este sfântă și simțitoare.

Caracterul lucrărilor exterioare ale cultului va fi sfințenia scopului urmărit prin faptele bune și prin dragostea față de aproapele. Orice lucrare a slujirii exterioare trebuie să urmărească scopul propus. Abaterea de la acest scop face lucrarea fără noimă, iar Liturghia, fără sens. Căci scopul, sau finalitatea, constituie adevărata măsură a vredniciei sau nevredniciei unei fapte sau a unei lucrări. În cadrul slujirii exoterice se includ și toate faptele bune, adică faptele dragostei, fiindcă prin aceste semne exterioare arătăm simțirile nutrite în partea cea mai dinăuntru a inimilor noastre. Aceste amintiri lăuntrice sunt și mobilul slujirii exoterice. Așadar faptele bune sunt fapte ale slujirii, întrucât ele închipuie dispoziția noastră interioară. De aceea, dacă acestea sunt sugestii

ale lui Hristos, Care vorbește în inimile noastre, atunci ele sunt cu adevărat fapte ale slujirii și fapte ale zidirii. Dacă totuși sunt lipsite de un asemenea har și dacă au alt punct de plecare, atunci sunt departe de a fi lucrarea slujirii, lucrarea virtuții. Caracterul lor este fals și prefăcut, este o icoană închipuită și lipsită de numele de virtute, prin urmare, lucrarea vrednică de ea este nimicită atât din pricina dispoziției și înclinației, cât și din pricina scopului său. Orice faptă, orice lucrare este necesar să fie izvorâtă din dispoziția bună și să tindă spre reînnoirea inimilor noastre și spre zidirea în noi a Împărăției lui Dumnezeu. Cel ce are o inimă lipsită de grijă față de sine și lucrează faptele dragostei creștinești, caută comuniunea cu Dumnezeu, așa cum cei bolnavi caută alinare de la ceilalți, ca un leac pentru boala lor. Dar nici această faptă nu este fapta dragostei, fapta virtuții, cât timp nu își are începutul în aceasta. Pentru ca fapta să aibă această numire, trebuie ca inima celui ce o făptuiește să fie plină de dragoste, să fie bună, pentru ca și faptele lucrate de ea să merite a fi numite fapte bune. Dar, de vreme ce fapta își primește numele din însuși temeiul ei, faptele care nu își au începutul dintr-un temei bun încetează de a mai fi bune și, prin urmare, vor fi incongruente cu un scop bun. Așadar în înșelare, și încă într-o înșelare înfricoșătoare, sunt cei care prin simplele fapte caută harul de la Dumnezeu prin ei înșiși și care urmăresc să cumpere virtutea prin acestea, ca prin niște izbăvitori. Virtutea însă nu se cumpără nicidecum, fiindcă nici nu se vinde ca o marfă, ci se dobândește prin lupta înfrânării, de aceea și este câștigul numai al celor ce luptă pentru ea și numai în aceștia dăinuie. Cel ce caută comuniunea cu Dumnezeu trebuie mai întâi să își concentreze atenția asupra inimii lui, fiindcă ea, împreună cu înclinațiile ei, definește dispoziția noastră față de Dumnezeu, ea este judecătorul care ne judecă și ea ne va condamna sau ne va îndreptăți. Așadar e necesar ca tot ei să îi acordăm mare grijă, pentru ca și faptele noastre să izvorască din izvorul bunătății și să contribuie la zidirea noastră și să poarte adevăratele însemne ale slujirii lăuntrice și duhovnicești. Strămoșul Domnului, profetul David, știind adevărul acesta, a strigat din adâncul sufletului către Dumnezeu, ca inimă curată să zidească întru el și duh drept să înnoiască întru cele dinăuntru ale lui

(Psalmi 50, 11), fiindcă știa că inima lui va fi judecătorul lui și va căuta izbăvirea lui de la Domnul. Iar Apostolul Ioan, vorbind despre îndrăznirea la Dumnezeu, zice: *Dacă inima noastră nu ne osândește pe noi, avem îndrăznire către Dumnezeu și orice vom cere - primim de la El, fiindcă ținem poruncile Lui și cele plăcute înaintea Lui facem* (1 Ioan 3, 21-22), astfel încât nu putem avea nici o îndrăznire numai prin fapte, dacă inima noastră ne osândește pe noi. Și Sfântul Pavel, cuvântând despre inima rătăcită, zice să mustre pe omul care are o asemenea inimă, fiindcă unul ca acela este de la sine osândit (Tit 3, 10-11). Astfel încât trebuie să avem mare grijă de inima noastră, dacă voim să avem îndrăznire către Dumnezeu și să Îi aducem slujire duhovnicească. Faptul că Dumnezeu nu binevoiește la faptele fără sens și la jertfele fără noimă, El Însuși a propovăduit prin gura profeților, zicând că nu binevoiește nici în zidirea templelor, nici nu caută la jertfele lor și că Se întoarce mai cu seamă de la acestea, fiindcă cei ce le aduceau nu aveau inimă curată. *Așa zice Domnul: Cerul este scaunul Meu și pământul așternut picioarelor Mele! Ce fel de casă Îmi veți zidi voi și ce loc de odihnă pentru Mine?* (Isaia 66, 1). Iar despre jertfe și despre darurile punerii înaintea zice: *Tămâierile îmi sunt dezgustătoare, lunile noi, zilele de odihnă și adunările de la sărbători nu le mai pot suferi!* (Isaia 1, 13-14). Că El caută inimă curată, zice, tăiați împrejur învârtoșarea inimilor voastre (Ieremia 4, 4) și veniți să ne judecăm (Isaia 1, 18)... Pentru că numai atunci îi va auzi pe cei care aduceau jertfe, e limpede când zice: și vă voi auzi pe voi (Ieremia 29, 12) și jertfele voastre le voi primi (Înțelepciunea lui Isus Sirah 35, 6-7). Și vă voi fi vouă Tată și voi Îmi veți fi Mie fii (2 Regi 7, 14; Evrei 1, 5). Astfel încât inimă curată cere mai întâi, și apoi jertfe. **Căci cu adevărat ce vrednicie poate avea la Dumnezeu cel ce are râvnă să ridice templu lui Dumnezeu, dar surpă casa aproapelui său, îl urăște, îl prigonește și îl întristează pe el, neplecându-se cu nici un chip la rugămințile lui?** La ce bun atunci templul? Dacă este pentru a-L îmbuna pe Dumnezeu, în zadar te ostenești, fiindcă, nemiluind pe cel împreună rob cu tine și întristându-l, cum oare nădăjduiești să dobândești milă? (Matei 18, 23-35). Dacă pentru slava lui Dumnezeu, Dumnezeu este și va fi slăvit, nicicând nu

va îngădui păcatul să fie mai presus de El, și cu atât mai mult cu cât Îl consideri pe El pricină a nedreptăților. Dacă din dragoste pentru El, aceasta este minciună, fiindcă cel ce urăște pe fratele lui - pe care îl vede - cum poate iubi pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut? *Dacă zice cineva că Îl iubește pe Dumnezeu și pe fratele său îl urăște, mincinos este. Căci cel ce nu iubește pe fratele său, pe care îl vede, pe Dumnezeu, pe Care nu Îl vede, cum poate să Îl iubească?* (1 Ioan 4, 20).

Ce preț sau ce vrednicie vor avea prinoasele, jertfele și darurile și toată cununa celorlalte fapte așa-zise bune, când cel ce le aduce pe acestea încalcă legea morală care se concentrează în aceste îndoite porunci (Matei 22, 40): *să Îl iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău și din toată puterea ta, și pe aproapele tău ca pe tine însuși?! (Marcu 12, 30-31)*

Ce îndrăznire va avea darul uneltitorului, al hoțului, al mincinosului, al celui ce mărturisește strâmb și al celor ce încă și mai mult decât acestea păcătuiesc? Cu siguranță, nici una. Cu neputință sunt acestea pentru cel înșelat a le afla, fiindcă virtutea nu se schimbă ca polițele unui bancher viclean. Biserica nu este condusă de Domnul pentru a schimba harul duhovnicesc și virtutea pe polițe comerciale, ci ca să reînnoiască în noi inimă curată (Psalmi 50, 12), și să zidească în noi Împărăția cerurilor, și să transmită credincioșilor, prin preoții ei, harul desăvârșitor al tainelor Duhului Sfânt, prin care aceștia sunt născuți din nou, sunt îndreptați și sfințiți. Fiindcă și lucrările slujirii exoterice sunt covârșirea bunătăților și virtuților care împărtășesc marile taine și pogorăminte, fiindcă numai prin ele faptele sunt de folos și numai ele îi desăvârșesc pe credincioși duhovnicește.

Așadar, este necesar ca cei care își limitează virtutea lor numai la fapte să știe cât de mare este înșelarea lor. Aceștia să se zidească pe ei înșiși în adevărata slujire, ca nu cumva, în ziua aceea, să se găsească afară din camera de nuntă ca cele cinci fecioare neînțelepte, cărora li se sting candelile (Matei 25, 1-3). Cu toate acestea, unii, mânați de o astfel de rătăcire a faptelor lor, consideră cu totul de prisos slujirea exterioară din cult,

de vreme ce aceasta nu folosește fără slujirea interioară privată, ci se gândesc că numai cultul privat este de ajuns, că acesta va fi suficient în plinirea înaltei rânduiei la care este chemat omul. Adepții acestei păreri aduc drept argument ceea ce a fost spus de noi la început, dar în sens diferit, că slujirea lui Dumnezeu este în inimă și că natura slujirii constă în perceperea și trăirea ei. Și astfel spun că semnele exterioare sunt de prisos, ba încă sunt și nevrednice de omul evoluat, ca și când l-ar înjosi pe el din înalta lui demnitate la care l-a dus o cunoaștere rațională a lui Dumnezeu și prin care Dumnezeu este mai bine slujit, tocmai întrucât Dumnezeu este duh rațional, nematerialnic și întrucât Domnul Însuși spune: *Duh este Dumnezeu și cel ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr* (Ioan 4, 23).

Această părere, adevărată numai pe jumătate, atrage după sine cea mai mare înșelare, pentru că îl îndepărtează pe adeptul slujirii naturale interioare de slujirea exterioară a Bisericii. Adepții acestei păreri se înșală mult, certându-se pentru o părere nesigură și neîntemeiată pe observații psihologice. Căci numai o experiență proprie și de fiecare zi îi poate învăța pe ei adevărul și poate să îi îndepărteze de înșelare, suplinindu-le lipsa care le vine din simpla cugetare, fiindcă este neîndoielnic că se vor convinge numai prin foarte multe pilde că lipsa slujirii exterioare arată un mare gol în slujirea particulară, interioară, fiindcă se scot din ea simțirile, ca să zic așa, experiențele slujirilor duhovnicești ale cultului, prin care slujirea particulară își manifestă viața ei proprie și natura, prin urmare, prin care își definește ipostaza ei particulară.

Slujirea exterioară, văzută din perspectiva unei cercetări psihologice, este izvorâtoare a celei lăuntrice, particulare, fiindcă slujirea lăuntrică dezvoltată din aceste simțiri trezite prin percepții se exteriorizează printr-o mișcare automată de reflex a organelor simțitoare și totodată această mișcare trezește în noi o oarecare reprezentare a unei anumite noțiuni. Or, de vreme ce noțiunea reprezentată în minte ni s-a făcut cunoscută prin vreun organ de simț, odată cu reprezentarea în minte a respectivei noțiuni, organul de simț transpune din interior spre exterior noțiunea transferată prin acea mișcare

reflexă, încât slujirea exterioară este imaginea și expresia slujirii lăuntrice, chip și asemănare a acesteia. Dar, fiindcă, potrivit aceleiași cercetări psihologice, sufletul arată prin exteriorizare simțirile lui lăuntrice, putem conchide de aici că lipsa semnelor slujirii exterioare arată absența unui conținut religios lăuntric. Nu este nicidecum improbabil ca cei ce resping slujirea exterioară să fie îndemnați la aceasta din lipsa adevăratei slujiri duhovnicești, cea pe care ei pretind că o au cuprinsă în inimă, fiindcă, într-adevăr, cel ce slujește lui Dumnezeu lăuntric percepe în inimă o voce tainică, avizându-l cu privire la sfințire și la sfințenia inimii lui, de aceea și caută prin toate mijloacele să-și exprime bucuria și recunoștința lui față de Dumnezeu. Dar aceștia sunt cei care nu gustă desfătarea cerească și rămân cu totul neștiutori cu privire la ea. Aceștia sunt cu totul lipsiți de adevărata închinare, necunoscând nici pe departe natura ei, și de aceea stăruie și sunt ținuți în înșelarea lor, anume că ei sunt cei care dețin adevărata slujire duhovnicească. „Bunii” aceștia, deși definesc inima ca fiind natura și temeiul slujirii adevărate, își uită ei înșiși definiția și se contrazic pe ei înșiși, cugetând în sinea lor că slujirea lui Dumnezeu este a filozofa despre Dumnezeu. Atunci unde este slujirea inimii? Poate, zic ei, filozofarea duhului să aibă înrâurire (influență) asupra slujirii inimii, și putem să aducem exemple din istoria marilor oameni de știință. Dar acești „înțelepți raționaliști” ignoră faptul că slujirea care vine din această cunoștință naturală diferă de slujirea care vine din descoperire, din revelație, fiindcă, pe de o parte, cunoașterea naturală a lui Dumnezeu, ca una care pornește numai din gândire, aduce smerenie, admirație și satisfacție cerinței minții - deși, în mod neștiut, are influență și asupra inimii -, iar, pe de altă parte, slujirea care vine din revelație, izvorând din totalitatea puterilor sufletești reunite în rugăciune, precum am arătat la început, este cea care poartă chipul adevăratei închinări în duh și în adevăr. [Sf. Nectarie, vorbind despre cele două cunoașteri tradiționale, naturală și prin revelație, lasă să se înțeleagă că cei care pretind a avea o credință simplă, izvorâtă din inimă, deci naturală, nu se încadrează nici măcar la acest nivel al simplității credinței, dat fiind faptul că această cunoștință naturală ar trebui

să ne sădească în inimă smerenia înaintea lui Dumnezeu, să ne stârnească în suflet numai sentimente de admirație față de Creatorul a toate și, prin urmare, să dea satisfacție contemplației minții noastre și cerințelor ei de a vedea rațiunea creației, scopul și finalitatea ei, aceste sentimente să îl facă pe credincios să râvnească o cunoaștere mai adâncă a lui Dumnezeu, cea revelată prin Sfintele Taine ale Bisericii, care este și unitivă în același timp. Fiindcă sufletul evlavios nu suportă despărțirea de Creatorul lui. Or, singura posibilitate de unire contemplativă este cea mijlocită de Biserică prin Sfintele Taine. Astfel încât, potrivit acestui raționament, Sf. Nectarie îi situează pe cei ce refuză credința revelată în Biserică și participarea la slujbele și la viața Bisericii total în afara oricărei credințe. De aceea numește înșelare această falsă idee și întemeiere a lor pe credința inimii]

Așadar, se înșală cei ce cugetă că Îl slujesc pe Dumnezeu doar filozofând. Slujirea lui Dumnezeu este o filozofie a inimii, fiindcă numai aceasta este în armonie cu filozofia adevărilor metafizice. Spre aceasta converg toate puterile sufletești ale celor ce filozofează. De aceea, dacă vor cu adevărat să se închine lui Dumnezeu în duh și adevăr, sunt datori să aducă aceeași închinare pe care Biserica lui Hristos o aduce fără întrerupere, fiindcă prin ea și numai prin ea pot să devină cu adevărat duhovnicești și adevărați închinători ai lui Dumnezeu. Dar cu nici un chip aceștia să nu se înalțe pe propria lor înțelepciune și să nu disprețuiască pe creștinii simpli, pretinzând că slujbele Bisericii sunt potrivite numai creștinilor simpli și sunt întocmite pe măsura simplității lor. Or, creștinismul este o filozofie a inimii, pornind de la cele înalte în inimă și lucrătoare prin inimă și înțeleptind prin ea pe creștin, făcând din cei mai simpli dintre ei creștini adevărați, bărbații cei mai înțelepți în vorbe și fapte. Acestea știindu-le, și noi îi ferim pe unii ca aceștia spre îndreptarea noastră, iar pe cei care nu sunt de acord cu noi îi vom lăsa să se bucure (Platon, *Kriton*, 4b) [în plata lor].

Să mulțumim lui Dumnezeu, Cel ce ne încunună Biserica Lui, și să dăm slavă numelui Lui, dar să ne îngrijim să umblăm pe calea cea arătată nouă, ca să nu ne abatem

spre nici o înșelare. Cugetarea Domnului nostru să fie apropiere de Dumnezeu și căutarea Lui (Osea 3, 5; 5, 15), fiindcă avem și această poruncă de la Dumnezeu, Care ne-a poruncit aceasta lămurit, zicând: *Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu, și toate celelalte se vor adăuga vouă* (Matei 6, 33; Luca 12, 31). Acest dor este necesar să fie centrul spre care converg toate energiile noastre. Orice faptă a noastră să o încercăm pe această piatră lidiană, să ne arătăm păzitori destoinici ai dumnezeieștilor porunci și Dumnezeu să fie dragostea noastră. Să Îl slujim pe El în duh și în adevăr și să Îi aducem Lui laudă și slavoslovie. Filozofia noastră să fie în slujirea duhovnicească a Bisericii, dorul de Dumnezeu și cugetarea noastră să fie voia Lui. Și întru această filozofie ne vom arăta cu adevărat înțelepți, păzind comuniunea noastră cu Dumnezeu și arătându-ne cetățeni ai Împărăției cerurilor, de care fie să ne învrednicim noi toți.

Atena, 17 martie 1885

Cugetare despre sufletul omului și despre animal

1. Existența și raționalitatea sufletului omului mărturisite de înzestrările trupului și de relația acestuia cu creația

Prima privire pe care o vom arunca asupra omului este pentru cercetarea caracterului lui natural sau, mai exact, a naturii lui de ființă vie. Este necesar, socotesc, să insistăm asupra acelui aspect care va fi pentru noi ca un punct de plecare de unde vom vedea stadiul de evoluție al vieții omului și îl vom cerceta din diferite perspective. Un astfel de punct, corespunzător cercetării noastre, trebuie să îl vedem în vârsta copilăriei, fiindcă aceasta, fiind cea dintâi treaptă în viața omului, este cea mai potrivită să atragă atenția noastră. De aici ne vom desprinde ca de la un țărm și, bine călătorind, vom ajunge la limanul căutat.

Vârsta aceasta, a copilăriei, este chipul unui trai atât de frumos și atât de deosebit, încât putem să o comparăm cu opera de artă a unui minunat artist, fiindcă înțelepciunea aceluia strălucește în opera lui. Ceva neînțelept nu ar putea păstra o asemenea armonie, și ce altceva decât armonie este frumosul? (Cf. Platon, *Faidros*, *Despre frumos*). Pornind și înaintând de la această primă impresie, trecem la cercetarea exterioară a acestei alcătuiți. Omul, cercetat în sine, este o alcătuire pe de-a-ntregul deosebită, neavând nici o asemănare cu celelalte animale. [Această afirmație este făcută, evident, din dorința de a contrazice darwinismul care a marcat întreg secolul al XIX-lea, fiind încă dominant și în secolul nostru. Este totuși de remarcat faptul că, deși darwinismul a revoluționat mai multe domenii ale științei, totuși nu trebuie să pierdem din vedere exagerările lui, care au dus la a considera omul nu drept o specie deosebită în sine, având propriile caracteristici, independent de celelalte specii, ci un simplu stadiu sau treaptă de evoluție, superioară, e drept, dar rămânând doar un stadiu de evoluție, iar nu o

specie distinctă în sine. Astfel, se refuza omului ceea ce era acceptat unanim pentru alte specii, cum ar fi peștii: se recunoaște clasa generală a peștilor, se recunoaște diferența speciilor de pești, precum rechinul, delfinul etc., în schimb omul este socotit un stadiu de evoluție superior în clasa maimuțelor, a urangutanului, eventual. Similitudinile observate în creație de către Darwin, care l-au condus la teoria evoluționistă, sunt recunoscute demult de creștinism, care contempla încă din primele veacuri creația lui Dumnezeu, admirând tocmai această înțelepciune divină care îl făcea pe om să fie sinteza întregii creații, nu doar a întregului neam de maimuțe. Aceste contemplații naturale au creat chiar un sistem cosmologic creștin, întemeiat în mare parte pe observații empirice. Ele vedeau în lumea creată pecetea Creatorului, una din „oglinzile” Lui, alături de Scripturi, de istorie, de morală etc., astfel încât lumea mărturisea ca un martor pe Creatorul ei. Această viziune a caracterizat atât concepția răsăriteană, cât și pe cea apuseană. Contemplația naturală în Răsărit, al cărei teoretician s-a făcut Sf. Maxim, cerceta rațiunile creației divine, legile ei, temeiurile ei. Sub această influență, dionisiană și maximiană, Apusul, prin Scot Eriugena, și, mai târziu, prin mistica renană și „renașterea” secolului al XII-lea medieval și umanist, dezvoltă o adevărată știință naturală. Potrivit acesteia, legile creației divine au fost analogia, simetria, armonia și sinteza. Omul, ca microcosmos, prezintă în structura sa, atât trupească, cât și sufletească, analogii cu toate celelalte făpturi create, nu doar cu animalele sau cu făpturile însuflețite, ci și cu cele neînsuflețite precum sunt metalele sau pietrele, fapt dovedit de știința modernă recent; și, mai mult decât atât, prin rațiune, omul prezintă înrudiri cu lumea nevăzută a îngerilor. Vedem că evoluționismul darwinist este oarecum ușor depășit de viziunea acestor „cercetători medievali”, precum Alanus ab Insulis, sau Meister Eckhart, sau Hildegarde von Bingen. Omul-microcosmos nu era pentru ei doar o metaforă, ci o realitate, verificabilă... științific! Astfel, viziunea lui Darwin, cu toate consecințele ei pozitive și pozitiviste, condamnată de sfinți ca una care înjosește chipul lui Dumnezeu în om, trebuie corectată și, mai ales, văzută mai puțin ca o concepție „științifică” ce ar contrazice adevărul scripturistic (nota traducătorului)]

Organismul lui trebuie cercetat în relație cu firea în general, și numai atunci poate fi în relație, când se află în acord pașnic cu aceasta. Când se raportează la o stare de dizarmonie, anume cea care vine din tulburarea păcii și din conflict, atunci și relația omului cu firea se strică, fiindcă rămâne numai o relație fenomenală, manifestată ca relație naturală. Dar, mergând mai departe, vedem că o asemenea relație este departe de a exista. Fiindcă nu există nimic înrudit care în același timp să fie în conflict cu cele înrudite prin neam, ci cele care sunt înrudite prin natură se iubesc între ele, iar firea ocrotește, dă viață și hrănește propriile odrasle. Că făptura organică a omului, adică starea lui ipostatică, nu este ocrotită totdeauna de mama-natură, și aceasta este într-un totuși evident. Fiindcă numai prin puterea proprie omul nu poate să se dezvolte, ci are nevoie în mod serios și judicios de ocrotire, câtă vreme și stihiiile, și animalele, și plantele, și pământul însuși îl pot distruge. Această observație ne duce la următoarea dilemă: fie să acceptăm în creația omului încălcarea unei legi naturale, fie să vedem pământul ca pe o mamă vitregă, alta fiind, de fapt, cea care hrănește copiii. Acceptarea oricăreia dintre cele două ipoteze naște o importantă aporie (incertitudine, problemă), cu o rezolvare dificilă. Fiind constrânși totuși să acceptăm una dintre acestea, o vom îmbrățișa pe cea de-a doua, fiindcă prima ipoteză se infirmă din asemănarea naturală cu celelalte ființe care, înveșmântate în armurile lor și înzestrate încă de la naștere cu toate însușirile necesare pentru supraviețuire, menținere, dezvoltare și perpetuarea speciei lor, sunt ocrotite și ajutate împotriva oricărui dușman care vine asupra lor, astfel încât nu putem învinui legea creației care, deși defavorabilă omului, nu poate fi văzută totuși ca o lege greșită în lucrarea ei. Urmează atunci că cea de-a doua ipoteză este cea adevărată (Aceste întrebări aporetice par un răspuns precis operei medievale *Anticlaudianus*, scrisă de Alamos ab Insulis, care a avut mare influență în Apus. În această operă, natura era creatoarea omului, așa se explică dezvoltarea amplă care are ca temă creația omului de la natură sau de la maica lui, pământul. Este un răspuns dat unei concepții semi-păgâne aparținând

Evului Mediu latin). Dar acceptarea acesteia suscită întrebarea: de unde l-a primit pe om? Care este maica ce l-a născut? Întrebarea este pe cât de logică, pe atât de grea, fiindcă este adevărat că natura este oarecum nefavorabilă omului, în vreme ce evidenta lipsă a unei alte maici dătătoare de viață decât pământul ne duce într-un nou impas, care ne obligă să acceptăm pământul ca maică. Dar, dacă acceptăm această relație a omului cu pământul, se naște iarăși întrebarea: pentru ce atunci atâta lipsă de dragoste a pământului față de propriile odrasle? Vom dezlega aporia noastră dacă vom căuta pricina nu în purtarea pământului față de om, fiindcă pământul este o fire neînsuflețită, ci în relația Creatorului său față de om, fiindcă El este Cel ce îi ține pe amândoi, și Păzitorul legilor firii, și Cel ce a pus voia Lui la temelia ei. Așadar, pricina potrivniciei pământului față de om este pricina potrivniciei lui Dumnezeu, și prin urmare în El trebuie să o căutăm.

Totuși, mai înainte de a căuta pricina, trebuie să cercetăm caracteristicile acestei Ființe creatoare. Această Ființă atotînțeleaptă și creatoare, Care l-a plăsmuit pe om atât de frumos și atât de vrednic de cinste, Și-a arătat măreția bunătății, fiindcă fără nici o nevoie fiind și de nimeni silită, l-a plăsmuit pe om exclusiv din propria Sa bunătate. Dar, de vreme ce Creatorul este așa de bun, de ce Se arată față de cel mai strălucitor dintre toate creaturile Lui atât de potrivnic și de sever? La această întrebare neputând răspunde nemijlocit, ca unii care nu cunoaștem taina, ajungem la răspuns prin raționament silogistic (silogism = raționament deductiv care conține trei judecăți legate între ele astfel încât cea de-a treia judecată, care reprezintă o concluzie, se deduce din cea dintâi prin intermediul celei de-a doua), precum urmează. De vreme ce Dumnezeu este bun, iar cel bun nu nedreptățește pe nimeni, urmează că nici purtarea Lui față de om nu este nedreaptă. Dar dacă omul suferă nedreptate, și de vreme ce nu poate să fie nedreptate din partea lui Dumnezeu, urmează că aceasta este direct proporțională cu starea omului. De aici se cuvine să raportăm la omul însuși pricina stării lui. De vreme ce aceasta este efectul potrivniciei, urmează că omul, prin petrecerea lui, a devenit neplăcut lui Dumnezeu, sub al Cărui blestem și urgie a căzut. Așadar starea omului este consecința

căderii lui în păcat; dar păcatul este preconcept în cuget, iar cugetul - fiind rațional prin natură - este independent, liber. Așadar, omul este o ființă rațională mai presus de lumea materială și, fiind duhovnicesc, poartă în sine o altă putere decât cea materială - fiindcă materia nu poate să fie și duh -, este deci ființă rațională și are suflet rațional.

Odată ce am ajuns, printr-o serie de raționamente, la concluzia raționalității omului, ieșind din vârsta prunciei, trecem deja la vârsta bărbatului, în care vom descoperi - strălucind în caracterul lui - existența rațională a sufletului său.

Vârsta maturității

Aruncându-ne privirea și asupra maturității, vom cerceta starea exterioară a omului și caracteristicile lui. Această vârstă este caracterizată prin frumusețe, vrednicie și putere conducătoare. Întreaga înfățișare exterioară caracterizează o ființă creată și destinată să conducă și să stăpânească. Acest caracter este întipărit atât de viu în natura omului, încât nu devine evident numai unui observator atent, ci și animalelor celor necuvântătoare cărora li se impune. Multe scrieri istorice descriu acest adevăr. Îmblânzitorii animalelor ajunse în captivitatea grădinilor zoologice impun atâta respect animalelor, încât își atrag supunerea lor și le silesc să îi respecte. Acest fenomen ce altceva arată decât superioritatea omului, recunoscută și temută de animale? Dar superioritatea aceasta de unde altundeva ar proveni, dacă nu din existența înăuntrul omului a unei puteri superioare, exteriorizată în ochii omului și în caracterul lui ca specie?

Așadar, sufletul rațional al omului este cel care îl înalță și îl arată stăpân și domn peste întreaga creație. Raționalitatea omului întemeiată pe preeminența (superioritatea) sufletului este puterea care îl arată pe om și care îl face pe el cel mai nobil și desăvârșit între toate ființele creației.

2. Iraționalitatea animalului mărturisită de însăși nepotrivirea trupului cu cerințele raționalității și de relația lui cu întreaga creație din jurul său

Dacă Dumnezeu este gândire atotînțeleaptă, urmează că pe toate într-un înțelepciune le-a făcut (Psalmi 103, 25). Și este limpede armonia care se află în toate. Această armonie o descoperă orice cercetător atent în întreaga nemărginire a creației ființelor și, înmărmurit cu totul fiind, strigă împreună cu David, domnul profeților: *Cât s-au mărit faptele Tale, Doamne, toate într-un înțelepciune le-ai făcut!* (Psalmi 103, 25). Dar, spunând armonie, ne gândim la caracterul neschimbător, la înrâurirea (influențarea) reciprocă a lucrărilor ființelor, prin care se împlinește scopul creării lor și relația și raportul creaturilor între ele.

Cercetați deci relația pământului cu soarele, cu Luna și cu celelalte planete, relația întregii făpturi a animalelor și plantelor cu soarele, cu luna, văzduhul, și cu pământul însuși, relația ființelor între ele, și veți vedea că toate se află în armonie unele cu altele, fiindcă armonia este mântuitoare și le asigură perpetuarea. Armonia trupului omului cu sufletul lui rațional este atât de mare încât, cel ce o cercetează îndeaproape, nu poate decât să admire înțelepciunea Creatorului, Cel ce atât de armonios a întocmit întreaga alcătuire a mădulelor trupului, ca acesta să fie pururi, în toată vremea și în tot

locul, vrednic și capabil să împlinească liber orice cerință a rațiunii. Și cât de mare nu ar fi fost dizarmonia, dezordinea, dacă stângăcia (se referă la verticalitatea trupului, poziția lui distinctivă față de celelalte animale) trupului nu ar fi răspuns cerințelor sufletului? Dacă raționalitatea sufletului ar fi fost fără nici un scop, oare nu cumva ar fi fost ea de prisos, micșorând înțelepciunea Creatorului? La ce ar fi folosit ochiul, dacă nu ar fi fost lumina? Or, mintea creatoare s-a ferit de orice inutilitate, după cum vedem, fiindcă a lipsit de ochi animalele care își duc viața în vizuini subpământene sau subacvatice, adică a evitat să le facă ochi, tocmai din pricina lipsei luminii. Dacă, prin urmare, în aceasta a arătat atâta austeritate, în ferirea de ceea ce este în exces și prisositor, oare nu va păstra pe cele cu mult mai mari pentru situații mai importante? Din acest exemplu nu rezultă oare o altă concluzie pozitivă, care atestă deplin lipsa rațiunii la animale? Și, invers, nu ar părea ciudată ipoteza ca Dumnezeu să fi dat rațiune animalelor, dar iară să binevoiască a le da și un trup vertical pentru împlinirea lucrărilor și mișcărilor ce cad sub incidența rațiunii? Dacă înțelepciunea Creatorului, Care S-a îngrijit de castor pentru construcția instinctivă a digurilor, i-a dat acestuia dinți zdraveni, ca să se folosească de ei ca de niște tășuri, și o astfel de coadă, de care să se folosească ca de un ciocan sau ca de o măciucă, oare nu s-ar fi îngrijit cu bună chibzuință de poziția verticală a trupului, pentru a sluji necesităților duhului? Deci lipsa acestei poziții nu indică și lipsa rațiunii? Dar oare nu ar fi dezavantajate animalele pentru această lipsă? Oare nu ar fi imperfectă energia creatoare? Dar dacă am accepta și numai pentru o clipă un suflet rațional la animale, vom întâmpina o nouă aporie (problemă greu de rezolvat) destul de importantă, fiindcă acceptarea acestei ipoteze naște întrebarea: Toate animalele până la vierme sunt dotate cu rațiune sau trebuie să distingem ranguri între animale și animale? Și, dacă vom face aceasta, care clasă va servi ca semn al trecerii de la cele raționale la cele iraționale? Și apoi, ce rațiune, ce sens vom atribui acestei distincții? Cum vom lua parte uneia? Și prin ce argumente o vom lăsa deoparte pe cealaltă? Sau vom putea spune despre clasa preferată de animale ceea ce spunem despre om? Dar oare cum de animalele, care într-un

mod special ar putea fi raționale, nu și-au arătat prin vreo faptă anume mărturia raționalității sufletului lor? Cum de nu se folosesc de cele raționale care sunt potrivite omului? Cum se află oprite aceste funcțiuni? Cum un câine dresat de om nu poate învăța și transmite și puilor lui cele pe care omul l-a învățat? Desigur, fiindcă nu are conștiința celor învățate și fiindcă ignoră cu totul prețul și cinstea acestora. Așadar animalele nu au suflet rațional. Dar deja se naște întrebarea: De unde atunci sunt unele lucrări iscusite ale lor și unele înclinații inteligente?

Această dificultate a noastră o vom dezlega trecând direct la capitolul următor.

3. Că lucrările și celelalte înclinații inteligente ale animalelor sunt expresia unei priceperi naturale sădite în sufletul lor, care se numește instinct

Cercetând animalele iraționale ca ființe însuflețite, vom afla la ele unele lucrări care par a nu trimite direct la o natură irațională. Pornind de la acest fenomen, unii au fost determinați să își dea cu părerea, dar fără a putea demonstra că ele sunt o iradiere a rațiunii, adică să le vadă ca pe niște energii raționale propriu-zise; cei vechi le-au numit pe ele instinct, din latinescul *instinctus*, impuls, iar cei mai noi le numesc *tendințe*. Dar prin cuvântul tendință sau impuls se indică o oarecare iscusință, inerentă (esențială) puterii care este prezentă în unele animale și inerentă totodată anumitor necesități proprii fiecărui animal. Aceste iscusințe sau puteri se concretizează într-un anumit fel de acțiune și se desfășoară ca într-o scară, potrivit cu natura și stadiul de evoluție a

animalului și care stă la baza acesteia, ca o lege pe care o împlinește necondiționat, fără conștiință și fără analiză, supunându-se orb, ca o ființă fără libertate, puterii constrângătoare a legii și urmând orbește legea firii. Dar, de vreme ce acționează ca niște ființe supuse instinctului și nu ca niște ființe libere, aceasta indică, din cercetarea faptelor, o singură clasă de animale, ceea ce arată la toate o acțiune dependentă de instinct în faptele lor. Aceste animale, în acțiunile lor, chiar dacă nu au fost învățate de mai înainte de cineva, reacționează într-un mod asemănător cu membrii întregii clase, nici adăugând ceva, nici lăsând ceva la o parte, nici făcând ceva invers, ceea ce arată limpede nu numai că sunt lipsite de energie proprie în faptele lor, ci și de amintire și de memorie, precum și de imaginație, fiindcă faptul de a uita ține de memorie, iar de imaginație, faptul de a asocia cele ce nu sunt reținute cu exactitate de memorie și de a plăsmui imagini noi. Dacă unii acceptă memoria și imaginația la animale, determinați fiind de anumite manifestări aparente de memorie, aceștia atribuie animalelor ceea ce nu au și nici nu lasă impresia că ar avea. Fenomenul este cel al înrâuririi (influențării) reciproce a unor reprezentări repetate și săvârșite de către animal în mod automat, mecanic. Cercetarea faptelor lor ne convinge și mai mult de aceasta. Observându-le, vedem că lucrarea fiecărei clase este asemenea cu alcătuirea ei, astfel încât să se potrivească nu întregii clase, ci numai unui singur reprezentant. Pentru ce atunci memoria și imaginația lor să nu funcționeze astfel, încât lucrarea lor să treacă de la un lucrător la altul? Căci caracterul faptelor este acela de a fi de aceeași formă și de același mod. Dar dacă ar avea memorie și imaginație nu ar trebui oare ca cel puțin animalele care petrec în preajma oamenilor și care sunt învățate de către ei să își modeleze fiecare propriul caracter, propriul cod moral, propria petrecere și astfel să difere unele de altele? Cum dar toate, fără deosebire, se potrivesc unei singure rânduieli, aceeași pentru toate, și nici o învățătură nu aduce nici o schimbare în animalele învățate și domesticite? Cu siguranță fiindcă aceasta nu are nici un raport cu memoria și cu imaginația, ci cu sistemul nervos, care prin mișcări mecanice și prin înrâurirea reprezentărilor aplică cele învățate, fără a implica vreo conștiință a animalului. Animalul

în acțiunea lui rămâne nesimțitor, ignorând cu totul ce se petrece. Și cum ar putea cunoaște aceasta fără o gândire perceptivă, care nu se dezvoltă fără limbă?

Dar, fiindcă discursul nostru este despre instinct, să ne întoarcem la acesta. Așadar, instinctul este pentru animale ceea ce pentru om este partea rațională. Cât de clar se arată înțelepciunea și dragostea Creatorului pentru creație se vede și în potrivirea mijloacelor dăruite creaturilor pentru existență, pentru buna viață, pentru perpetuarea speciei!

Care dintre animale ar putea să se perpetueze neavând în sine instinctul natural manifestat în diferite perioade ale vieții lui? Cu siguranță, nici unul dintre ele, deoarece fiind necorespunzătoare pentru o învățătură reciprocă și pentru instruire și lipsite fiind de mijloace, vor pierde cele învățate odată cu prezentarea lor. Dar, chiar dacă ar fi susceptibile și de învățătură și educație, când vor învăța și când se vor mai folosi de cele învățate de vreme ce timpul de la naștere până la punerea lor în practică este atât de scurt? Că animalele sunt iraționale și fără minte o arată și următorul exemplu: castorul, destinat să trăiască pe malul râurilor, este înzestrat și cu darul de a construi diguri, pentru a opri năvălirea curentului de apă. În acest scop, a primit și o coadă corespunzătoare, pentru a se folosi de ea ca de un ciocan. Dar, chiar și atunci când este nevoit să trăiască în vizuini, unde nu are nici un loc cu apă, el construiește diguri pentru stăvilirea apei. Aceasta o face castorul și când este în captivitate, unde nu a văzut niciodată curgând vreun râu sau vreun pârâu și nici pe părinții lui nu i-a văzut construind. De unde aceasta? Oare nu fiindcă așa îi dictează firea? Și oare această nebunie a castorului în captivitate nu ar fi socotită înțelepciune pe malul râurilor? Și oare acest exemplu cu privire la castor nu zdruncină ideea raționalității animalului? Așadar, ei fac aceasta nu din conștiință, ci din imboldul firii, din instinct. Sunt nenumărate exemplele pe care le putem aduce și dreapta judecată ne convinge că animalul este lipsit de rațiune, iar lucrările lui sunt mecanice și faptele lui depind de un program prestabilit. Acest adevăr îl vom dovedi comparând manifestările simțirii animalului cu puterile sufletești ale omului.

4. Comparație între manifestările simțirii animalului și puterile sufletești ale omului

Percepția senzorială în general

Numim percepție senzorială acea putere prin care primim cunoștința nu de la obiecte exterioare, ci din diferitele stări sau necesități ale trupului, și care contribuie la menținerea lui. Prin aceasta conștientizăm cutare sau cutare stare a sănătății trupului, senzațiile de răceală, căldură, durere, înțepătură, foame, sete, dezgust și toate celelalte. Această simțire perceptivă este comună și oamenilor, și animalelor, dar forma simțirii, deși se arată în general aceeași, diferă lăuntric, adică moral, fiindcă la animale percepția simțirilor stârnite se raportează la un suflet lipsit de rațiune, care nu face ceea ce trebuie făcut ca rezultat al unui efort rațional, ci face ceea ce este rânduit fără gândire. Pentru aceasta lucrările oamenilor diferă între ele, în timp ce acțiunile animalelor se aseamănă. Animalul care vara caută umbra o face nu fiindcă simțirea căldurii a pus în lucrare vreo putere a sa de judecată, a cărei urmare ar fi căutarea umbrei. Pentru aceasta se cer puterea și știința de a generaliza, de a distinge și a raționa, fapte care sunt inexistente în firea animalelor. Animalul caută umbra sub impulsul instinctului de autoconservare. Același lucru e valabil și pentru prunci, care nu au încă dezvoltate puterile sufletului. Așadar animalele nu acționează rațional, ci instinctiv.

Simțirea exterioară sau particulară

Ca și simțirea generală, și cea particulară este o putere prin care sufletul ia cunoștință de obiecte prin organele de simț, care se află la periferia sistemului nervos și care sunt unite cu organul lui central, encefalul. Aceste simțuri sunt pipăitul, gustul, mirosul, auzul și văzul, simțuri pe care le au și animalele.

Ca și omul, și animalele au o percepție a obiectelor. Dar se pune iarăși întrebarea: Oare ceea ce se întâmplă la om, același lucru se întâmplă și la animale? Adică așa cum omul primește cunoașterea obiectelor și are în același timp conștiința cunoașterii, oare la fel este și în cazul animalului? Are și animalul conștiința că a cunoscut ceva nou pe care nu îl știa și că a depozitat o cunoaștere nouă în tezaurul cunoștințelor lui? Omul, având de la început cu sine gol acest tezaur, îl îmbogățește treptat prin cele cinci simțuri, prin mijlocirea puterilor întăritoare ale sufletului, care îl ajută cu fermitate să conlucreze la formarea omului rațional. Prin simțuri, duhul omului înmulțește cunoștințele și sprijină puterile sufletului. Omul prin simțiri (întrucât este rațional) primește conștiința existenței sale ca ființă de sine stătătoare și independentă, precum și conștiința sinelui. Putem, așadar, să spunem același lucru și despre animale?

Din păcate, ceea ce spunem despre om nu putem spune și despre animale, fiindcă tezaurul animalelor (dacă poate fi numit tezaur) este plin, fiind dotat cu o întipărire sau impresie, adică o cunoștință naturală, care nu poate fi numită cunoaștere, ci un model-program întipărit în fire, desfășurat în cursul etapelor vârstei animalului, respectă părțile prezentate ale modelului, pe de-a-ntregul inconștient și fără libertate, precum o dovedește următorul raționament. Este o regulă generală ca orice cunoștință să se nască prin reprezentare. Dacă deci reprezentările nu sunt transmise sufletului, nu este cunoaștere. Animalul lucrează instinctiv, energiile lui nu vin din reprezentări. Dacă ceea ce nu vine din reprezentare nu este cunoaștere, urmează că și energiile animalului nu sunt

cunoștințe. Animalul reacționează inconștient și supus. Această rânduială de supunere, pe care o urmează spre împlinirea modelului-program imprimat în fire, se arată și din faptul că toate animalele, conformându-se acelorași rânduieli, împlinesc același program, fără a lăsa ceva deoparte și fără a face ceva invers. Săvârșirea cu exactitate a programului și neabaterea de la el verifică atât lipsa memoriei, cât și a imaginației, precum am mai spus.

Că reprezentările din sufletul animalului nu atrag după ele cunoștințe, devine evident din următoarele: pentru ca reprezentările și percepțiile lor să devină cunoștințe este necesară o conștiință de sine, adică distincția unui subiect propriu între obiecte, iar aceasta poate avea loc numai prin puterea cunoscătoare care prin experiență și prin învățare se deprinde să generalizeze, să distingă și să raționeze. Dar animalul este lipsit de acest organ. Lipsa aceasta se confirmă și din lipsa cuvântului, adică a comunicării, fiindcă știința de a generaliza, a distinge și a face raționamente fără un mijloc de comunicare este de neconceput. Ar fi ceva neobișnuit să presupunem că animalul are putere cunoscătoare, dar că este lipsit de limbă. Această ipoteză ar fi o ofensă adusă Creatorului. Iar ca reprezentările să devină priceperi, trebuie să existe întipăriri în memorie care să dureze un timp oarecare, astfel ca mintea să își poată opri atenția asupra lor și să le transforme în cunoștințe, fiindcă o reprezentare - pentru a fi desăvârșită cunoștință - trebuie să fie preluată de mintea deliberativă spre a o supune cercetării. Iar această lucrare are loc prin raționament, prin paralelismul și prin comparația reprezentărilor și, în general vorbind, printr-un efort diligent, pe care cu siguranță nu ni-l putem închipui la animale. Așadar, întipăririle, impresiile, percepțiile și simțirile nu se manifestă în sufletul animalelor sub forma în care se manifestă în sufletul omului. Animalul reacționează pasiv, iar nu activ la stimulii din simțiri care, fiindcă nu au primit o întipărire temeinică și durabilă, nefiind supusă prelucrării gândirii deliberative, rămân astfel numai puțină vreme ca reprezentări, căzând apoi într-o zonă a uitării, unde sunt transportate toate reprezentările animalelor. Dar se pune întrebarea unde anume se nasc reprezentările lor, fie și numai pentru o clipă? Ele se nasc în sufletul irațional al

animalului, care este de aceeași fire sau identic cu trupul lui, fiindcă sufletul animalului este o putere materială, lipsită de orice duh, după cum vom arăta mai clar în continuare.

Cercetări în conștiință

Înainte de a trece la cercetările noastre, să dăm definiția conștiinței. Conștiința este simțirea cea mai lăuntrică sau puterea prin care se produce orice energie duhovnicească. Fără ea, nici o percepție senzorială nu poate avea loc, nici comparația noțiunilor particulare pentru formarea unor noțiuni parțiale, nici discernământ, nici memorie, fiindcă întipărirea într-unul sau altul dintre organele noastre de simț petrecându-se din fire, ar fi ceva inexistent dacă sufletul nu și-ar întoarce atenția asupra amprente lăsată în el și dacă nu ar ridica-o la nivelul conștiinței. Dar această percepție în conștiință a întipăririi se numește percepție sensibilă, iar prin ea se naște în suflet o imagine reprezentând o noțiune parțială sau atomizată, deosebită de noțiunea generală creată de mintea deliberativă, plecând de la noțiunile parțiale. Cu orice percepție senzorială nouă și cu orice noțiune nouă, primește nemijlocit cunoaștere persoana care devine conștientă fie de ipostasul propriu, fie de propria sa energie, adică primește conștiință de sine ca ființă diferită de obiecte sau de cele neînsuflețite. Astfel este rânduit (ipostasul) să se perceapă pe sine că este într-un anume mod, fie plăcut, fie neplăcut. Așadar, în funcție de percepția oricărei întipăririi sau impresii sau oricărui stimul sau excitații, reacționează cea mai lăuntrică simțire și conștiință. Dar ne întrebăm: are și animalul această putere? Se află și la el toate aceste complicate și importante procese? Consider că nu, fiindcă, atribuind un astfel de proces animalelor, vom face și mai de

neînțeles cercetarea noastră, întrucât un asemenea proces, cere o activitate a minții care impune niște avantaje atât naturale, cât și dobândite, de care animalele sunt în mod evident lipsite. Așadar animalele nu au conștiință. Fiindcă prin conștiință sufletul are nemijlocită înțelegere a noțiunilor, sentimentelor și dorințelor proprii și în general a tuturor schimbărilor lui în timp, iar sufletul animalului este cu totul lipsit de un asemenea bagaj.

Puterea voitoare și poftitoare

Fiindcă s-a dovedit potrivit să arăt diferența dintre sufletul omului și cel al animalului, voi aduce ca dovadă covârșitoare diferența vădită din puterea voitoare și poftitoare.

Voință sau dorință se numește acea putere care determină împlinirea unui lucru, pe care o constatăm prin simțirea plăcută sau neplăcută care o însoțește, care determină partea poftitoare fie spre bucurarea de plăcere, fie spre ferirea de durere. Așadar, sunt dorințe pozitive, pe care le și numim dorințe, sau negative, pe care le numim neplăceri, sau aversiuni, sau lucruri nedorite.

Dorințele și neplăcerile, fiindcă omul este ființă simțitoare și cugetătoare în același timp, se împart și ele în două categorii: sunt unele care țin de cele de jos sau sensibile, ale căror obiecte privesc starea trupească a persoanei care dorește, și altele care țin de cele superioare sau duhovnicești și care vizează starea duhovnicească a persoanei care dorește. De aceea și partea poftitoare se împarte în inferioară sau senzitivă și în superioară sau duhovnicească.

Partea poftitoare inferioară sau senzitivă are ca obiect plăcerea sau desfătarea de cele sensibile, și se mai numește și pornire sau instinct. Lucrarea instinctului se arată numai atunci când se ridică în noi o necesitate oarecare, prin a cărei satisfacere încetează și pornirea, și dorința. Cât timp nu mai există acea nevoie, fie odată satisfăcută, instinctul adoarme, ca să zic așa, până când altă nevoie îl stârnește din nou. Omul are conștiința aproape a tuturor căderilor lui și a scopului și a faptelor care servesc la satisfacerea dorinței. Dar animalul? Animalul este lipsit de aceasta, fiindcă lucrarea lui instinctivă, deși oportună, nu are conștiința scopului și a finalității sale, ca fiind o necesitate în fire, ci este produsă printr-o mișcare mecanică, fapt pentru care toate lucrările animalelor se sprijină pe acest instinct sădit în fire și de aceea sunt numite lucrări ale instinctului.

Diferența dintre voința omului și a animalului este mult mai evidentă când ne referim la categoria superioară a părții voitoare, pe care am numit-o duhovnicească, fiindcă obiectul acesteia îl reprezintă dorințele raționale și spirituale. În acestea se arată aplecarea omului spre felurite arte, meșteșuguri și științe, tendința lui spre creația unui lucru nou, dragostea, poezia, slujirea, spiritualitatea, avântul spre cunoașterea adevărului, a frumosului, a binelui, și, în general, dispoziția firească spre cele nobile și înalte, care țin de lumea spirituală. Această clasă lipsește cu totul din partea voitoare a animalelor, pentru că ele sunt lipsite cu totul de partea rațională. Am arătat astfel că însăși existența acestei părți raționale ar fi de prisos, fiindcă întocmirea trupească a animalelor este nepotrivită pentru cerințele rațiunii.

Considerăm că am arătat suficient diferența între sufletul omului și al animalului. A continua să dezvoltăm acest subiect, ca unul care depășește limitele propuse meditației noastre, socotesc că este de prisos. Cele spuse, fiind suficiente pentru întărirea adevărului, pot să îi convingă pe cei nepărtinitori cu privire la cele potrivnice adevărului și nepotrivite cu el.

Atena, 20 martie 1885